

Palócföld

IRODALMI, MŰVÉSZETI, KÖZÉLETI FOLYÓIRAT

LXV. évfolyam 2019/2.

65 ÉVES A PALÓCFÖLD

KÉPZŐMŰVÉSZET

Párkányi Raab Péter

EMLÉKEZÉS

Kerényi Ferencre

SZÉPIRODALOM

Bene Zoltán,
Debreczeny György,
Zoltay Livia
és mások

TARTALOMJEGYZÉK

PALÓCFÖLD 65

Baráthi Ottó: Palócföld-panoráma	3
Erdős István: Negyven-ötven éve	18
Oravecz Tibor: Palóc Nyugat	21

SZÉPIRODALOM

Oravecz Tibor: Születésnapomra	23
Ketykó István szonettkoszorúja	28
Bene Zoltán: Isten, ítélet (regényrészlet)	37
Saitos Lajos: Szú a fában – Vasakarat – Számozott versek (2) – Bálnakövek	41
Kőrösi Ferenc: A pillanat – A jelen	47
Zoltay Lívia: Repülni...	48
Debreczeny György: azokon a régi fényképeken ha kiülök a félelembe	50 51
Márkus László: Hagyományos haikuk – Magyar haikuk	54
Pohánka Erika: Ipolyom – Repedések – Lehasadunk az időről	64
H. Balázs József: Tíz élet története	65
Biró Erika: Nekem a Riviéra – Ünnepek	67
Büky László: Baiaiban csend – Haikuk	77

KÉPZŐMŰVÉSZET

Dávid Zsuzsanna: „Kőszív helyett...” – Beszélgetés Párkányi Raab Péterrel	24
--	----

IN MEMORIAM

Csongrády Béla: Emlékmorzsák Kerényi Ferencről	42
Fancsik János: Halotti maszk	52

1956

Képiró Ágnes: Interjú Pomogáts Bélával	56
--	----

KUTATÓTERÜLET

Jaskóné Gácsi Mária: Antiklerikális szemlélet ábrázolása Kaffka Margit műveiben	69
--	----

SZEMLE

Ádám Tamás: Egymásra rakódó szövetek	78
Bakonyi István: Fellingner Károly: <i>Szimering</i>	81
Madár János: Erkölcs és irodalom – Döbrentei Kornél márciusa	83
Drescher J. Attila: Zentai László <i>Fel a hatodikra</i> c. regényéről	91

Lapszámunkban Párkányi Raab Péter szobrász alkotásai láthatók.
A borító az *Ima* és a *Gondolkodó* című kompozícióinak felhasználásával készült.
A borító belső oldalain a *Genf 56* és az *Angyali* című szobra látható.

Főszerkesztő:
DR. GRÉCZI-ZSOLDOS ENIKŐ

Főmunkatárs:
DR. CSONGRÁDY BÉLA
NAGY PÁL (Párizs)

Képzőművészeti szakértő:
KELE SZABÓ ÁGNES

Borítótervező:
RÁDULY CSABA

Tördelőszerkesztő:
HERNÁDINÉ BAKOS
MARIANNA

Kiadja: Balassi Bálint Megyei Könyvtár (3100 Salgótarján, Kassai sor 2.)
Felelős kiadó: MOLNÁR ÉVA igazgató

Alapító:
Nógrád Megyei Önkormányzat Közgyűlése

A lap díjai:

Nógrád Megye Madách-díja Salgótarján Pro Urbe-díja
Nógrád Megyei Értéktár „Nógrádikum”

Levél cím: 3101 Salgótarján, Pf. 18. ♦ Telefon: 32/521–560 ♦ Fax: 32/521–555
Internet: www.palocfold.wordpress.com ♦ Elektronikus cím: palocfold@bbmk.hu
Terjeszti a Magyar Lapterjesztő Zrt. (LAPKER) ♦ Egy szám ára: 500,- Ft ♦
Előfizethető a Balassi Bálint Megyei Könyvtárban és az elérhetőségeinken.
A Palócföld Könyvek sorozatban megjelent könyvek ugyanitt megrendelhetők. ♦
Kéziratokat és rajzokat megőrizzük, de nem küldünk vissza.

ISSN 0555-8867 ♦ INDEX 25925

Fenntartó:

SALGÓTARJÁN MEGYEI JOGÚ
VÁROS ÖNKORMÁNYZATA

Partnereink:

NÓGRÁD MEGYEI HÍRLAP

MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR
NÓGRÁD MEGYEI LEVÉLTÁRA

Készült

a Polar Stúdióban (Salgótarján)

BARÁTHI OTTÓ

Palócföld-panoráma Emlékezés a lap egykori első embereire

Az 50 év a Palócföld életéből – Egy folyóirat Nógrád történelmében c. monográfia szerzője a lap egykori alapító szerkesztőjére, felelős és főszerkesztőire emlékezik. Vázolja életútjukat és munkásságukat, feleleveníti találkozásait, kapcsolataikat, felidézti személyiségüket, emberi arcukat. A Palócföld alapításának 65. évfordulóján szerkesztőségünk felkérésére így mutatja be a folyóirat vezető személyiségeit, ahogy eddig talán még nem vagy csak kevesen ismerhették őket.

Bevezetés

Köszönöm a felkérést és a lehetőséget, hogy a Palócföld egykori kitűnő személyiségeit, köztük kollégáimat, barátaimat megidézhetem. Reményeim szerint a korszakba ágyazott – jó esetben a hely szellemét is felidéző – személyes kapcsolatok feltárásával olyan új és érdekes információkhoz is jutnak az olvasók, amelyek gazdagítják meglévő ismereteiket, segítik a történések mélyebb, a szereplők árnyaltabb megismerését. A személyiség-ábrázolás mindig kockázatos, mert nem tényyszerű, hanem szubjektív, remélem azonban, ez esetben sem sért személyiségi jogokat. Itt kell megemlítenem, hogy amikor 1971-ben Budapestről Salgótarjánba kerültem, nyomban elhatároztam, hogy mielőbb megismerem a várost, a megyét, jelesebb személyiségeit. Ennek érdekében első teendőim között olvasgattam a Nógrád c. napilapot és a Palócföld c. folyóiratot, lapozgatva régebbi számaikat is. Egyre többet tudtam meg szűkebb pátriámról, a két lap készítőiről, szerzőiről is.

Bobál Gyula: Arany- és Vastoll-díjas újságíró

A Losonc-közel Gácson 1919. május 26-án született. A trianoni békediktátum után családjá áttelepült Salgótarjánba, ő pedig kitanulta a nyomdász szakmát. Erről később így írt: „Az iskola kapuján kilépve fogadott be az ólomgőzös nyomda és álltam az oltárnak tűnt lapformáló mettőr asztal elé, a mester, Barta József ügyelete alatt. Innen vitt az utam a pápírszagú szerkesztőségbe, a ma is legnagyobbnak tartott főszerkesztő, dr.

Lapszászky János gyámkodó keze alá. Így lettem én örök rabszolgája a lapkészítés mesterségének...”

Az ifjú Bobál mindenre, mindenkire figyelt, mesterektől titkokat lesett el. Hamarosan hírt hozott, majd cikkeket is írt. Ettől kezdve a toll el nem maradt kezéből, míg nem 1995-ben aranyá változott: a MÜOSZ az aranytollas újságírók sorába emelte. Eközben persze sok víz folyt le a Zagyván.

Még harmincéves sem volt, amikor kollégáival megalapították – a Nógrádi Újság és a Nógrádi Hírek fúziójával – a Szabad Nógrádot, amely 1948. május 1-jén jelent meg, és amelynek aztán a felelős szerkesztői teendőit is ellátta. Minden jónak tűnt, amikor 1951-ben a politika közbeszólt és száműzte a laptól.

– De lehet-e kitagadni azt – írja egy helyütt –, aki az újságírás elkötelezett szolgája? Vezetésével hamarosan megalakult a megyei írócsoport, majd 1954-ben a reformot követelő értelmiségiek által megszületett a Palócföld első száma – az ő munkásságának elvülhetetlen érdeméért is. Hit és bátorság kellett az ötlethez éppúgy, mint a megvalósításhoz – nyilatkozta többször is. Bobál Gyula még a második lapszám készítéséből is kivette részét, de aztán már a Szabad Nógrádot követő megyei lapoknál hasznosította képességeit. – Hidd el nekem, nem akartam én soha főszerkesztő lenni. Megtisztelő volt, de a kööttségeivel nagy teher is volt számomra – mondta nekem a minap is.

Az említett „lapszemléim”, információgyűjtésem során elsők között figyeltem fel Bobál Gyula írásaira, emberközpontú témaválasztására, tudósításainak, tárcáinak lírai hangulatára. Az első személyes találkozáásra valamikor az 1970-es évek közepén kerülhetett sor, amikor egy megyei tanácson rendezett fórumon Illés Miklós, a megyei tanács elnökhelyettese bemutatott az elegáns, magabiztosan megszólaló újságírónak. Én örültem, mert azt gondoltam, jól jöhet, ha a megyei sajtó egyik vezető újságíróját személyesen ismerem. Ezt követően is elég sok rendezvényen találkoztunk, de nemigen volt módunk beszélgetni.

Addig, amíg 1980-ban egy derűs áprilisi napon, két A/4-es gépelt oldalnyi cikkemmel állítottam be a Nógrád szerkesztőségébe abban a tudatban – hiszen ekkor már egy éve a megyei munkaügyi osztály vezetője voltam –, hogy tőlem jobb szakcikket senki nem is írhatna. A sajtóházban Bobál Gyula állta az utamat, kérdezte, mi járatban vagyok. Mondtam, írtam egy

cikket, azt hoztam, és fel is mutattam. Bár ne tettem volna! Kikapta kezemből, belenézett, és azt mondta, hogy hosszú, ezt senki nem fogja elolvasni. Magyaráztam volna, hogy Nógrád megye munkaerőhelyzetét elemeztem, de leintett. – Ebből elég lett volna egy flekk is, majd így szólt: – Vidd haza, írd meg rövidebben, vannak benne jó gondolatok is. Csak hogy a cikket korábban már megbeszélték a főnökeink, és azt a főszerkesztő hamarosan le is közölte. Ekkor mondtam némi éllel Gyulának, a cikk megjelent, mire ő gúnyosan replikázott, igen, de nem azért, mert jó volt. Így váltunk el, aztán a következő években, amikor találkoztunk, az újságírás talán nem is került szóba. Én olvastam az ő cikkeit, ő meg – mint később elmondta – az enyéimet. Tíz évvel ezelőtt aztán fordulat következett be kapcsolatunkban: közvetlen szomszédok lettünk. Hamarosan felengedett a fagyos hangulat. Az évek során mind többen beszélgettünk, és már régen oldott, jó hangulatban diskurálunk. Segítjük egymást, ha kell. Nekem pedig, ha cikket írok, csaknem mindig eszembe jutnak az 1980-as instrukciók, intelmek, amelyek talán még hasznomra is váltak.

Bobál Gyula munkásságának és személyiségének egyik legfőbb ismérve: mindig ott állt helyt, ahol szükség volt rá. Főszerkesztőként, tördelőszerkesztőként, kiadóvezetőként egyaránt jó színvonalon, tanítani való módon végezte munkáját. Sőt, később tanította is az újságíró-mesterséget. Tudását munka melletti tanulással gazdagította: a Madách gimnázium után az ELTE bölcsészkarán szívesen hallgatta a történelmet, kedvelte a filozófiát, majd az esztétikában mélyedt el. Ez sem elégítette ki, mert ő mindenáron újságíró akart lenni. Beiratkozott a MÚOSZ Újságíró Akadémiájára, amit sikeresen abszolvált. Aztán itthon is megszervezte az újságíróstúdiót: ismert kollégáival együtt a helyi újságírás legjobbrait nevelte ki.

Saját újságírói teljesítményét több ezer cikk, izgalmas és olvasmányos írás fémjelzi. Bár elsősorban oknyomozó újságírónak vallotta magát, írásai döntően a riport, a tárca, az újságcikk műfajában jelentek meg, de – ahogy Csongrády Béla írta egy helyütt – „olyan mély tartalmúak, mívesen megformáltak, hogy mindegyik szépírásnak, mondhatni irodalomnak minősül”. S hogy létezik-e számára más az újságíráson kívül, azt Szendi Márta egy szép szösszenetében írta meg, többek között így: „...Bobál Gyula csak egyet ismer, mi fogható a redakciók világához: az erdőt, a természet katedrálisát. Puskával a vállán vagy fegyver nélkül, járta és járja ma is a hegyet, völgyet, magaslatot. Ismeri a madár szavát, felel rá, tudja, melyik nyomot mikor és miféle vad taposta a nedves földbe...”

Gyula egészen egyedi „jelenség”. Már eleganciájával is kitűnik környezetéből. Magatartása és viselkedése ugyancsak sajátos: jó napjaiban egy

halat kenyér, békés és kiegyensúlyozott, harmonikus és toleráns személyiség. Ám mint minden határozott, erős akaratú személyiség, a kritikát ő is nehezebben viseli. Alapvetően jó természetű, szociálisan érzékeny, a közösség iránt elkötelezett ember. Kritikus és következetes. Remek társalgó, nagy mesélő, jó a humorérzéke. Egyidejűleg egészségesen türelmetlen, minthogy maga dinamikusan, nem tűri a késlekedést, a restséget. Akit a barátjává fogad, amellett kitart. Egykor sportolt, a futballt még ma is kedveli, a tévében nézi, ahogy az igényes zenét is szereti: Bach, Csajkovszkij, Vivaldi az igazi zene füleinek.

Bobál Gyulát a közelmúltban köszönthettünk 100. születésnapján – ugye ez is micsoda ritkaság! Közéleti megbízatásainak egyikeként tagja volt a MÚOSZ választmányának. Számos elismerésben részesült, mindre büszke, különösen az ez év január végi városi ünnepségen kapott Salgótarján Szolgálatáért díjra. Nemkülönben az Aranytoll- és a Vastoll-díjra, mert az utóbbi kettőt kollégái javaslatára kapta. Mi meg rá vagyunk büszkék, arra, amit alkotott, és amit írásaival is letett Nógrád megye képzeletbeli helyi értékeinek asztalára, az itt élő emberek javára.

Kojnok Nándor: tanár, könyvtárigazgató, lapszerkesztő

Karancsalján, 1935-ben született, a salgótarjáni Madách Imre Gimnáziumban érettségizett 1952-ben. Egyetemi tanulmányait az ELTE magyar szakán kezdte meg, majd felvette a történelem szakot. 1957-ben tért vissza Salgótarjánba, az általános iskolai tanítást követően a városi tanács művelődési osztályának vezetője lett. 1965-től a Balassi Bálint Megyei

Könyvtár igazgatóhelyettese, 1969–1973 és 1976–1990 között – rövid megyei tanácsi kitérővel – az intézmény igazgatója volt. Felelős szerkesztőként 1967–1972 között eredményesen munkálkodott a Palócföld folyóirattá szervezésében. 1973–1986 között rovatvezető volt. Munkásságát többek között Madách-díjjal is elismerték.

A lap 1967-ben megkezdett korszakában az éves beszámoló, programadó ülések, évközi megbeszélések, szerkesztőségi fórumok hozzájárultak a lap tartalmi gazdagításhoz, karakteresebb kialakításához. A szerkesztőségi irodalmi estek, a művészeti rendezvények (kiállítások, tárlatok), az író-olvasó találkozók, megemlékezések (Balassi-, Madách-, Mik-

száth-évfordulók, könyvhét) erősítették a Palócföld kisugárzását, segítettek az országos folyamatokba való bekapcsolódását is. 1980-tól kezdve tervezgette az új könyvtárat, hegyeket mozgatott meg, hogy az megvalósuljon. Erdemei elévülhetetlenek. Büszke is volt művére, sajnos nem sokáig lehetett az.

Kojnok Nándort 1971 őszén a Palócföld felelős szerkesztőjeként és a megyei könyvtár igazgatójaként ismertem meg. Egy monoton munkanap után Pál József kollégámmal ballagtunk a megyei tanácsról hazafelé, amikor az eső elől bemenekültünk a JAMMK és a könyvtár közös büféjébe. Hamarosan betoppant Kojnok is. Vállig érő haja csapzottnak tűnt, a cigaretta fel-felparázslott ujjai között, amint egy-egy slukkot mellre szívott. Józsival – aki rögtön bemutatott neki – eltörpültünk mellette. A kisebbségünk kompenzálása és a pertu céljából kértem egy üveg sört Nándinak, mi Józsival már borozgattunk. Hamarosan a BEAC pályán éreztem magam, Nándi olyan plasztikusan adta elő futballélményeit, hogy mindjárt szimpatikusabb lett. Aztán kisvártatva felidézte az 1956. október 23-ai eseményeket. Én a Palócföldről és a könyvtárról érdeklődtem, de azt mondta, ne dolgozzunk. Szinte régi jó ismerősként váltunk el egymástól.

Legközelebb már dolgoztunk: a könyvtár felügyeleti-gazdasági ellenőrzését realizáltuk. 1973-ban a legkedvesebb munkatársát kértem ki tőle, hogy az újonnan alapított munkaerőszolgálati iroda élére nevezzük ki igazgatónak. Sajnálta elengedni F. Gy.-né Erikát, de mivel több fizetést kapott nálunk, ezt akceptálta.

1973-tól a megyei tanácson voltunk kollégák: előterjesztéseket egyeztetünk, fejlesztési terveket vitattunk. Második igazgatói korszakában pedig az új könyvtárról, a kultúra és a gazdaság összefüggéseiről beszélgettünk. Paradoxonnak tűnt, hogy éppen az új könyvtár átadása után nem maradt ideje a társalgásra, mintha belefáradt volna „monumentális művébe”. 1990. évi lemondásáig alig találkoztunk, aztán még inkább nem. 1992-ben nyugdíjba ment, 2000-ben elhunyt. Utána megint maradt a tanulság. Levontuk már?

Kojnok Nándornak nagy szíve volt, ahogy a fentebb említett eset is igazolja, mindig segítette munkatársai boldogulását. Ő maga mintegy munkamániás volt, különösen, amikor az új könyvtárat vizionálta, majd meg is valósította azt. Megbecsülték – olvastam valahol. Igaz, volt része elismerésben, kitüntetések is kapott. Nem volt párttag, de munkáját elismerték – írta valaki róla. Csakhogy nem eléggé. Velünk, párton kívüliekkel – ha csak egy kicsit is – érezte a hatalom: nem cseresznyézhetünk egy tálból. Nándiban sikerei ellenére – ahogy később Pál József írta

– sok fájdalom, harag halmozódott fel. Rosszkedvű volt, amikor nem úgy történt valami, ahogy elképzelte. Talán azért, mert ismerte a mögöttes okokat. A személyét ért sérelmeket nem tudta feldolgozni. Egy alkalommal tanúja voltam a kifakadásának, egy megyei vezető elvtársat emlegett. Őrlődött, felemésződött, de „fentről” nem segítettek neki. Sőt, a könyvtár átadása után a fejéhez vágták: az intézmény túlméretezett, télen fűthetetlen, nyáron hűthetetlen, egész évben kihasználhatatlan. Nándi mindjárt mondta: ezt nem bírja elviselni. Igaza lett.

Kassai Végh Miklós: „Ne fogjon senki könnyelműen...”

Kassán, 1944-ben született, egyéves korában Salgótarjánba költöztek. Itt járt iskolába, 1962-ben a „Madách”-ban érettségizett. AZ ELTE bölcsészkarán magyar-oroszl szakos tanári diplomát szerzett. Először Pásztón, aztán Salgótarjánban tanított. 1968-ban a megyei művelődésügyi osztályra került. Felfigyelt rá a fővárosi Kritika c. folyóirat, 1971-ben a munkatársa is lett. A lap átszervezése után hazatért Salgótarjánba. Kidolgozta a Palócföld folyóirat fejlesztési koncepcióját, majd 1972–1983 között ellátta főszerkesztői teendőit.

Felmentése után a múzeumban dolgozott. 1986-ban családjával Budapestre költözött. Kezdetben a Múzsák kiadó szerkesztője, 1992–1995 között a Heti Magyarország főszerkesztő-helyettese volt. Tíz éven át 2005-ig a Köztársasági Elnöki Hivatal vezető főtanácsosaként segítette az államfő munkáját.

Versei, kritikái és publicisztikai írásai – a Palócföld mellett – országos lapokban jelentek meg. Egy-egy regény- és műfordításkötet szerzője. Munkáját 1977-ben Madách-díjjal, majd állami kitüntetéssel ismerték el. Menedzselésével vált a Palócföld profi folyóirattá, valóságfeltáró, szociográfiai karakterével elismertté. Kassai Végh 1976-tól útnak indította a Palócföld Könyvek sorozatot, amely szintén sok fiatal írónak adott fórumot. A lap rendezvényein neves vendégek, rangos írók jelentek meg.

Végh Miklóssal – a Kassai előnevet szülővárosa után vette fel – már az első találkozásom emlékezetesre sikerült. 1971 februárjában a megyei tanács klubjában ismertem meg, amely maga volt a „kulturális kapcsolatok intézete”. Büfével, gazdag ital- és hidegtálfélésegekkel (még zsíros kenyérrrel is!), szórakozási lehetőségekkel (sakk, kártya, rex, zene stb.). Egy

délután itt találtam sakkozni Végh Miklóst, aki egymás után nyerte a partikat. A „schnell” volt a divat – fogadással fokozva a hangulatot. A „homo ludens” rögtön kibújt belőlem, azonnal kihívtam egy játékra, leülve bemutatkoztunk egymásnak. Két partiban remiztünk, a harmadikat világgossal megnyertem – Miki másnapra revánsot kért, kapott és nyert is. Váltakozó sikerrel játszottunk, közben jókat beszélgettünk. 1973-ban már a Palócföld főszerkesztőjeként invitált gondúzó sakkpartikat játszani az Arany János utcai szerkesztőségbe.

Írásra is biztatott, ám az én osztályvezetőm (Ny. J. elvtárs) félt attól, hogy valami „hivatali titkot” is közzéteszek, és hatalmi szóval is megtiltotta, hogy szakírói vénámat a „köz” javára is hasznosítsam. Így aztán az első írásaim – miután a főnököm távozott – csak a 80-as években (Pesten már jó tíz évvel korábban) jelentek meg a Palócföldben (és a Nógrád c. napilapban is). Emlékszem, még örült is Végh Miklós, amikor az ötnapos munkahét bevezetéséről szóló cikkemet vittem neki. Igaz, Pál Józsefnek is odaadta, de (nem kis viták után) végül az 1982/5. számban leköszölte.

Ezek után is találkoztunk, de már elég ideges volt, sokat panaszkodott. Mígnem a meghívásunknak – második feleségével együtt – eleget téve a lakásunkon öntötte ki – újabb sakkpartik és két konyak közben – a szívét. Amint elmondta, kikezdték, le akarják mondani, jobb lenne, ha elmennének a városból. Aztán feloldódott, anekdotázott. Tudod, mondta – és vált megint felhőssé a homloka – nem kellett volna nekem itt belevágni a lapszerkesztésbe. Hirtelen Petőfit idézte: „Ne fogjon senki könnyelműen a húrok pengetéséhez...” – majd végig is mondta a verset. Elköszönésig hajtogatta: nem értik meg egyes elvtársak. Igaza lett: hamarosan felmentették, három év múlva elköltöztek. Személyében Salgótarján elveszített egy tehetséges embert, nem az elsőt, nem is az utolsót. Egy jó ideig telefonon és e-mailben is kommunikáltunk még.

Talán már a fentiekből is kiderült ez-az Kassai Végh Miklósról, amit eddig nem tudtak róla olvasóim. Mint újságíró, szerkesztő, perfekt orosz-tudását műfordítóként, tolmácsként is kamatoztató szakember kitűnt kortársai közül. Ötletgazdag, kreatív, alkotó típusú személyiség volt. Költőként is tehetséges: első verse 14 éves korában jelent meg a megyei újságban, ahol később további költeményei mellett műfordításai is napvilágot láttak. Könyveket szerkesztett, ifjú tehetségeket gondozott és karolt fel. Innovációs készségét rögtön megmutatta, amikor 1973-ban szokatlan formátumban jelentette meg a lapot, változatosabb struktúrában, szó szerint is színesebb kivitelben.

Kevesebben tudhatják: Végh Miklós amilyen tehetséges, sokoldalú személyiség, legalább annyira szenzibilis, érzékeny ember. Aki először családi problémái (első felesége, Kiss Mari ismert újságíró volt, akitől az 1970-es évek végén vált el) miatt őrlődött, majd a lap körüli időnkénti politikai paláverek és az állandó megfelelési és egyeztetési kényszer miatt frusztrált. A nagyközönség csak a felszínt látta, személyes gondjaiért őt magát (is) okolva. Mindebbe csaknem belebetegedett, a depresszió kerülgette, esetenként táppénzes állományba menekült-kényszerült. 1983-as felmentése után már nem volt sokáig maradása. Budapesten új környezetben, gyógypedagógus második felesége mellett magára talált, visszanyerte ambícióit, aktivitását és régi önmagát, új karrierpályát is befuthatott. Az utóbbi években sajnos újra betegeskedik, csak remélhetjük, hogy állapota mielőbb jobbra fordul.

Dr. Horváth István: „Négy évtized szolgálatban”

Az alföldi Kocséron született, 1939-ben. A híres nagykőrösi Arany János Gimnáziumban érettségizett, majd a szegedi JATE bölcsészkarán 1963-ban magyar-történelem szakos diplomát abszolvált. Még ez évben Salgótarjánban kezdett tanítani. Egy év után a megyei könyvtárban módszertanos lett, ahonnan 1969-ben igazgatóhelyettesként lépett tovább. Időközben az ELTE BTK-án könyvtáros szakképzettséget szerzett, 1965-ben Szegeden egyetemi doktorrá avatták.

1969–1972 között a városi pártbizottság munkatársa volt, majd csaknem három évig a Nógrád Megyei Tanács elnökhelyettese.

1975-től 1982-ig megyei múzeumigazgató volt. Visszakerült a megyei tanácsra, öt évig művelődésügyi osztályvezetőként dolgozott, majd 1987-től 2001-ig újra múzeumigazgatóként tevékenykedett. E státusából 2001-ben vonult nyugállományba. Időközben, 1988–1989-ben a Palócföld főszerkesztői teendőit is ellátta, feszültségekkel, vitákkal terhes időkben, amelyek a lapot is érintették. Az ő higgadt irányító munkájának is köszönhetően – az operatív szerkesztő ekkor is Pál József volt – a folyóirat megtartotta karakterét, nógrádi maradt, miközben az Ablak rovatában

folytatta a kitekintést is. Számos helyi és megyén kívüli alkotó ekkor csatlakozott a laphoz.

Horváth István nyugdíjazása után is aktív maradt, 2005-ben megalapította a Salgótarjáni Polgári Kör, majd életre hívta a Salgótarjáni Lapok c. körüli hírújságot. Különböző státsaiban végzett munkáját jól ismerve és elismerve, munkássága csúcsteljesítményének én magam történészként végzett munkáját, e tudomány körében megjelent műveit tekintem. Többek között úgy, ahogy azt Csongrády Béla írta róla egy helyütt: „Különösen nagy figyelmet szentelt Salgótarján múltjának, sorsfordító éveinek értelmezésére, a »bazalton nőtt erdők népének« vizsgálatára. Sokszor idézett, erőt adó gondolata szerint a nehézségekkel küzdő városra nagyon illik Páris jelmondata: »fluctuat nec mergitur«, azaz »hányódik, de nem merül ek.« De azt is hozzátette – így Csongrády –, hogy e remény megvalósulása a salgótarjániakon múlik. Ami napjainkban is igaz. Munkásságát számos kitüntetéssel ismerték el, megkapta többek között a Madách-díjat is.

Horváth Istvánt 1971-től a könyvtárból ismertem már, amikor 1973-ban a korábban is említett Illés Miklós hivatali szobájában formálisan is bemutatott a frissen kinevezett elnökhelyettesnek. Ma is szinte érzem a zömök, kerek arcú fiatalember hivatalnokhoz képest szokatlanul erős kézfogását, aki alig, hogy helyet foglaltunk, fészkelődni kezdett a kényelmes bőrfotelben. Láthatóan arra készült, mikor juthat szóhoz. Ellentétben velem, aki jól tudtam, főnökünk kitölti „saját magával” a ránk szánt időt. Ami be is következett. Miközben mi szóhoz sem jutottunk, egyszer csak az órájára nézett, felállt és így szólt: – Elvtársak, el kell mennem, ti azért folytassátok ezt a jó kis beszélgetést, meg fogjátok érteni egymást. Illés elvtársnak ebben igazza is lett.

Mintegy tíz évig dolgoztunk a megyei tanács hivatalában. Már az első szakmai munkák (előterjesztések előkészítése, összeállításának szervezése, szövegek gondozása, határozati javaslatok megfogalmazása, beszéd-szövegek írása, gondozása stb.) közben, és azt követő beszélgetésekben sok mindenben egyetértettünk. Így például abban, hogy a megye ágazati struktúrája korszerűtlen, városunk nagyüzemei energiafalók, költségigényesek, a termelékenység alacsony, intézményeink elaprózottak, kihasználtságuk nem megfelelő, a megye népességének egészségi állapota lehangoló. Kiderült, hogy Descartes a kedvenc filozófusunk, imádjuk a futballt, szeretünk olvasni stb. Így kerültünk közelebb egymáshoz, hogy aztán négy évtizeden át csaknem azonos hullámhosszon létezzünk.

Horváth István különleges személyiség volt, akire figyelni kellett, karakteres megjelenésére – miközben korántsem volt Adonis – éppúgy, mint

fentebb csak röviden említett munkásságára és belső értékeire. Már akinek módjában állt az utóbbiakra figyelni, ugyanis – miközben nem volt zárkózott – nem is nyílt meg „csak úgy”, mindenki számára. Nem fecsegett, talán egy felesleges mondata sem volt, mégis – legalábbis szakmája, hobbija és barátai körében – jó társalgónak, derűs személyiségnek bizonyult. Nem szívesen ült sokáig egy helyben, az otthoni íróasztala kivételével. Kiváló tulajdonságai mellett emberi gyengeségeit, amelyek frusztráltak, hallatlan önfegyelemmel igyekezett palástolni, betegsége idején fájdalomát is tűrni.

Az utolsó nagyinterjút is én készítettem vele. A címét viszont ő adta: „Négy évtized szolgálatban”.¹ Mert – mint mondta – ő „csak” szolgálni akart mindig. Horváth István személyiségét sokáig elemezhetnénk még, talán közelebb is jutnánk a szakemberhez és az emberhez is. Ám az szinte bizonyos, miként azt a Honismeret c. országos folyóiratban is megjelent cikkemben is írtam: „Személyisége jóval összetettebb, semmint hogy külső, látható-érzékelhető jegyeivel jól jellemezhető legyen...”. Azt viszont állíthatom: értékes, őszinte tudós ember, kitűnő kolléga volt.

Pál József: „A két lábon járó irodalmi lexikon”

Salgótarjánban született, 1950-ben. A „Bolyaiban” érettségizett, Debrecenben járt népművelés-könyvtár szakra, majd elvégezte az MLEE esztétika szakát. Később művészeti menedzser szakvizsgát is tett. Először a megyei művelődési központban, később a megyei tanács művelődési osztályán dolgozott. Első írása a Palócföldben jelent meg, ahol kezdetben olvasószerkesztő, rovatvezető, 1973-tól szerkesztő volt. 1989-től a 2000. év végéig főszerkesztőként dolgozott, közben négy évig országgyűlési képviselő is volt.

Írásai a helyi lapokon kívül országos folyóiratokban láttak napvilágot. Számos könyvet szerkesztett, lektorált, egyik ötletgazdája volt a Palócföld Könyvek sorozatnak. 1989-ben Madách-díjjal ismerték el munkásságát. Mint azt a főszerkesztői korszakáról többször is nyilatkozta: a rendszerváltás jegyében, a tisztázás szándékával vezérelt vitákat, kért és készített írásokat, 1956 és Nagy Pál tiszteletére jelentetett meg különszámokat. Több

¹ Palócföld 2004/5.

mint tíz évig első emberként irányította a Palócföld szerkesztőségét, amely idő alatt a lap mindig tisztességgel szolgálta a helyi kultúrát, Madách, Mikszáth örökségének őrzését, az értékek felszínre hozatalát. Többször is jelezte, veszélyek fenyegetik a megjelenést, de bízott a lap fennmaradásban. Ami fenn is maradt...

Pál Józseffel is 1971-ben a megyei tanácson ismerkedtem meg, ahol mindketten dolgoztunk. Ettől kezdve – kisebb megszakításokkal – folyamatosan kapcsolatban álltunk egymással. Így csak az emlékezetesebb „események” közül emelhetek ki néhányat. Ahogy már említettem, az ötnapos munkahétről szóló cikkemet 1982-ben Kassai Végh Miklós odaadta Pál Józsefnek, aki azt a szakma rovására stilizálta. Ezen – és máskor is néhányszor – összevesztünk, igaz, mivel bevált tech-nikánk volt rá, másnap már ki is békültünk. Aztán csaknem tíz év is eltelt – közben sokat morfondíroztunk – , amíg újra leültünk dolgozni is.

Amikor 1989-ben már az MDF parlamenti képviselőjeként Franciaországba készült, felhívott telefonon, ugyan írjak már neki két A/4-es gépelt oldal terjedelemben egy szakmai értékelést Nógrád gazdaságáról. Megdöbbsent, amikor a munkanélküliség mutatóit, a privatizáció veszélyeit (stb.) olvasta. Hazaérkezése után azt találgattuk, hogyan tudnánk a francia módszereket nógrádi viszonyaink között hasznosítani. Pál József, „a két lábon járó irodalmi lexikon” – akit soha nem érdekelt a gazdaság – keresni kezdte megyénk drámájának okait. Az eszkárlódó munkanélküliséget nemhogy megállítani, de mérsékelni sem tudták, mondta is, ebbe bele is bukhatnak. Igaza lett.

Az MDF 1994. évi bukása, saját kudarcra nagyon megviselte. Időnként úrrá lett rajta rossz hangulata, napokra eltűnt. Frusztráltak a folyóirat 90-es évek elejétől szűkülő anyagi-pénzügyi kondíciói is. Küldtem neki néhány cikket, de csak egyet közölt le: a *Dilemmák és csapdák* c., Bilecz Endre vitaindítójára reflektáló írásomat, a lap 95/5. számában.

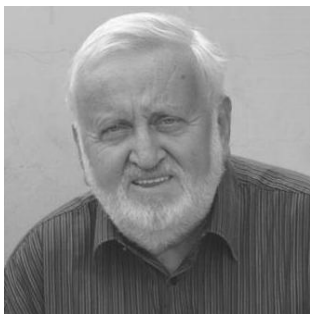
Egy jó ideig csak városi fórumokon találkoztunk, majd a területfejlesztésről írt dolgozatom leközlése (a 98/1. számban) után megkért, segítsek neki rovatcímet keresni azoknak az interjúknak, amelyeket helyi szerzőink „tájhazánk alkotó embereivel” készítettek. Kellemes kvaterkázás közben, közigazdához illő módon azt javasoltam, legyen „Számadás” vagy „Leltár”, de csak a fejét rázta. – Itt egy seregnyi interjú – dohogott – és nincs jó rovatcím. Mondom neki: – Akkor legyen „Seregszemle”. Mire ő: Ez már csaknem jó, de sablonos. És ekkor a homlokára csapott. – Heuréka! – mondta: „Seregszámla”.

Először a 98/3. számban jelent meg ez a rovatcím, alatta Pál József frappáns soraival, és néhány remek interjúval. Ettől kezdve már az én beszélgetéseimet (Paróczai Péterrel, dr. Lonsták Lászlóval, Gressai Sándorral) is leköszölte. Ekkor azonban már az értékes sorozatírás sem mentette meg őt. 1999-ben néhány lapszámot készített még, de 2000 végén felmentették státusából.

Amennyiben valaki irodalmi tehetség volt a Palócföld élén, akkor Pál József – „mindenki Jóskája” – az volt. Amennyiben valaki ellentmondásos személyiség volt a folyóirat első emberei között, akkor Jóska barátunk az volt. Sajátos karakterjegyekkel volt megáldva és megverve. Amiben kiemelkedett kortársai, pályatársai közül is, az a ritkaságszámba menő enciklopédikus tudása, irodalmi, képzőművészeti tájékozottsága, nyelvi műveltsége, gazdag szókincse, választékos kifejezőkészsége, egyéni hangja és előadásmódja volt.

Hangulatember volt: egyszer fenn, aztán lenn. Szárnyalt és a mélybe zuhant. Mindig szolgált valami meglepetéssel. Pál József már régen nincs közöttünk, 2011-ben rejtélyesen ment el, hirtelen és váratlanul, az utolsó nagy meglepetést okozva, itt hagyva mindnyájunkat a bizonytalanságban, kétségek között. Csak úgy, ahogy mindig is – egész életében – tette.

Dr. Praznovszky Mihály: „Mikszáth Kálmán földi helytartója”

1946-ban született Salgótarjánban, ahol 1965-ben a Madách Imre Gimnáziumban érettségizett. Népművelés-könyvtár oklevelét az ELTE-n könyvtár-történelem szakon fejezte meg, 1981-ben doktori címet abszolválta, 2000-ben az irodalomtudományok kandidátusa tudományos fokozatát nyerte el. Talán még a munkahelyváltás – mint maga a változatosság – is gyönyörködtette. Először a salgótarjáni múzeum muzeológusa, 1976-tól a szécsényi múzeum igazgatója, 1982-től a Nógrád Megyei, 1987-től a Veszprém Megyei Múzeumi Igazgatóság első embere, 1993–2000 között a budapesti Petőfi Irodalmi Múzeum főigazgatója, majd 2008-ig a Veszprém Megyei Könyvtár igazgatója volt. Időközben 1986–87-ben a Palócföld, 1988–89-ben a Horizont, 2001–2008 között ismét a nógrádi folyóirat főszerkesztőjeként is működött. 1993–2007 között a Magyar Irodalomtörténeti Társaság főtitkára, csaknem ugyanezen periódusban a Mikszáth Kálmán Társas-

ság elnöke (1993–2008) volt. Ekkor kapta (valakitől?) a „Mikszáth Kálmán földi helytartója” titulus.

A kitüntetéseket nem gyűjtötte, csak számolatlanul kapta. Itt csak néhányat említek: Madách-díj, Salgótarján Pro Urbe-díja, a Magyar Köztársaság Arany Érdemkeresztje, Nógrád Megye Díszpolgára, a Magyar Érdemrend lovagkeresztje, a múlt évben Horpács díszpolgára lett. Kutatta és kutatja Madách, Mikszáth, Krúdy (és mások) életét és munkásságát, vizsgálta és vizsgálja az irodalmi kultusz jelenségeit, a táj és az irodalom kapcsolatát. Több mint 20 önálló kötete, mintegy 500 tanulmánya, cikke, recenziója, emlékező beszéde jelent meg, 2008-tól „aktív nyugdíjasként” a fenti körben és azon túl is kutat, emlékbeszédeket, előadásokat tart. Már-már követhetetlen, hol, mit „követett el”.

Az 1986–1888 közötti Palócföld főszerkesztősége idején visszatért a tényfeltáró irodalomhoz, és a megye politikai, gazdasági és társadalmi életének vezetőivel készített interjúkkal megkoronázta azt. Mindent ki akart szedni az „alanyaiból”, a történések mögöttes okaira, mozgatórugóira volt kíváncsi. Második főszerkesztői időszakában nagyobb figyelmet fordított a XIX–XX. századi irodalomra, Madách és Mikszáth szellemi örökségének ápolására. Ebben az érettebb főszerkesztői korszakában igen változatos és gazdag tartalommal, magas színvonalon szerkesztette és jelentette meg a lapot. Felélesztette és 2002-ben újraindította a Palócföld Könyvek sorozatot, amelyben több mint húsz kiadvány látott napvilágot. 2007-ben itthagya a Palócföld folyóiratot, aztán Balatonfüreden azonnal megalapította a Tempevölgy c. lapot.

Mihályal már az 1970-es években a múzeumból ismertük egymást, de akkoriban csak viccelődésre futotta. Az 1980-as években már munkakapcsolatba kerültünk, ami – múzeumigazgatói megbízatásának végéig – jobbra hivatalos értekezletekre korlátozódott, de ekkor már megmutatkozott személyiségének sokszínűsége. Közlebbi kontaktusba a második Palócföld-főszerkesztői funkciójában kerültünk egymással. Ekkori első találkozásunk a lazaságát, lezserségét, sajátos humorát, ironiáját jellemzi. 2001 tavaszán progamegyeztető beszélgetést tartott, amelyre engem is meghívott. Amikor a megadott időpontban betoppantam, a foteljében hanyatt dőlve, helyre kis pocakján összekulcsolt kézzel hallgatta Marschalkó Zsolt és Dukay Nagy Ádám (nyugodjanak békében!) vitáját. Mielőtt bárki is fogadhatta volna köszönésemet, Miska felállt, elém lépett, és azt kérdezte: – Te mit keresel itt, minek jöttél? Nyeltem egy nagyot, és kinyögtem, hogy a kollégánód (H. M.) felhívott telefonon, és azt mondta, megbeszélést tartasz, vársz engem is. – Én soha nem várok senkit! –

mondta Praznovszky. Valami tévedés történt, mindjárt utánanézés – tette hozzá – és otthagytam. Én meg álltam leforrázva, köröttem döbbenet. Öt perc múlva jött vissza és nevetve azt mondta: jó, hogy itt vagy, ülj le, csak vicceltem.

Így kezdődött a közelebbi kapcsolatunk, számomra szívinfarktközeli állapottal. Aztán elkezdtünk dolgozni, évente jelentek meg a lapban az én írásaim is, többek között a dr. Fancsik Jánossal, Erdős Istvánnal, Korill Ferencsel, Bódi Györgyné dr.-ral, dr. Csongrády Bélával, dr. Cseplák Györggyel, Dóra Ottóval készített nagyinterjúm. Közben Misivel elég sokat beszélgettünk, kezdtem megismerni habitusát, mentalitását. 2004-ben aztán azzal állt elélem, hogy az éjszaka eszébe jutott valami, elmondja, de ne üljek le, akkor nem szabadul meg tőlem soha. Előadta, hogy a Palócföld ötven éves, nekem kell megírni a monográfiáját. – Mégis, hogy gondoldod? – érdeklődtem. Mire azt mondta, nem gondolja sehogy, találjam ki, közgazdászként szerezzek pénzt is rá. Mit mondjak? Kellott hozzá egy kis idő, egyrészt amíg megírtam, másrészt amíg a pénzt is előteremtettem. Így született meg az *Ötven év a Palócföld életéből – Egy folyóirat Nógrád történelmében* c. monográfia. A szponzorok és a közreműködők neve – például dr. Csongrády Bélácé, aki a lektori munkáján túl is sokat segített – az impresszumban, köszönet itt és most is nekik. Aztán 2007 végén elkészönt a Palócföldtől és Nógrád megyétől is – újra, de most sem véglegesen. Hiszen hazajáró lélek ő. Jön, ha hívják. Minden évben ott van Horpácson, Szklabonyán, gyakran megfordul Balassagyarmaton. Mintha éppen itt, szülővárosában, Salgótarjánban járna ritkábban.

Praznovszky Mihály szakmai kvalitásait nem kell méltatni. Már csak azért sem, mert mindig tudta magát menedzselni. Érdekes tanulmányai, ismertetésként és népszerűsítő cikkei, nógrádi notabilitások monográfiái, rádióban, televízióban tartott előadásai országshatáron túl is – ismertté tették nemcsak a nevét, de karakteres fizimiskáját, kissé köpcös korpuszát, jovialis megjelenését, szakállas, mosolygós arcát is. A nagy mesélő, aki mindig húz valami váratlant, amivel meghökkenti hallgatóit. Solymár József írja róla egy helyütt, hogy „Praznovszky Mikszáthul tud. Annyi időt töltött választott írója társaságában, hogy eltanulta tőle a szarkasztikus, de ugyanakkor kedélyes és megbocsátó világlátást.” Előadásainak, beszédeinek állandó jellemzője – ezt már én írom – a nóvumok sokasága, a sziporkázó szellemiség. Társasági és magánbeszélgetéseinek markáns stílusjegye az áthallásos kajánkodás, a találó csipkelődés, az enyhe gonoszkodás, a maró ironia. Nekem mindig úgy tűnt: nem na-

gyon érdeklő mások érzékenysége, ahogy nem zavarja mások ilyen-olyan véleménye sem.

Örülök, hogy kollégája lehettem, és közös munkáink, személyes élményeim és benyomásaim alapján e lapban is írhattam róla. Elköszönni csak a saját szavaival merek, nehogy megsértődjek, mert érzékeny és hiú ő is. „Nógrádban, Madách és Mikszáth földjén mindig is fokozott értéke volt a szónak, felelőssége az írástudásnak, de legalább ilyen súlya a halálnak.” Figyeljünk, hallgassunk Praznovszky Mihályra, és becsüljük meg az eddiginél sokkal jobban a még élő írástudóinkat. Amíg tehetjük...

Múlt, jelen, jövő

A Palócföld a fentebb említett főszerkesztői korszakain kívül is mindegyik – Mlinarik István, Csizmadia Géza, Csukly László, Baranyi Ferenc, dr. Mizser Attila és már a jelenlegi, dr. Gréczi-Zsoldos Enikő által jegyzett – időszakában is jelentős, más és más, új és újabb értékeket teremtett, kitűnő művekkel, fiatal tehetségekkel ismertette meg olvasóit. A legfontosabb, hogy a lap napjainkban is jó színvonalon, Nógrád megye szellemi védjegyeként létezik és működik. Elismerés illet mindenkit, aki bármilyen módon hozzájárult is fennmaradásához, és segíti a további megjelenését is.

ERDŐS ISTVÁN

Negyven-ötven éve

Negyven-ötven esztendeje a Magyar Írószövetségnek két igen lelkes titkára volt: Fábián Zoltán és Végh Antal írók álltak Darvas József elnök háta mögött az apró irodalomszervező munkát elvégezni a magyar vidéken. A Palócföld jövője mindkettőjüknek szívügye volt, de különösen Fábián Zoltán lelkesedett a folyóiratrangra pályázó „periodikáért”, és határozottan bízott benne, hogy a miskolci Napjaink mellett a Palócföld is rangos irodalmi műhely lesz Észak-Magyarországon. Szívesen hangsúlyozta, hogy a Palócföld költőserege már most olyan rangos társaság, hogy Szegeden, Pécsen, Debrecenben is örülhetnének a folyóirat-szerkesztők egy olyan költőcsapatnak, amelyben Jobbágy Károly, Csanády János, Vihar Béla, Polgár István publikál, és mögöttük olyan fiatal tehetségek sorakoznak, mint a gyarmati Csikász István, a tarjáni Tóth Elemér, a szurdokpüspöki Tamás István. De a Palócföld prózaíróinak sorából is érdemes megjegyezni Lakos György, Várszegi György, Kunszabó Ferenc, Avar Pál nevét. S ha mindez reális alapja egy nagy ívű fejlődésnek, akkor igencsak jó elgondolás, hogy Nógrádba kell invitálni főszerkesztőnek Ratkó Józsefet, a József Attila-díjas költőt, a szabolcsi nagykállói könyvtár igazgatóját.

Csak egyetérthettünk Fábián Zoltánnal. Ratkó egészen rendkívüli költőszemélyiség. Neve odaillik abba a sorba, amelyik Attila után a magyar vers nemességeként ismert: Sinka, Illyés, Juhász Ferenc, Nagy László neve mellé. Semmiképp sem abba a sorba, amelyik az aktuálzsenik nevét ez időben ragyogtatja. Nem rokona se Benjáminnak, se Garainak, Baranyinak. Ratkó másféleképp politikus-költő. Üres, buta szóhasználat, ha pusztán ellenzéki költőnek neveznénk... Szóval, létrejöhet egy három oldalú egység? A költő maga, Nógrád, a Magyar Írószövetség! Ratkó indulhat Szabolcsból a nógrádi megyeszékhelyre? Már úgy készülök az érkezésére – néhány évig a Palócföld szerkesztőségében a versrovatot vezethettem –, mintha püspököt várnék a gyermekek bérmálására érkezni. Lapozom a köteteit. Fegyvertelenül. Félelem nélkül. Egy kenyéren. S az igen nagy vihart kavart könyv: *Törvénytelen halottaim*.

De jó volna, ha a fél Tarján ismerné a költőt, de ebben nem lehet reménykedni. Emlékezetből keresek olyan verssorokat, amelyekkel bemutathatnám őt tucatnyi fiatal irodalomtanárnak, a város értelmiségi közönségének, s az új Petőfi Körként is emlegetett TIT-es művészklubnak. Ratkó így ír a jövőről:

Láttam a jövőt mögöttem
jövögelni a ködökben.
Ordas arca kötve ráncsal,
Lába vonszolódva láncsal

Nem a Napot, nem a Holdat:
szarva közt hozá a múltat.
S szeme mintha nem is volna,
varasodó csillag volna.

Szóval, Nógrádban nagyon vártuk Ratkót. S hogy ő is búcsúzni készült Szabolcstól már a nógrádi invitálás előtt is, azt a nyírségi barátainak írt verssorok jelzik.

Elhúzó. Délnek, nem jövök
ide vissza soha.
Fogadott földem fölött
tündöklük szárnyam nyoma.

Érkezett ugyan Ratkó Nógrádba, ahogy vártuk, de a tündöklésből, a főszerkesztői álomból nem lett semmi. Pedig a rokonszenves költővendéget lelkes, már-már szeretetteljes várakozással fogadta mindenki. Azaz majdnem mindenki. A főelvtársak egyébként azért örültek volna Ratkónak, mert kezdett már elégük lenni abból, hogy ebben az országban húsz éve mindenki csak Kismoszkvának nevezi Tarját. S hiába volt ezer új értelmiségi letelepítésének nemes ambíciója, változatlanul látszik az ítélkezés, hogy Nógrád vármegye a sztálinizmus utolsó, sötét bástyája lenne. Ha itt és most Palócföld-főszerkesztő lesz az ellenzéki híró Ratkó József költő, akkor tán enyhülni fog valamit a kíméletlen, gúnyoló megítélés.

Ratkó érkezett, bemutatkozott, és egy-két nap alatt is barátságok születhettek. Itt van a költő, hogy a Palócföld jó hírét fényesítse! Ratkó igen alaposan körülnézett Tarjánban. A pálfalvi Déryné utcától a bányatelepekig, Idegérig. A Pécskő-dombon át az acélgyári romos kolóniáig. A legjobb magyar építészek által megálmodott, Karancs szállós főtérig. El volt ragadtatva. Meglátta a modern építészet értelmét, szépségét. Minden-

minden rendben lévőnek látszott, egyetlen lényegtelennek tűnő fogadás volt már csak hátra, hogy a költőt bemutassák a megyei pártbizottságon.

A bemutatkozás jól sikerült. A beszélgetés szakmai része igen meggyőző volt. Valamelyik huszadrangú pártmunkás rossz, kénytelen dicsekvése bosszantotta fel a beszélgetés végefelé a költőt. Olyan nagyon felbosszantotta, hogy minden diplomáciai érzékét félretéve elkezdett kínos-nehéz kérdéseket feltenni. Mondván, hogy járt ő Forgáchon, az Idegérben, az acélgyári kolóniánál. Mi lesz ezeknek a nyomorúságos telepeknek a sorsa? Rendben lévő dolog, hogy ezer meg ezer bányász, munkás ilyen helyen lakik, miközben a Pécskő utca új, modern lakásaiban meg mindenütt káderek, hivatalnokok laknak? Az elvtárs, aki a szocializmusépítés helyi sikereiről beszélt hosszan, vajon rendben lévőnek látja mindezeket? A dicsekvő elvtárs megsértődött: rosszul látja a dolgokat a költő. Országosan jó példa Tarján fejlődése... Igenis... És a többi... Majd a kolóniák is fel lesznek számolva...

Ratkó főszerkesztői kinevezéséből nem lett semmi.

Ratkó József, a költő, a barát megmaradt jó emlékezetünkben igen sokáig. Fiatalon halt meg 1989-ben. Bárcsak megélhette volna a hírt, hogy a Palócföld immár 65 esztendő...

Párkányi Raab Péter: Realista álmok

ORAVECZ TIBOR

Palóc Nyugat

(1)

Néhány évvel ezelőtt valami nehéz hajtott. Nem láttam az ablakomból, nem hallottam szót, de nagyon hangos volt és váratlan. Nem tudtam mit kezdeni vele. Tépelődések néma halmazállapotában, egy évek óta tomboló, romló sarjadék énekelt. Izgatott valami. Valami abban az igen mélyben, egy érlelődő, geszt formájú idősík, forrva a hangok, szavak, kifejezések erdejében. Dühös csöndfák körtánca egy megtapintható más akaratot küldött váratlanul robbanásszerű szájnylással: Menj, a szép felé s ne aggodj, a máglya fénye vezet. Nem értettem, mi az a szép és mit gondoljak, de mentem. Ennek már negyvennégy éve...

(2)

Arany János út lépcsőin semmiből jutottam el a Palócföldhöz. Sajtlapírokkal hónom alatt mentem víztiszta, csillapíthatatlan sóhajjal. Nekem a Nyugat volt. A Palóc Nyugat. Pál Jóska volt Babits, Szepesi Jóska az Ady... Mély tisztességes feszültség állt a szerkesztőségben. Mímelt genetikai mutáció virágozott a szobában, szegfüllatba zuhanva. A szél miatt nehéz volt megmondani az irányt. Tudatalatti zombiként kerestük a szavakat, amit végül a Sörbár nyugalmában találtunk meg. Isten az idő: a jövő a múlt... Jelenések a Papír-terazon, mögöttük bíbormadár. A bíbor, mert a bíbornak teste van. Női teste, zamatos érett őszibarack teste. Bíbor a teljesség teste, szinte mindenható, ősi és friss. Mert senki más sem mondja senki-nek, hogy írjon vagy sem....
Köszönöm, tudtam, hová menjek...

(3)

Jóskák városa volt, füstös-salakporos acéljambusokkal... A város maga jelentette a problémát, a város, ahol minden virágozik. Orrhomályból kellett kilépni és látni. Menni és meglátni az embereket. Lompos valakik voltunk hittell, megértőn...

Csúcsán korhadt erdőtenül sétáltunk lefelé s felé, üveggyapot levegő sutogta tüdőbajos esti énekét. Egy halom Palócföld lapult előttünk. Érde-

mes az emberekben élni. Végigjártuk a várost és láttunk. A mai napig, ha kilépek, az otthonomból beamegyek az utcára. Itt van az idő és a játék vár ránk! Jóskáktól tanultam meg.

(4)

Mennyi a hatvanöt? Lapjain szivárvány-tövisek, tölgyfa-sebhelyek. Bizony, sokasodnak a napkeleti éden kincsei. Ráncos ifjú az első között született. Győztes lobbanás, egy jel Nógrád dombjain. Még nincs túl az első szerelmen. Még nem vagyok túl az első szerelmen. Hiszen én még csak hatvan.

(5)

Születésnapodra

Hatvanöt lett a Palócföld,
derékhad törte termőföld
Bobál
Gyula.

Színes volt, néha szabványos
Czinke-rajzos, tudományos
vadóc
palóc.

Utasítást végrehajtva
lelkesen és szorongatva
csetlett
botlott

Kétfrontos mozgásban arat
etikus életformákat
Aczél
arcél

Tömegigényeket tudat
formál, szertelen sodorban
rea-
lizál.

Szív parancsának sápadtan
„Diófát ültet” kánonban
tiltva,
tolva.

Szilárd érdeke véletlen
egy kicsit félelemben, de
idom-
kodom

Dalol a szabad szelleme
beszél a fény-idő mese
színvo-
nalon.

Nincs más, csak kósza gondolat
irodalmi közöny által
altat
falat

Éretten utat taposva
feltámad, s mély tiszta szava
földet
hírdet

ORAVECZ TIBOR

Születésnapomra

Hatvan éves lettem idén
nem kapott még el a migrén
algo-
pirin.

Lefagyott az írógépem
ülök előtte süketen,
rohadt
roham.

Hatvan évembe beletelt
szétmaratni a belemet,
kevély
fekély.

Voltam mulatókoptató,
sok mindenre se kapható,
szerény
remény.

Tisztalelkű sosem leszek,
rímeket is boltban veszek,
suta
duma.

A szép dolgok sose szépek,
csak álmodod, hogy vágyképek,
elvont
pofon.

Hatvan évet elharcoltam,
katonaként parancsoltam,
derék
veréb.

Szilárdan áll néhány álom,
tüzem lángja bíbor ágon,
lobog,
dobog.

Kegyelmét őrzöm a fénynek,
versnek, eleven igének
vidám
ígám.

Idő szele suhint képen
feszít lappang ereimben
látom
ásom.

DÁVID ZSUZSANNA

„Kőszív helyett...”
Beszélgetés a Munkácsy-díjas
Párkányi Raab Péter szobrászművésszel

A balassagyarmati születésű Párkányi Raab Péter szobrászművész kiemelkedő képzőművészeti tevékenysége elismeréseként Munkácsy Mihály-díjat vehetett át – olvashattuk az örömteli híradást idén márciusban. Ezúton is gratulálunk és osztozunk az örömben. Péter műveivel nap mint nap találkozhatunk, az általa készített alkotások emblematikus díszei a Civitas Fortissima városának, de a palóc táj falvai is büszkélkedhetnek a keze nyomán született művekkel. A szobrok kőbe vésett, bronzba öntött igazságokat fogalmazznak meg, állandóságukkal övezik hétköznapjainkat és kegyelemteli pillanatokban mindig képesek meglepni, hatni ránk. Alkotásai az ország legszebb tereit díszítik. Magyarország határain túl Európa legkülönbözőbb részein, sőt a kontinensen kívül is otthont találtak művei, mi mégis magunkénak érezzük őt. Mindig örömmel hívjuk, várjuk, hisz nemcsak műveit, hanem közvetlen személyiségét is tiszteletteljes szeretet övezi. Mit jelent számodra ez a vidék?

A Palócföld számomra a szülőföld. Bár elkerültem innen, mégis itt is otthon vagyok. A Képzőművészeti Főiskola megkezdésekor Budapestre költöztem és az iskola végeztével valahogy ott ragadtam. 25 évvel ezelőtt diplomáztam és akkor úgy tűnt, hogy a „dolgok” a fővárosban történnek. Ma már szinte mindegy, hogy hol élsz, eléred a világot, vagy az megtalál téged. Bár nem élek otthon, szülőföldem elkényeztetett engem. Sikeres pályakezdemésem Balassagyarmatnak köszönhetem. Innen kaptam meg első köztéri felkéréseimet. Így korán szereplője lettem a magyar köztéri szobrászatnak, és ezáltal hamar ismert lettem a szakmában, bekerültem a „körforgásba”.

Idén április elején a brüsszeli Európa Parlamentben és a Balassi Intézetben mutatkozott be a palóc etnikum. A konferencia előadójaként a palóc kultúrát a képzőművészet látószögéből mutattad be kortárs alkotóként. A palócság hihetetlen gazdagsággal bitorozza a maga vizuális kultúráját. A népviselet színes sokfélesége, a mives tárgy-kultúra, a népi és a szakrális építészet mind erről vallanak. Ez a műveltség a népművészetben, kézművességben gyökerezik, de a mai kor emberével is kapcsolatba hozható. Számodra milyen kötődéseket jelent ez az örökség?

A palóc kultúrát gyermekkoromban megismerhettem és a magam szintjén gyakoroltam is. Ekkor kezdtem el a fafaragást művelni az áttört népi motívumok készítésével. Anyám a Népművészet ifjú mestere címet elnyerte hímzéseivel, apám fafaragással töltötte szabadidejét. Bár népi motívumok közt nőttem fel, magam nem váltam népművésszé.

A népművészet jegyei direkt módon nem jelennek meg munkáimban, ám keresem azt a tisztaságot, őszinteséget, amit ezek az alkotások hordoztak, hordoznak. Ahogy múlnak az évek, a népi kultúránk egyre fontosabbá válik számomra. A népművészet azokból az alkotásokból áll a lexikon szerint, amelyeket a nép a maga szükségleteire hoz létre, saját hagyományai alapján.

Szükséglet – különös szó ebben az összefüggésben. Szükséglet-e, szükséges-e a művészet? Első gondolata sokaknak talán ez: lehet művészet nélkül élni. Élni lehet, de milyen élet az ilyen? A parasztember maga készítette szükségleti tárgyait, melyek nagy része nélkülözhetetlen volt mindennapi életében. De hogy tárgyait díszítette, az már nem a létéért való küzdelem. Ez egy belső igény volt a szépre, a harmóniára. Építette önmagát, hogy ismereteit, tudását, rátalálásait továbbadja társainak. Hogy létrejöjjön egy azonos kultúrát beszélő, gyakorló társadalom. A nép hozta létre, ezért hívjuk népművészetnek. A nép, mely nem építi magát kultúrája által, nem fejleszti azt, megszűnik népnek lenni. Egyre lejjebb csúszva egyszerűen csak tömeggé válik. Népművészetünk rendben van. Óriási kultúrkinccs birtokosai vagyunk. Köszönet érte elődeinknek!

Párkányi Raab Péter: Malenkij robot (részlet)

Jómagam beleszülettem ebbe a kultúrába. Gyerekfejjel megismerhettem a népművészet gyakorlása által az alkotás örömét. Hogy később szülőföldem remek képzőművész-tanárai segítségével jómagam is képzőművésszé, kortárs képzőművésszé váljak. Ami változatlan azóta is: az alkotás közben érzett boldogság.

Alapító tagja vagy az Arttéma Művészet Határok Nélkül Egyesületnek. Ez a Nógrád megyei civil szervezet immár több mint 20 éve azzal a céllal jött létre, hogy az egyetemes kultúra és a helyi hagyományok közötti párbeszédet erősítse. A Polgárok Balassagyarmatért és a Palócságért Alapítvány a palóc identitás megőrzését és megerősítését tűzte zászlajára. Ezek a társadalmi célok, kezdeményezések a személyben támogatót találtak. Kiváló művészeti teljesítményed elismeréseként és szűkebb hazád szolgálatáért országos díjaid mellett számos helyi kitüntetéssel ajándékoztak meg a „jó palócok”. Balassagyarmat mellett 2018 óta Nógrád megye díszpolgára is vagy. A művész szabadon szárnyaló, magányos alkotó szellem, mégis ezer szállal köti az emberség, a közösségi hivatás. Melyek azok az értékek, melyekkel azonosulva támogatni tudod ezeket az ügyeket? A művészet egyben társadalomformáló erő, mely a gyökerek ápolása mellett meg kell, hogy teremje a maga gyümölcseit.

Identitásunk megőrzéséért folytatott küzdelmünk napjainkra kieleződőtt. Én azok közé tartozom, akik úgy gondolkodnak, hogy kultúránk megőrzésével létünket menthetjük meg. Egyre fontosabbá válik, hogy visszanyúljunk gyökereinkhez, felfedjük, megismerjük.

Miközben a népi kultúra megőrzése napjainkban – épp a kielezett helyzet miatt – előtérbe került és ez a küzdelem jó irányt vett, a kortárs művészetünk bajban van. Korunkban megváltozott a művészek és a műalkotások helyzete.

Kritikusan szemlélem a XX. sz. végének, XXI. sz. elejének kortárs művészetét. A kortárs művészetet a globális ideológiát erőltető társaságok uralják. Számúzták az öröm, a boldogság és a minőség fogalmát. Gyakorlatilag a pozitív tartalmakat. Összemossák, megszüntetik az egyéni, egyedi jelleget. Ennél a társaságnál az alkotásokat a pénz uralja, az igazi művészet háttérbe szorul. Egy kör megélhetési formájává, üzletgá vált a művészet irányítása, az alkotói kör belterjesítése és a nézők kirekesztése. A pénzemberek válnak „művészekké”, akik mérnökökkel és az általuk használt modern technika eszközeivel készítették el munkáikat. A világ legdrágább kortárs szobra most került eladásra egy árverésen. A szobor egy lufifigura krómaccélból elkészített változata. Az „alkotója” kezével talán sosem érintette meg. A „legnagyobb” gyűjtők a megvásárolt műveket nem viszik haza, nem díszítik vele otthonaikat. Ezek a tárgyak sokszor el

sem hagyják a kiállítótermeket, azok raktárait. Ott várnak, míg a „művészetmegmondók” rövid határidőn belül többszörösére verik fel az árukat. Ennek a tevékenységnek áll szolgálatában a médiájuk, intézményeik, kiállítótermek. Ez a kortárs művészet eltávolodott az örökségtől, örömtől, hagyományoktól.

E szemszögből vizsgálva a népművészet szerencsés helyzetben van. Már védettség alá került. Ezzel egy dolgunk van: ennek ismeretét és szeretetét átadni a fiatalabb generációknak. Tiszta forrás, kikezdhetetlen.

Kortárs művészetünk azonban bajban van. Vajon helyet kaphat-e a közösségteremtő, életigenlő alkotóművészet?

Ránk, az alkotást komolyan gondoló képzőművészekre még nagy út vár. Nemcsak létre kell hoznunk munkáinkat, de meg is kell védenünk azokat a közönnyel vagy a hazug támadásokkal szemben. Ehhez azonban szükség van arra, hogy a nézők visszatáljanak, őket visszavezessük az igaz művészethez.

Napjainkban értékvesztést látunk Európában. Ez egy hosszú folyamat eredménye, ami a kultúra válságával kezdődött. Mondhatnánk, ahogy az élet, úgy a művészet is utat törhetne magának. Ám ez csak politikai akarral tud megtörténni. Bízunk benne, hogy 30 évvel a rendszerváltozás után megérkezik ez az akarat, de addig is nyúljunk vissza gyökereinkhez és őrizzük meg őseink alkotó jókedvét!

Párkányi Raab Péter: Genf 56 (részlet)

KETYKÓ ISTVÁN

Krisztusi harminc csak hetvenkét évem
Szonettkoszorú

1.

Lebontom múltam, szép tisztára mosom
lesz mit sikálnom; szenny sosem volt rajtam
sem sár, csak por. Évek óta hordozom –
megfürdök majd fény-kádban, tejben, vajban.

Krisztusi harminc csak hetvenkét évem
lobognak bennem imák, apró lángok
hiszem: szép feltámadásom megérem
rólam álmodnak éjjel bögyös lányok.

Nyílik tavasz bennem, múlnak a sebek
éveim szép hídján állok, alattam
csitul az örvény, már nem húz a mélybe.

Loboncos hajamba masnikat tehet
a szél – látjátok, mégis megmaradtam
újjászülettem, okos szelídségre.

2.

Újjászülettem, okos szelídségre
földpadlós, nyitott kéményű kis házban
kormos lámpafüstök szálltak az égre
örök világosság csillant anyámban.

Bús ének hangzott fiatal szívéből –
én a hatodik, kéretlen a sorban
lieblich, a kedvenc egy tó mélyéről
bukkantam fel hófehér miseborban

szent ostyában és tűzpiros palástban.
Már akkor is tövisszörű mélyedt
fejembe – nézték meggyötört homlokom

Veronika kendőt nyújtott és láttam
az anyéim a keresztről – eltévedt
juhok voltak már, rég nem látták nyomom.

3.

Juhok voltak már, rég nem látták nyomom
két lator közt – fényre, reménységre
egyikre sem pályáztam, bár gondolom,
anyám, János sem várt a sötétségre.

Mit ronthatam el, Atyám? Engedelmes
fiad voltam, többször örült – remélem
megdicsőítesz majd és töredelmes
megtánánsom nyugszik Isten-tenyéren.

Voltam gyöngy egy édes anyai méhben
vagyok őskövület, balga zarándok
egy úton, mely nem visz a messzeségbe

lettem bús, fáradt költő sötét mélyben
leszek még, érzem én, izzó zsarátnok
terelem napjaim okos hűségre.

4.

Terelem napjaim okos hűségre
kifüstölgött belőlem sok éjszaka
sok hajnalt eldorbézoltam, cserébe
mégis eljutott hozzám az Úr szava.

Költő vagyok, szívem tele van fénnel
még meg nem írt dalokkal. Segíts, mama,
adj sok versbe valót, lelkemhez érz fel
légy roskadt éveim tartóoszlopa.

Szétfeszítenek a meg nem írt versek
tizenhat év telt néma hallgatásban
segíts, hogy a szavak el ne hagyjanak.

Boruljatok rám napok, órák, percek,
hogy a túl hideg sötét éjszakában
sebzett álmaim nehogy megfagyjanak.

5.

Sebzett álmaim nehogy megfagyjanak,
mert kell még szerelem, öröm, ölelés
damaszkuszi út, jézusi pillanat
tagadás, majd vakság, végül megtérés.

Boríts rám szép tavasz hűs felhőt, eget
lobbanj szememre, perzselj szenvedéllyel
kék olajággal csőrében integet
egy galamb, röptéről mégis lekéstem,

mert mindig állandó késésben vagyok
örök tévedésben, rögzös tévúton –
emelj fel jó magasra, bölcs szavakhoz

röptöm égi jel legyen – bénák, vakok
hirdessék mindig irgalmad, félúton
majd meg ne álljak Uram, vonzd magadhoz.

6.

Majd meg ne álljak Uram, vonzd magadhoz
adj új kegyelmet, erőt, bátorságot
legyek átjáró hegyhez, friss patakhhoz
kegyelmet adj Uram és boldogságot

feküdjek új versekkel estelente
ébredjek neveddel reggel; naponta
igazíts rajtam, juttass végtelenbe,
formálj magadra, jószágos arcodra.

Legyek lombsátor, nem múltó pillanat
szarvasok mély lépteiben lévő víz
legyek kettészelt tenger, új pirkadat,

melyben véres arcát mossa kint maradt
sok lakodalmas vendég; ezer, száz, tíz
sebből vérző el nem múltó kínjukat.

7.

Sebből vérző el nem múltó kínjukat
töröld le, hívd be őket országodba
bocsáss meg nekik és őrizd álmukat
egy se legyen már porba rogyadozva...

A valóság ölébe visszahullva
kinyílik bennem sok dal, ezer ének
anyám fekete kötényébe bújva
már biztonságban vagyok, már nem félek.

Mégis, olykor egymagamban bolyongok
elherdáltam életem – sok betegség,
a Rómába menő zúgó harangok

pálmaágak kezemben, hozsannázok
Cireneiként viszem már keresztjét
jönnek égő szavak, térek magamhoz.

8.

Jönnek égő szavak, térek magamhoz
nem kérdezem, „Miért oly hosszú az éj?”
józságom bölcsebbé tesz, haraghoz
nem vezet, eddig mély vizem már sekély.

Várnak hófehér vonatok álmomban
piros sorompók, pipacsos zöld rétek
lépcsőkre tett rózsák, tini lányokban
bujkáló duzzadó, félős remények.

Hol vannak már a füstös gőzmozdonyok,
a gágogó vadludak, rőt vadkacsák
gyermekeim játékaik, koboldok?

Hol vannak már a pálinkák, a borok
fáradt hajnalok, remegő éjszakák –
hol vannak már a bús halotti torok?

9.

Hol vannak már a bús halotti torok?
Temetem múltam száradt kút mélyére
betömöm bűneim, vétkeim, vagyok
égtiszta bárány, leszek vőlegénye

szép menyasszonynak, szégyenlős arának
kihordom két terhét hú hitvesemnek
göngyölöm pólyába a holdat, fáznak
a csillagok is, félve integetnek

vagyok fénylő arc angyalok szemében
leszek halk dallam égi operában
dübörgő taps sok-sok földim kezében

vagyok húr gordonkán, fél sor közében
egy üres lapon, fény a félhomályban
leszek sugár mindenki börtönében.

10.

Leszek sugár mindenki börtönében
tékozló fiú, kit atyja vár haza
bűnbánó Magdolna, kenet kezében
illatos olaj kellemes illata

Péter három tagadása, kakashang
Júdás kezében harminc ezüstpénz
kötél egy nyakon, szálló giling-galang
sorsot vető katonák, ecet, víz, vér

lándzsahegy, lezárt szemek, néma torok
összehajtott lepel, elgördített kő
nyugtalan éjszaka, minden átkozott

– Nincs itt, feltámadt! Mámoros, víg borok
negyven napos öröm, majd mennybe szökő
szelídség, kétezer éves illatok.

11.

Szelídség, kétezer éves illatok
szép ifjúságom fodrozó kék tava
fiam, lányom, hitvesem, hol voltatok,
mikor rámborult a hideg éjszaka,
amikor összeért az ég a földdel,
hullámok döntöttek tenger mélyére;
hol voltatok, amikor kék a zölddel
játszott arcomon, estem nagy kétségbe?

Hol voltatok, amikor durcás, konok
gyermekkorom kútjába visszahullva
rámtaláltak megtépázott angyalok?

Szülém ölében ringtam megfoltozott
bekecsembe vidáman visszabújva;
anyám tudta, éjjel róla álmodok.

12.

Anyám tudta, éjjel róla álmodok –
szalmával kibélelt matrac volt ágyam
szemei fénylő, áttetsző csillagok
fején csodálatos glóriát láttam.

Mesélt apámról, akit nem ismertem
ötvennyolc évét marta el a kaszás
filléres kaptafák árából ettem
már bennem élt a költő, de zúzmarás
volt telem, nyaram tele szenvedéssel
tavaszom virág nélküli bolondság,
őszöm lombok nélküli szenvedéllyel.

Boldog gyermekkor volt, sok csínytevéssel
felnőttem, lettem gyönyörű parázslás
mindent elmosó zápor, égi fénnel.

13.

Mindent elmosó zápor, égi fénnel
megsebzett szavak, elbágyadt mondatok
suhogó hóval, széllel, jégveréssel
lám mégis itt vagyok, bár elhagyatottak.

Jöttök belőlem lázas büntudattal
csorognak ereimben bús sóhajok
még nem tudom, mit tegyek bánatommal,
de érzem, már jégből vízzé olvadok

belőlem virulnak körben balkonok
tündöklök hajnali ködben, meglehet
talán végleg eltűnnek a démonok

már csak gyönyörű szívemre hallgatok –
szállj reám felpántlikázott képzelet,
majd takarjatok be hűvös alkonyok.

14.

Majd takarjatok be hűvös alkonyok
és ébredjek hangos harsonaszóra
szeretteimmal jönnek tűz-csónakok
egymás után forduló, fordulóra

még látom, hogyan örülnek – boldogok,
de a harmadik hangos kakasszóra
bűnös latorként keresztet ácsolok,
végül elsírom magam Péter módra.

Így soha nem lesz megváltásom, tudom,
fogak csikorgatása lesz majd részem
Káin bélyege csúfítja homlokom,

de torinói lepelként hordozom
véres arcom – már nem félek, egészen
lebontom múltam, szép tisztára mosom.

Mesterszonett

Lebontom múltam, szép tisztára mosom
Újjászülettem, okos szelídségre.
Juhok voltak már, rég nem látták nyomom
terelem napjaim okos hűségre.

Sebzett álmaim nehogy megfagyjanak
majd meg ne álljak, Uram, vonzd magadhoz
sebből vérző el nem múló kínjukat
jönnek égő szavak, térek magamhoz.

Hol vannak már a bús halotti torok?
Leszek sugár mindenki börtönében
Szelídség, kétezer éves illatok.

Anyám tudta, éjjel róla álmodok –
mindent elmosó zápor, égi fényvel,
majd takarjatok be hűvös alkonyok.

Párkányi Raab Péter: Zene

BENE ZOLTÁN

Isten, ítélet

– részlet a regényből, melyben Szórád Lőrinc ismerkedik a világ dolgaival és a mindennapi tudományokkal –

Novák mester napi három-négy órán keresztül oktatta Szórád Lőrincet. Tudatosan, avagy pusztán azért, mert természetéből adódóan mozgékony emberke volt, esetleg, mert valami egyéb okból így látta célravezetőnek, mindenesetre tény, hogy a peripatetikusok módszerével, az udvarház körül sétálgatva, séta közben beszélgetve pallérozta ifjú tanítványa elméjét.

Minden egyes reggel Szent Ágostont idézte:

– Istenemet és lelkemet kívánom megismerni, s ha kérdezed, gyermekem, hogy vajon semmi többet, akkor azt felelem, bizony, semmi többet!

Ezen kívül még öt-hat idézetet citált nap mint nap, többnyire szintén Ágostontól, akinek három munkáját is másolta fiatalkorában, amikor a bolognai egyetemen hallgatta a tudományokban jártas magistereket, és előadásaik után a mindennapi betevőért fáradságos másolást vállalt. Iszákossága végül oda vezetett, hogy nem tudta befejezni a tanulmányait, ami miatt egész életére megkeseredett emberré vált. Nagy-nagy búbánatát pedig újra és újra a borospohárba fojtotta.

– Menj be tenmagadba, és menj túl tenmagadon, gyermekem – emelte föl görbe, koszos mutatóujját a mester Szórád Lőrinc orra elé, és közben borostás, nyüzött arcán tudálékos ráncok jelentek meg, s fekete fogai elővillantak kék ajkai közül. – Ezt tanítja a nagy Szent Ágoston. Ez pedig nem kevesebbet jelent, mint azt, hogy meg kell ismerned a képességeidet, melyeket Istentől kaptál, tisztába kell jönnöd velük, hogy kiaknázhad mindegyiket, amiképpen kiaknázzák a hegyek gyomrát is a bányászok, hogy legyen miből pénzre veretni a királyoknak, amely érmeiken a tisztességes férfiak bort vásárolhatnak. Mindemellett meg kell ismerned a körülötted lévő világot, gyermekem, mert az is Isten alkotása, amiképpen te magad és én magam szintén az ő képmásai vagyunk! Mert az, hogy te és én és ezek az emberek ott a kerítésen túl léteznek, az nem bizonyít egyebet, mint Isten létét, hiszen ha ő nem teremt meg téged és engem, vagy nem alkotja meg azokat ott, a kerítésen túl, úgy nem létezhetnénk. Kérdés, persze, hogy valóban létezőnk-e, hiszen ha lehunyod a szemed egy szobában vagy a pincében, és erősen összpontosítasz, akkor is látod a fá-

kat, amelyek az udvaron nőnek, pedig a fák nincsenek ott, ahol te vagy, hanem benned vannak, mintegy tükröződnek a lelkedben! Az azonban éppen ezen okból bizonyos mégis, hogy te magad szükségszerűen létezel, hiszen ha te sem léteznél, úgy nem láthatnád a fák lelkedben rejtőző lenyomatát. Magyarán, mivel te magad kétségbevonhatatlanul létezel, elvégre te látsz és magadban hordod a látottakat akkor is, ha éppen nincsenek a szemed előtt, tehát mivel rólad állíthatom, hogy vagy, ezért Istenről is állíthatom ugyanezt, mert ha nem így lenne, ugyan ki teremtett volna téged? Ugyan ki által élnél? Ha pedig nem teremtett téged Isten, akkor úgy létezel csupán, amiként a fák léteznek a lelkedben, mikor a pincében állsz, azaz valakinek a lelkébe égve? Vajon valakinek az emlékezetében élsz csupán, s ez a valaki éppúgy fölötted áll, ahogyan te több vagy a fánál? Lehetséges, hogy így van. És Isten az, aki elgondol téged. Ergo megint csak Isten létéhez érkeztünk, amely cáfolhatatlan. De mindezt nem is mondtam igazán, csak kicsúszott a számon, mert a torkom száraz és remeg a kezem, mivel több mint egy órája nem kortyoltam bort...

A gyermek Lőrinc kezdettől fogva érdeklődve hallgatta Novák mester beszédét, és néhány esztendő elteltével már nagyjában-egészében értette is, amit mond. Eleinte azonban csak élvezte, hogy olyan különös szavakat használ, hogy furcsa szaga van, akár a fáról lehullott, többnapos epernek; hogy néha berohan a ház konyhájába, ahol térdre veti magát az üstök körül tüsténkedő nők előtt, akik erre veszekedve, sivalkodva, hosszas huzavona után bort adnak neki egy ibrikben. A gyermek nevetett ezen, s mivel nevetetett, megszerette tanítóját.

Írni az udvarház egyik belső szobájában tanultak.

– Amit írásom beszél, azt én magam hirdetem. Az írás mégis időről, idő szerint beszél – idézte sokszor bálványozott Szent Ágostonát Novák mester a betűvetés tudományának átadása közben. – Az írás mégis idő nélküli, azaz örök. Ezért kell hát megtanulnod írni, gyermekem, vagyis egészen pontosan azért, mert az írás által válsz legbiztosabban örökkévalóvá. Az írás segít abban, hogy megmaradj arra az időre is, amíg késik a feltámadás, amiről, sajnos, nem tudhatjuk előre, mikor érkezik el... Igaz, az írás is megsemmisülhet. Láttam én Bolognában, hogyan nyelik el a lángok az eretnek könyveket, miként izzanak föl a szépen megrajzolt betűk a pergamenen, mielőtt elporladnának, de ez az eljárás azért igen ritka. Csak az ostobák vetemednek arra, hogy könyvet tűzre vessenek, hiszen a pergamen drága és nehezen beszerezhető anyag, a bölcsebbek ezért inkább kikaparják a szívüknek nem tetsző szöveget, és új, kívánatosabb bölcsességekkel róják teli az imígyen fölszabadított helyet. Ez Istennek

kedvére való cselekedet, sokkal inkább az, mint a könyvégetés... Az itáliai zsarnokok egyszer-másszor mégsem átallják azt a pogányságot is művelni! Még szerencse, hogy ez a mi jó urunk, kegyes királyunk, bár Itáliában nevelkedett, valami csoda folytán mégis tisztességes maradt, ami példának okáért Bologna nemtelen városának egyetlen lakosáról nem mondható el, elhíheded nekem, mert tengődtem közöttük eleget!

A kis Lőrinc ilyenkor megzabolázta jókedvét, és komoly képpel hallgatta végig ezeket az eszme-futtatásokat, legfeljebb a csendes szónoklatok legvégén nevetett föl, amivel nem sértette Novák mestert, inkább mulattatta.

Amikor nem a szellemét táplálta, Lőrinc Kadosa körül sertepertélt, el-leste tőle a nyílvesző faragásának és tollazásának fortélyait, a pengék élesítésének tudományát, a bőrök kikészítését, az úti készülődés fogásait, mind jobban kitanulta az erdő neszeit. Vagy a kutyával, a bozontos, házőrző ebbel kergetőzött. Máskor az asszonyok körül lófrált, akik néha a segítségét is igénybe vették, példának okáért, mikor véget vetettek egy-egy lábasjóság életének, mely étellel – éppúgy mint erőszakos halálával – a lélektelen állat egyedül gazdáinak étvágyát szolgálta.

A kakas sután kalimpált a lábaival, amikor a szakácsnő elkapta, s a hadonászni készülő szárnyakat összefogva, hozta kifelé a tyúkudvarból. Nagy, vörös kakas, Lőrinc áhítattal vegyes félelemmel figyelte. Hányszor hajigálta meg kővel, mogyoróval – csak úgy koppant a hátán! De a kakas föl sem vette. Legfeljebb, ha megrázta magát, fél lábra állt, nyújtogatta a nyakát a kisfiú felé, csőrét kitátotta és különös hangot adott ki, mintha nyikorogna, akár valami olajozatlan kamraajtó. Most már ugyan nyikoroghat kedvére...

– Gyere, segíthetsz! – szolt a terebélyes asszonyság, és Lőrinc rohant, leguggolt, marokra fogta a madárlábakat. A szakácsnő rátérdelt a szárnyakra (a gyerek hallotta, ahogy a vékony madárícsontok halkán roppannak), az odakészített edényt közelebb húzta, kivette belőle a kést.

– Szorosan tartsd, úrficskám, nehogy megrúgjon!

Lőrinc elfordította a fejét. Összevillant a tekintete az egyik arra oldalgó kutyáéval, aki remegő orrcimpákkal figyelt. A gyerek inkább lehunyta a szemét. Erősen markolta, amit kellett, nehogy úgy járjon, mint amikor először segített az asszonyoknak levágni egy nagytarajú, méltóságteljes kakast. Akkor nem szorította eléggé a lábakat, meg is szeppent, mikor a madár haláltusájában erősen rugdalózni kezdett, és a pikkelyes, undok bőr csúszott is izzadt tenyerében – így a lábak elszabadultak, felrúgták az edényt, és elfolyt a vér javarésze. Most nem ismétlődhet ez meg, fogadkozott, miközben hallotta, ahogy a szakácsnő szuszogva tépkedi a tollakat a kakas nyakán. Kisvártatva a penge szisszent, Lőrinc érezte, hogy szorosra zárt markában

összerándulnak az izmok, de tartotta erősen, szorította a pattanásig feszülő inakat, míg a rúgások egyre erőtlenebbé nem lettek, lassan rángássá szelődültek, majd reszketéssé csillapodtak, végül teljesen elmúltak.

A szakácsnő megdicsérte ügyességéért, azzal a tollas tetemmel az egyik, a vérrel teli edénnyel a másik hóna alatt a konyhába vonult. Lőrinc kinn maradt az udvaron a gyilkosság szemtanújával, a loncsos kutyával, ígért neki csontot ebéd utánra. Az állat boldogan vetette magát hanyatt, pirosló, nyákos nemi szervét kidugta. Lőrinc mosolygott, cirógatta a kutya hasát, ahol alig nőtt szőr. Finom, puha a bőre, állapította meg elégedetten. A kutya boldogan pihegett, mintha valami nagy, kutyát próbáló feladaton volna túl, amelyért az ebek mennyországában kiérdemelt jutalmát élvezné éppen.

Csendesen teltek a napok, az évek, és nem történt semmi említésre méltó, csak annyi, hogy fogyatkozni kezdett az udvarház népe: egy éven belül férjhez ment Lőrinc mindkét nénje, Jolánta és Kinga. Előbbi Szeged városának egyik tekintélyes polgárához, utóbbi egy macsói servienshez kötötte életét. Szórád János és felesége soha többé nem látták ifjabb leányukat; az idősebbiket is csak az apja, s mindösszesen egy alkalommal.

Ám a fogyatkozás nem állt meg. Novák mester következett, aki nyolc esztendőn keresztül tanítgatta Lőrincet, azaz mindent összevetve nyolc esztendőn keresztül élt Szórád János kenyerén. A nyolcadik esztendőre megvakult és csaknem teljesen süketté vált, végül egy téli reggelen elbotorkált a közeli erdőbe, ahonnan soha többé nem tért vissza. Nyilván a vadállatok falták föl – sohasem derült rá fény, miként végezte nyomorúságos életét. Tanítványa mindenesetre szeretettel emlékezett rá, és imákat bízott az éjszakai szélre, hogy juttassa el az elhunyt lelkéhez.

Még annak az esztendőnek az utolsó napjaiban halt meg Lőrinc anyja, Erzsébet is. Régóta betegeskedett már, valami furcsa kór marcangolta belülről, akár a rák ollói a zsákmányolt halat. Napról napra fogyatkozott, arca beesetté vált, szeme sötét üreg mélyére költözött, mozdulatai elbizonytalanodtak, éjszakánként vért köhögött föl, alig viselhető fájdalmak gyötörték. Mikor meghalt, vonásai kisimultak, a szenvedés jegyeit letörölte róla a halál.

Lőrinc nem sírt sem Novák mester, sem az anyja elvesztésekor. Hitte, hogy jobb életük, könnyebb sorsuk van az Isten országában, hiszen tudta, hogy tanítója egyre ádázabb csatákat vívott démonaival, és egyre szégyenteljesebb vereségeket szenvedett, anyja pedig olyan fájdalmakat volt kénytelen elviselni, amelyek kivetkőztették emberi mivoltából, s úgy nyűszített olyankor, akár egy furkósbottal megregulázott kutya. Nem peregtek hát a könnyei az elmúlásuk miatt, csak valami furcsát érzett, valami visszavonhatatlant. Tehetetlenséget, talán.

SAITOS LAJOS

Szú a fában

Nagy Gáspár emlékének

Perceg a szú a fában
porzik mint homokóra
ím e benti házból
ki-kinézek egy karóra...

Múlik az idő mállik
s ha minden fogunk elvásik
mint viseltes ingünk
legyen még mibe' hinnünk

Mozdul a lécz rozogán
török is idejekorán
s perceg a szú a fában
ne higgyetek a halálban...!

Számozott versek (2)

Vajon az erdő vagyok-e
közel ama patakparthoz
ahová a szarvas – s vagy
akár a szarvassá vált
fiú csendben/kiáltozva
kívánczik az enyhet
adó víz után – s csak
nézem magam bozontosan
reggelenként készülődve
a borotválkozó tükörben.

Vasakarat

*(Vers és aforizma)**Grendel Lajos emlékének*

Ha vad vagy – vadásznak rád
ha hal vagy – halásznak utánad
ha ember – emberhalászok vetik
ki érted hálóikat mert méretes
lettél nem dobnak vissza az
életvízébe hogy evickélj még
kicsinykét akár – hisz' éltél
ha nem is ippeg eleget...!

*

Vasakarat: lággyá s keménnyé
lenni.

Bálnakövek

„Holtunk egyforma rang.”

Emily Dickinson: 583.

(Károlyi Amy fordítása)

A bálna alakú kövek
a tengerpartról
nem úsznak el...

de van az a víz
ami egyszer mégis
elmossa azokat is

ám mindez már nem
szemünk előtt történik.

CSONGRÁDY BÉLA

Emlékmorzsák egy jeles Madách-tudósról 75 éves lenne Kerényi Ferenc

Kettős – ha nem is úgymond klasszikusan kerek – évfordulóhoz érkezett 2008-ban a Madách-kultusz: egyfelől 185 éve született Madách Imre, másrészt 125 esztendő telt el *Az ember tragédiája* 1883. szeptember 21-i ősbemutatója óta. Ráadásul akkor volt a Nyugat alapításának centenáriuma és 2008 a reneszánsz éve is volt.

E jubileumok hatása érződött az abban az évben tartott Madách-rendezvényeken is. Az őszi – október 3-i és 4-i – alsósztrigovai és a csesztvei hagyományos irodalmi napok programjában is szerepet vállalt Kerényi Ferenc tanár, egyetemi docens, irodalom- és színháztörténész. Madách Imre szülőhelyén – többekkel együtt – előadást tartott a kastély jövőjéről, majd másnap a csesztvei művelődési házban – mint a nap védnöke – beszélgetett Lengyel György színházi szakemberrel – a neves rendező által négyszer színre vitt – Tragédia-előadásokról. Ugyanakkor e páros rendhagyó, főként színháztörténeti központú tárlatvezetést is tartott az emlékmúzeumban, sőt Kerényi Ferenc a Nógrádi Történeti Múzeum munkatársaival együtt koszorút is helyezett el Vigh Tamás Madách-szobránál.

S alig néhány héttel később érkezett a váratlan és tragikus, mindenkit lesújtó hír: október 29-én elhunyt Kerényi Ferenc. Hatvannégy évet élt mindössze, de e kijelentéssel – bármennyire fájdalmas még tizenegy esztendő távlatából is – csínján kell bánnunk, hiszen a magyar kultúra számos olyan jelentős életutat produkált, amely jóval rövidebb volt a Kerényi Ferencénél. Elég csak Petőfi Sándor huszonhat, József Attila harmincöt vagy éppen Madách Imre negyvenegy évére gondolni. De ahogyan e kivételes zsenik kihasználták a számukra adatott termékeny intervallumot, úgy tett a hangyaszorgalmú és az értékekre igencsak érzékeny, az átlaghoz képest jóval aktívabb, többet publikált Kerényi Ferenc is.

Fő kutatási területe a 19. századi irodalom, a 19–20. századi dráma- és színjátszástörténet volt. Az előbbi témakörben Petőfi és Vörösmarty munkásságának számbavétele fűződik elsősorban a nevéhez, az utóbbiban korszakos jelentőségű – különösen itt Nógrád megyében –, amit Madách Imre szellemi örökségének megismertetése, pontosítása, *Az ember*

tragédiája népszerűsítése érdekében tett. Nem véletlenül fogalmaztam az általam *Elvesztettünk egy Madách-tudóst* címmel írt, a Nógrád Megyei Hírlap 2008. november 29-i számában – a december 1-jei, a Fiumei úti sírkertben történt végső főhajtás előtt – megjelent nekrológban a következőképpen: „...Tulzással persze, de amit Ó nem tudott a XIX. századi klasszikus életéről, műveiről, az nincs is, azt nem is érdemes tudni... Se szeri, se száma a Nógrád megyei kiadványokban, orgánumban (mindenekelőtt a Palócföldben, a múzeumi évkönyvekben, a napilap hasábjain) közölt igényes tanulmányainak, ismeretterjesztő cikkeinek. Ugyancsak nehéz lenne a teljesség igényével áttekinteni a megyében tartott érdekfeszítő, élvezetes stílusú, eredeti gondolatokkal teli Madách-előadásait. Legtöbbet azonban talán akkor tette Kerényi Ferenc Nógrád és a legújabb kori helyi s az általános Madách-kultusz érdekében, amikor 1983-ban – az akkori valóban nagyon fontos kettős jubileum: a költő születésének 160. és *Az ember tragédiája* bemutatásának centenáriuma alkalmával – megrendezte a csesztve-i múzeum felújított állandó kiállítását. Az volt a véleménye, hogy a *Tragédia* „gondolati gazdasága sohasem utalható a múlt kegyes erekléi közé, hanem van és lesz üzenete, birtokba veendő mondanója minden kor embere, így a mi nemzedékeink számára is... Az Európa-házba belépő magyarság csak kultúrájával számíthat tartós sikerre... Kell-e szebb jelkép, hogy nemzeti klasszikusainkat a képzeletbeli könyvtárszoba polcain egy emberiség-költemény, *Az ember tragédiája* képviseli a legméltóbban?” – zárta le az 1990-es megyei múzeumi évkönyvben megjelent dolgozatát, miután 1964-től 1989-ig terjedően áttekintette a Madách-kultusz huszonöt évét.

Alapos, hosszabb kutatómunkát igényelne annak kiderítése – lehet, hogy ez egyszer majd megtörténik, mindenesetre napjaink Madách-szakértőinek egy másik emblematisz alakja, a salgótarjáni gyökerű, kétszer volt Palócföld-főszerkesztő, Praznovszky Mihály már el is kezdte ezt a munkát –, hogy vajon mi vonzotta a budapesti születésű bölcsészhallgató Kerényi Ferencet Madách Imréhez, Nógrád megyéhez s hogyan kezdődött ez az élete végéig kitartott szoros kapcsolat. Ami biztos: első cikkei az akkor *Nógrádnak* nevezett megyei napilapban 1966–67-ben jelentek meg az akkor mindössze huszonkét-huszonhárom éves – minthogy 1944. március 7-én látta meg a napvilágot – bölcsészhallgatónak, és az is igazoltnak látszik, hogy ebben szerepe volt egy bizonyos Kovács János nevű tanárnak, aki a Madách Imre Gimnáziumból akkoriban lett az alig néhány esztendővel korábban alapított salgótarjáni múzeum munkatársa. Társszerzőként publikáltak cikkeket híres nógrádiakról, „földijeinkről”.

Többek között e sorozat része lett ismeretlen Madách-levelek közzététele is. Kerényi Ferenc – A Tragédiaköltő halálának századik évfordulójára emlékező, a legújabb kori Madách-kultusz zászlóbontásának tartott 1964-es nevezetes centenáriumot követően – Budapesten felvette a kapcsolatot Matzon Frigyesné Balog Annával, Madách Imre sógorának dédunokájával és járt leányánál Csesztvén is. A leszármazottak őrizték a családi ereklyéket és dokumentumokat, s a maguk módján segítettek a levelek nyilvánosságra hozatalában. S egyetemi tanárának, Waldapfel Józsefnek a biztatására az *Irodalomtörténeti Közlemények* 1968/2-es számában Kerényi Ferenc tanulmánya is megjelent *Madách Imre ismeretlen levelei* címmel.

A Palócföldben azonban nem ezzel a témával debütált, ezen írása „csak” a lap 1968/4-es számában látott napvilágot. Kézjegyet ugyanabban az évben, az első lapszámban tette le *Új utakon a Madách-keletkezés* címmel. Ebben a közleményében Kozocsa Sándor bibliográfus; Szabó József, akkoriban Balassagyarmaton élt evangélikus püspök, egy páratlan gazdagságú Madách-gyűjtemény tulajdonosa; Spáczay Hedvig, aki Madách rendőrségi ügyeiben kereste az adatokat és az igazságot; valamint R. Várkonyi Ágnes salgótarjáni kötődésű történelemtudós nyilatkozott Madáchhoz fűződő viszonyáról, munkáiról.

S innentől kezdve már nem volt megállás. Hosszú-hosszú oldalakra rúgna – ha egyszer elkészülne – az a bibliográfia, amely Kerényi Ferenc összes írását s azon belül Madách-publikációit tartalmazná. Ezekben belül természetesen megkülönböztetett szerepük van az antológiáknak, tanulmányköteteknek, monográfiáknak, *Az ember tragédiája* különböző időpontokban és kiadók által megjelentetett változatainak. Az irodalom- és színháztörténész nagyon sokat tett azért, hogy a befelé forduló, töprengő Madách mellett – ha úgy tetszik: helyett – hangsúlyt kapott a politikus Madách-portré. Idejének jelentős részét töltötte Nógrádban, maga is sokat vállalt, s még több javaslatot tett Bérczy Károly, Mikszáth Kálmán és természetesen Madách Imre életművének megismertetése, a méltó évfordulós programok megtervezése és megrendezése érdekében.

Úgy vélte, hogy 1964 után egy évtized alatt szinte több történet, mint előtte egy évszázad során. A Palócföld 1973/2-es számában afféle számvetést készített *Madách népszerűsége* címmel. S minthogy az 1973-as esztendő is Madách-év volt – születésének százötvenedik évfordulója –, Csesztvén Kerényi Ferenc megrendezte az első komolyabb Madách-kiállítást, a múzeumi évkönyvben pedig egy nagy ívű tanulmányt jelentetett meg *Madách világnézetének néhány kérdéséről* címmel. Ebben főként *Az ember tragédiája* I. és II. színében előforduló gondolatokat elemezte.

Sok írása filológiai, textológiai témájú volt. Ilyen például a Palócföld 1989/2-es számában *Szemközt Madách Imre szövegével* című tanulmánya. Ugyancsak kiemelt témaköre volt a *Tragédia* színháztörténeti vonulata és a mű nemzetközi fogadtatása, ismertségének, elismertségének fokozódása is. Erre utal többek között az *Úton a világirodalomba – Vázlat a drámai költemény hazai műfajitörténetéhez* című eszmefuttatása, amely – akár szimbolikus momentumként is tekinthető – 2002-ben a Palócföld Könyvek sorozat újbóli indításaként jelent meg *Az ember tragédiája és az európai emberiség-költemény* című kötetben. A jelek szerint utolsó írása a Palócföldben halála évében, 2008-ban, a folyóirat 3. számában jelent meg *Színpadai Madách-tanulmányok – Az ember tragédiája 125 éves ősbemutatójáról* címmel. Ennek bevezető soraiban egy emlékezetes, a magyar kulturális, szellemi élet egy maradandó kezdeményezésére, egy mérföldkövére utalva megjegyezte: „1983, a Tragédia színpadai centenáriuma óta szeptember 21-e a Magyar Dráma Napja. Így akartuk a Nemzeti Színház akkori vezetőivel, Malonyai Dezső igazgatóval és a – többek között – Madách-díjas Vámos László művészeti vezetővel megörökíteni a nevezetes évfordulót, amiben csak kevés magyar színpadai műnek lehetett része. Nemzeti drámakánonunk mindhárom darabja (a Bánk bánt meg a Csongor és Tündét véve még ide) 19. századi, és kettő közülük drámai költemény. Máig érvényes, hű történeti lenyomatainak a kornak, amelyben az irodalom és a színház, az anyanyelvhez kötődő művészek a nemzetvélelés folyamatában megismételhetetlenül fontos szerepet játszottak.”

Kerényi Ferenc pályaképében, életművében nagyon fontos helyet foglal el a pozsonyi Kalligram Kiadónál 2006-ban a Magyarok emlékezete sorozatban napvilágot látott *Madách Imre* című monográfiája, de primus inter pares, azaz első az egyenlők között alapon említendő kötetet keresve a Tragédia új, modern, szinoptikus kritikai kiadása kívánkozik az élre. A több mint nyolcszáz oldalas könyvet az Argumentum Kiadó jegyezte 2005-ben. A sajtó alá rendezés munkája és a szintén felmérhetetlen jelentőségű jegyzetanyag elkészítése egyaránt a nevéhez fűződik.

Fentiek alapján aligha meglepő az a tény, hogy kétszer kapta meg Nógrád megye egyik legjelentősebb, legrangosabb – bizonyos szempontból kétségkívül az – kulturális kitüntetését, a Madách-díjat. (Ez csak id. Szabó István Kossuth-díjas szobrászművész, illetve a Madách Imre Gimnázium esetében fordult elő. Praznovszky Mihály négyszer vehette át, de három alkalommal intézmény – múzeum, Palócföld –, illetve civil szervezet – Mikszáth Kálmán Társaság – képviselőjében.) Kerényi Ferenc először 1969. október 4-én lett Madách-díjas Salgótarjánban, a Karancs Szálló

ügynevezett mozaiktermében. Alig múlt akkor huszonöt éves, s mindmáig a legfiatalabb kitüntetett. S mintegy ráadásként 2006-ban duplázott: abban az évben január 17-én, az időközben hagyományossá lett balassagyarmati Madách-ünnepségen kapta meg az elismerést. A laudátor Praznovszky Mihály „földön kívülnek” nevezte Kerényi Ferencet, illetve imponálóan gazdag szellemi teljesítményét, amely immár feldolgozandó örökségként van jelen a nógrádi tájhozában.

Markó Béla erdélyi költő, publicista az Élet és Irodalom című hetilap idei április 12-i számában megjelent írásában úgymond irodalmi évfordulók évadján értekezett Petőfiről, Aranyról, Adyról és több megfontolásra érdemes megállapítást tett az évfordulókkal kapcsolatos kultuszokról. Az egyik ilyen tanulságos gondolata illik a Kerényi Ferencről való megemlékezésem végére is: „Nem egyszerűen a tiszteletadás a fontos ilyenkor, hanem minták felmutatása, referenciák keresése eljövendő programokhoz. Mindközönségesen: tanulságok megfogalmazása. Ezért érdemes nemcsak a politikai – első világháború, Trianon stb. –, hanem például az irodalmi évfordulókra reflektáló szövegeket is figyelemmel kíséreni.”

A fentiekben valami ilyesmire tettem volt kísérletet, mert miközben újra és újra megrendülten idéztem meg a velem is – remélhetően jóváhagyná e jelzöt – baráti viszonyt ápoló Kerényi Ferenc alakját, vázlatyszerűen utaltam munkásságának jelentőségére, egyre többet gondoltam négy évvel előbbre, jelesen 2023-ra is, amikor a kétszázadik évfordulója, azaz bicentenáriuma lesz Madách Imre születésének...

*Párkányi Raab Péter:
Dilemma*

KŐRÖSI FERENC

A pillanat

A pillanat
Mint riadt lepke röpköd körülöttünk,
Lábaira nektár- napok ragadtak,
S kék szárnyain csillog az egész világ...
Mint riadt lepke, mit észre sem veszünk,
Míntha megvakítanának az árnyak,
Míntha nem létezne más, csak a csodák!
Mint riadt lepke menekül előlünk
Jajongva bújva az éjben – szárnyának
Minden mozdulásával súgva: „Ez a valóság –
A pillanat!...”

A jelen

Totem-faragó őseink
Öreg szobra korhadt életünk –
A sok ismert, bús arcvonás;
Míndegy, milyen díszbe öltözünk,
S szavainkkal mire esküszünk:
Hiába minden vívódás,
Mert magunk vagyunk, kit üldözünk:
Totem-faragó őseink!

ZOLTAY LÍVIA

Repülni...

Gyakran láttam azt az idős férfit, ahogy hajlott kora ellenére szálfageyenes tartással rója a környékbeli utcákat. Hetven felettinek saccoltam. Soha egy szót sem beszélünk egymással, de tudtam róla ezt-azt a lakótelep őrszemeitől.

Hosszú évek óta özvegy volt már, a gyerekei középkorúak, két unokája ritkán látogatta. Még így, idősen is szép volt. Magas, vékony alkatú, az arca hosszúkás, szabályos vonásokkal, mintha szabvány szerint rajzolták volna meg. A haja már majdnem teljesen fehér, de a szemöldöke még mindig szurokfekete, a szemei nagyok, meleg barnák. Szúrós tekintete volt, de nem a gonoszságtól, inkább a sok éven át folytatott küzdelmek, embert próbáló nehézségek hagytak nyomot rajta.

Kora tavasz volt, a férfi egy sötét színű ballonkabátban ült a szökőkút melletti padok egyikén és nézte a szaladgáló, hangoskodó gyerekeket. Többször láttam, ahogy így időzött ott, néha kenyérmorzsákat dobált az arra tévedt madaraknak. Nem beszélt senkivel, láthatóan belemerült a gondolataiba. Megpróbáltam elképzelni, mi járhat a fejében...

„Megöregedtem. Volt idő, hogy el sem tudtam képzelni ezt.” A mellette lévő padon ültem, de ő nem vett észre. Behunyta a szemét és hagyta, hogy az enyhe tavaszi szél cirógassa az arcát.

„A feleségem sokszor simogatta az arcomat, amikor még csak udvaroltam neki, meg a házasságunk elején. Mennyire szerettem! Olyan szép volt, mint egy angyal. Mikor apám először találkozott vele, annyit mondott csak: fiam, ez a kislány egy tündér. És az is volt. Ahogy megláttam azon a vasárnap délutánon, tudtam, hogy dolgunk lesz egymással. Tartott tőlem, zavarta a hosszú hajam, meg az, hogy sok lánynak tetszettem. De engem senki más nem érdekelt attól kezdve, hogy megszólítottam.”

A szél egy kicsit felerősödött, de még mindig kellemes volt az idő. A férfi békésen üldögélt tovább a padon csukott szemmel, mintha csak aludna.

„Nehéz életünk volt. Megviselte az első terhesség, amikor az első fiunk megszületett. És a második terhesség sem volt egyszerű. Szerettem volna egy kislányt, de a második is fiú lett. És akkor ő már nem akart még egy

gyereket. Elfogadtam, de legbelül bántott a dolog. Sokat dolgoztam, hogy eltartsam őket, mert az ő tanítói fizetése kevés volt. A fiúkkal is gyakran összetűztünk, ahogy nagyobbak lettek. Főleg az idősebbel. Az anyja, talán, mert sokkal jobban értette a természetét, mint én, folyton védte. Volt, amit eltitkolt előlem. Nem akarta, hogy egymásnak feszüljünk.”

A férfi most kinyitotta a szemét és felnézett a narancssárgás égre, mint-ha keresne valamit.

„A sok munka és aztán a még több bizonytalanság felőrölt. A pohár után nyúltam, hogy oldjam a bennem tomboló feszültséget. Eltávolodtunk egymástól. Ő is vívta a maga harcait, én is az enyémeiket. Mire a fiúk felnőttek és elmentek otthonról, olyanok voltunk, mint két idegen. Nem láttam már benne azt a diószemű, selymes hajú kislányt. És ő sem látta bennem azt, akit egyszer régen megismert.”

Két szarka szállt le a padra, a férfi mellé. A kenyérmorzsákat csipegették és egészen közel merészkedtek hozzá.

„Miután abbahagytam a munkát, élhattünk volna végre nyugodtan. De akkor jött a betegség. Nem tudtam segíteni. És az orvosok sem tudtak. El akartál menni. Elfáradtál, azt mondtad. Bármilyen nehéz is volt, bármennyire fáj, értettem. Csak nem akartam tudomásul venni. Gyötörtem magam és nincs nap azóta sem, hogy ne gondolnék arra, mit csinálhattam volna másképp. Hogy mit tehettem volna még. Talán egy kis megnyugvást hozott, amikor, mielőtt végleg elmentél, azt mondtad nekem: te nem tehetsz erről. Olyan volt, mintha megbocsátottál volna. Nem tudom. Egyszer így érzem, máskor meg másképp.”

A két madár felszáll. A férfi követi őket a szemével, nézi, ahogy köröznék a feje fölött, majd egyre távolodnak tőle és arra gondol, hogy repülni kéne. Minden olyan könnyű lenne akkor. Még ez az élet is.

Hirtelen egy sas repül át a téren. Nem értem, hogy került ide.

Oldalra nézek és látom a ballonkabátot a padon. A férfi nincs sehol...

DEBRECZENY GYÖRGY

azokon a régi fényképeken

bódolat Proustnak

közönyöm még nem volt végleges
mentem a fasorban ahol olyan jó volt
a legelő akarom mondani a levegő
egy éjbe burkolt falu burukkolt
az emberek nagy lila ablakfüggönyök
a szívük folyékony arany és vörös smaragd
szívükben vércörök
mutatják örömteli meglepetésüket
a sétatereken vagy a vonaton

ismerős arcokkal találkoztunk
a legelőn a régi mesterek képein
a márkiné már korán befogatta
hintója elé az időt
becsülte és kereste a legújabb
irodalmi és művészeti termékeket
de amit ő irodalomnak tartott az ma már
elavult ócskaság mondta az ócskás
a fasorban ahol mentem és olyan jó volt
hogy olyan ócska

a hazugság hisztérikus kényeztetéért
mondtam csupán hogy közönyöm
vagyis közönyöm még nem végleges
csak kezdetleges de magam se hittem el
örömteli meglepetésemet
a fasor még nem volt névleges
elfelejtették kivágni a fákat
nagy lila ablakfüggöny a szív
az ember folyékony arany és vörös smaragd
örömteli meglepetés a bánat

mint egy fehér és elmosódó csillagcsoport
azokon a régi fényképeken
amelyek nem készültek el soha

ha kiülök a félelembe

a hamutartóból egyesével gyűjtögetem össze
a szoba sarkait
először a szoba északi sarkát
aztán a délit
a keletit és a nyugatit
csak utána a mellékégtájakat
továbbá a lentet a fentet
és akkor még ott a közép

az utca közepén
azt ordítod hogy te leszoktál
az ordítózásról
elrugaszkodunk a dohányzó macskáktól
a macskagyökértől
és a macskakövektől
hegyekben ömlik a hegyekből
a kétségbeesés

fekete holdak keringnek körülöttem
kicsi és viszonylag hideg csillagok
nem fúvódnak fel vörös óriássá
hanem szép lassan összehúzódnak
az utca közepén

ha kiülök a félelembe ablakot nyitsz
madártollak repülnek be rajta
a Méru hegyre látok
valaki kereket cserél
a világ tengelyén

FANCSIK JÁNOS

Halotti maszk

Adalék az élményalapú irodalomtanítás indoklásához

Sercegő kis zsebrádióból reggeli borotválkozás közben hetek óta még mindig hallom a biztató felhívást az „Ady és én” című, szokatlanul nagy nyilvánosságra számító pályázatra. Akaratlanul is végigfut agyamon, hány olyan ember élhet még köztünk, akinek mások számára is érdekes személyes élménye fűződhet Adyhoz? Én is szeretem, és időszedőként egyre elmélyültebben olvasom verseit, prózáját, valamint a róla szóló írásokat, de nem tartozok azok közé a bennfentesek közé, akiknek foglalkozásuk, hivatásuk révén is lehet valamilyen Adyval kapcsolatos személyes élményük.

S tegnap reggel váratlanul mégis eszembe jutott valami: egy fél évszázaddal ezelőtti látogatás és mintegy félnapnyi meghitt beszélgetés Kassán az akkor 75 éves Madzsar Líviával, kórházunk névadójának, Madzsar Józsefnek a leányával. Azonnal nekiguggoltam és féltve őrzött dokumentumaim között a fiók mélyén percekben belül megtaláltam a megsárgult stencilpapír-köteget, melyre annak idején a beszélgetés magnószalagra rögzített szövege lett lemásolva. A részletekbe beleolvasva felelevenedtek a magyar közéletben jelentős szerepet játszó Jászi és Madzsar család nagy életpasztyalattal és történelmi ismeretekkel rendelkező leánygyermekének kipirult arccal mesélt emlékei.

Madzsar Lívia elmesélte, hogy serdülőleány korában, náluk, Pasaréti otthonukban talán mindenki megfordult, akiről később utcát neveztek el. Jól ismerte Vámbéry Rusztem bácsit, Szabó Ervint, a zongorát verő Reinitz Bélát, Stromfeld Aurélt. A sok neves vendég közül különös szeretettel beszélt unokabátyjának, Jászi Oszkárnak (Oszikának) legjobb barátjáról, Ady Bandi bácsiról, aki éveken át csaknem mindennapos vendég volt náluk, ahol késő éjszakába nyúló beszélgetéseket folytattak az akkori közügyekről, politikáról, irodalomról, művészetről. Ady és Jászi Oszkár barátsága már középiskolás korukban kezdődött, azzal már csak bővült, hogy Madzsar József jó néhányszor fogorvosként is kezelte Adyt. Lívia néni azt is elmesélte, hogy a cselédszobában mindig látott egy botjára bókoló embert üldögelni, aki benne némi félelmet keltett, de amikor édesanyját megkérdezte, hogy nem valami rossz szándékkal ül-e ott, kiderült,

nem kell félni tőle, mert csak a „spicces” Bandi bácsit várja, hogy éjszaka hazakísérje. Kiderült az is, hogy Madzsar Livia az *Elbocsájító szép üzenet* miatt női szolidaritásból egy ideig úgy neheztelt Adyra, hogy jelenlétekor valami kifogást keresve átment egy másik szobába. Szó esett természetesen József Attila és Madzsar József kapcsolatáról, a rendőri zaklatásokról, és az antialkoholista mozgalomról is. „Egyszer, ebéd közben Jászi nagymama megkérdezte Adyótól: Bandi, maga mindig ilyen sokat cigarettázik? Mennyit szív naponta?” „Hatvanat-nyolcvanot, de csak azóta, amióta eltiltottak az alkoholtól.” Beszélgetésünk során Livia néni mindig hangsúlyozta, hogy az ő emlékei nem nagy jelentőségűek, hiszen a felnőttek nem a gyerekekkel beszéltek meg dolgaikat, de mélyen belevésődött élmények.

A beszélgetés meghitt hangulatát csak fokozták az olyan értékes bútor-
darabok, melyek között például ott volt az az asztal is, melyen bizonyíthatóan a Nagykárolyban tartózkodó Petőfi saját kezűleg is írt. Ott volt a felmenő rokonok képei között egy egri kanonok, egy váci püspök, Jászi nagymama szobrát pedig a szegről-végről ugyancsak rokon Pátzay Pali készítette. S itt egy fénykép Ady Bandi bácsiról is, alsó szélén a dedikáció: *Jásziéknek, legszeretőbb Adyjuk.*

„És az ott az Ady halotti maszkja. Vedres Márk készítette. Hárman csináltak akkor halotti maszkot Adyról. A szüleim ezt tartották a legjobb-
nak, úgyhogy ezt szerezték meg. Érdemes megnézni!”

Érdemes volt. Nem csak megnéztem, kezembe is vettem. Meghatódottság érzése fogott el: mintha személyesen talákoztam volna a két emberöltőnyivel előttem élt költőgéniusszal.

Párkányi Raab Péter: Malenkij robot (részlet)

MÁRKUS LÁSZLÓ

Hagyományos haikuk

madárijesztő
mereng a létről inkább
seregély lenne

*

kútvödörből hold
kacag a vízhordólány
álmos arcába

*

párját siratja
a pacsirta magányos
menyét ír drámát

*

beteg pillangó
szakadt szárnya megremeg
lelke tovaszáll

*

mosolyog a tó
sulyomillattal játszik
egy szellőgyerek

*

halovány holdat
hordoz hátán a szikla
harangszó hallik

*

kókadó kóró
lila virágán apró
ékszer a harmat

*

hullócsillagot
irigyel a bérc pedig
az is csak szikla

*

kéklő szilva zöld
levelén sárga hernyó
víg piktör az ősz

MÁRKUS LÁSZLÓ

Magyar haikuk

holdvilágnál vív
rakoncátlan rímekkel
csatát a költő

*

vánkosom kemény
utam göröngyös mégis
követlek uram

*

kelyhed nektárja
bódítja testem lelkem
csapongva szárnyal

*

tárd ki szívedet
lelkem ablakod alatt
zengi himnuszát

*

zuhanyzó tested
látványa ámulatba
ejti a holdat

*

cinikus a sors
hazugságaink mind a
fejünkre hullnak

*

kecses pillangóm
ki fejemben csapongott –
álomba merült

*

sprőd szóhalmazok
kusza szövetéből szab
lágyművet elmém

*

bár elmém fűgén
csapong szívem fáradtan
baktat nyomában

KÉPIRÓ ÁGNES

Interjú Pomogáts Bélával

„Ha az 1848-as és az 1956-os követelések megvalósulnának, akkor 56 örökségének lenne gyakorlati értelme.”

Pomogáts Béla 1934-ben született, napjainkban is aktív életet él. Életpályájának talán legismertebb momentuma az 1956-os forradalomhoz kapcsolódó szerepvállalása és azt követő meghurcolása, melyet bölcsészkaros diákként élt át. 2017 tavaszától a naptári év végéig öt alkalommal látogattam meg Pomogáts Bélát és feleségét Villányi úti otthonukban, ahol összesen 9 és fél órányi hanganyagot rögzítettem. A felvételek egy részét kamerával is rögzítettem, melyekből videó-interjúk tananyagot fejlesztettem a MTA-SZTE Elbeszél Történelem és Történelemtanítás Kutatócsoport számára. A hanganyagból szöveget szerkesztettem, melyből elkészült egy kiadás előtt álló életinterjú-kötet kézírata. E készülő mű 1956-os fejezetéből olvashat részleteket az alábbiakban az olvasó.¹

¹ A kiadvány várhatóan 2019 őszén jelenik meg a Belvedere Meridionale Kiadó gondozásában.

Hogyan emlékszik vissza a forradalom kitörésének napjára?

1956. október 23. számomra nagyon emlékezetes nap volt: én október 22-én születtem, és még előtte való nap meghívtak egy tanácskozásra, ami a Képzőművészeti Főiskolán zajlott, ez az Andrássy úton található. Több egyetemnek a képviselői vettek részt, és ott jelentették be, hogy október 23-án lesz egy nagy tüntetés, ami Nagy Imre mellett akar állást foglalni. A tüntetésnek volt egy 16 pontos követelése, hasonlóan az 1848-as 12 ponthoz, tehát akkor már lehetett tudni, hogy valami forrong a levegőben. 22-én a születésnapomra meg voltak hozzám híva a barátaim, akkor már nagyon reménykedtünk, hogy valami történik. 23-án kicsit másnapos állapotban mentem be az egyetemre, valamikor délben érkeztem, és emlékszem, hogy a piarista épület egykori rendházának a bejáratánál várt már Gömöri György, aki évfolyamtársam, barátom volt, azóta is jó barátságban élünk, és nagyon izgatottan mondta, hogy azonnal menjek fel vele a DISZ-irodába, mert beválasztották a tüntetést előkészítő bizottságba.

Föl is mentem nyomban oda, mely a 3. emeleten volt, ott már az évfolyam szépei piros-fehér-zöld kokárdákat készítettek, az okosabbjai, a fiatal emberek megpróbálták megszövegezni az egyetemi kívánságokat. Kora délután, amikor már kialakultak a teendők, meghirdettük a tüntetést. Volt egy diákgyűlés az egyetemi színpadon, ami korábban piarista kápolna volt, ahova korábban rengeteget jártam misére, ministráltam is. Ezt követően levonultunk a Váci utcába, aztán a Rákóczi út folytatásán az Erzsébet híd felé vonultunk a Múzeum körúton, Bajcsy-Zsilinszky úton, Margit hídon haladtunk, tehát végig a városon. A Margit hídnál átmentünk a Bem-szoborhoz, a tüntetésnek a fő jelszava a lengyel-magyar barátság volt. Lengyelországban pont akkor forrongott a helyzet, ez volt az egyik fő jelszó: „*Lengyelország utat mutat, kövessük a magyar utat!*” Mert akkor a magyar út olyan szocializmust jelentett, ami nem volt azonos a szovjet kommunizmussal. A Bem-szobornál Veres Péter, az Írószövetség elnöke beszélt, és a Bem-szobortól visszajött a menet. Akkor volt még a Kossuth híd. Ezen átvonult a tömeg aztán a Parlamenthez, ahol Nagy Imrét akarták hallani az emberek. Emlékszem, hogy akkorra már besötétedett, és az akkori pártlap, a Szabad Nép aznapi számaiból fáklyákat gyűjtöttünk, mert eloltották a közvilágítást. Úgy gondolták, hogy ha eloltják a lámpákat, akkor a tömeg szét fog széledni. Hát nem széledt szét. Nagy Imrét követelték az emberek, aki először nem nagyon akart fellépni, mert tudta, hogy ennek nem lesz jó vége, végül mégis rábeszéltek és elhozták Losonczy Gézát is, aki vezető újságíró volt. Később a Nagy Imre-

perben megölték a fogházban. Rábeszélyték Nagy Imrét, hogy jöjjön el a Parlamenthez, és szóljon egy pár szót. Azzal kezdte, hogy „*Elvtársak!*”, melyet általános zúgás követett, hogy nem vagyunk mi elvtársak. „*Magyarok!*” – folytatta. Ez már jobban hangzott. És akkor mondott egy nagyon rövid, néhány mondatos beszédet, ami úgy szólt, hogy reformok vannak, és ezek be fognak érni, s arra kér mindenkit, hogy maradjunk nyugton, menjünk békében haza és várjunk, milyen fejleményeket hoznak majd a reformok. Ez nem tetszett az embereknek, sokan fütyültek. Mindenesetre feloszlott a Parlament előtt ez a tüntető tömeg, az emberek szétszéledtek, és én is elindultam gyalog a belváros felé.

Emlékei szerint mikor dördült el az első lövés?

Emlékszem, hogy az Apponyi téren, ami akkor a Felszabadulás tér nevet viselte, jöttek emberek a Múzeum körút felől, hogy az ÁVH-sok belelőttek a tüntető tömegbe. Valóban akkor volt az első kegyetlenség, a rádiónál nagy tüntetés volt, az emberek be akarták olvasni a korábbi tüntetésnek a 16 pontját, s akkor az ÁVH-s őrség belelőtt a tömegbe, sok halt meg. Én erről valahol a Kossuth Lajos utcán értesültem, a rettenetesen kétségbeesett embereknek a szavaiból. Emlékszem, hogy a Rákóczi úton nem volt tömegközlekedés, csak felkéredzkedve egy teherautóra tudtam hazamenni. Miután hazaértem, egész éjjel hallgattuk a Szabad Európa rádiót, onnan értesültünk az eseményekről. Két nappal később volt az a bizonyos parlamenti sortűz, amikor a Földművelésügyi Minisztériumnak a lépcsőiről és az erkélyéről ÁVH-sok belegéppuskáztak a tömegbe. Sokan meghaltak, nekem is volt olyan ismerősöm, aki ott halt meg. Hogy egyet említsek, a Trefort utcában engem oroszra tanított egy Kovács nevű tanár, és volt neki egy gyönyörű, okos kislánya, Kovács Marika, aki latin szakos volt, eggyel járt alattam, ő is ott halt meg, a Parlament előtt eltalálta egy golyó. Ahol mi laktunk Pestújhelyen, egy-két házzal keletebbre volt valamikor egy nagy OTI-kórház, és ezt a kórházat 45-ben az oroszok szállták meg. Orosz katonai kórház létesült a helyén, orosz őrség volt, és emlékszem arra, hogy egyszer csak, mikor én otthon voltam, lövéseket hallottunk. Később kiderült, hogy az egyik orosz őr agyonlőtt egy ottani lakost, Morvainak hívták, tetőfedő-cserepező mester volt, és két házzal lakott mellettünk. Egyszerűen csak kiment a házból az udvarra, és az orosz őr, aki ott volt tőle hús méterre a fal mögött, egy sorozattal megölte. Ez egy szörnyű esemény volt. Őt másnap el is temették, én is ott voltam a temetésén, ez az eset eléggé felforraltta az emberek indulatait a Szovjetunióval szemben.

Mikor ment be ismét az egyetemre?

Végül is aztán valamikor október 25-én vagy 26-án bementem az egyetemre, akkor már közlekedés nem volt, egy teherautó szedett össze néhányunkat. A bölcsészkaron rögtön munkát kaptam, feladatokat kaptam, sajtótájékoztatót kellett tartani. Írtam *Új magyar külpolitikát!* címmel egy vezércikket, amelynek két fontos követelése volt: az egyik, hogy Magyarországnak be kell illeszkednie a nyugat-európai népek közösségébe, tehát a franciák, angolok, németek, olaszok, osztrákok közösségébe, a másik meg az volt, hogy Magyarország állítsa helyre a diplomáciai kapcsolatait a Vatikánnal, utóbbit mint katolikus fogalmaztam meg. Tulajdonképpen ketten írtuk Vázsonyi Vilivel, aki jóbarátom és kollégám volt. Ővele együtt jártam még a Trefort utcai gimnáziumba, aztán francia szakot is végzett, a bölcsészkaron is együtt voltunk, sokáig tartott a barátságunk. 1956-ban elhagyta az országot, utólag Párizsban többször is találkoztunk, majd a rendszerváltás után többször hazajött látogatóba. 1956-ban is nagyrészt Vázsonyi Vilivel mozogtam együtt, megpróbáltunk mindenütt információt szerezni, emlékszem, hogy sorra látogattuk a megalakult pártok központjait. Voltunk a Semmelweis utcában, ami az Astoriával szembeni kis utca a belvárosban. Ott volt a Kisgazdapártnak a központja, és nekünk, egyetemistáknak nagy tekintélyünk volt: fogadott minket a Kovács Béla, aki a Kisgazdapártnak a főtitkára volt. Nagyon derék ember volt, sokat ült, mert őt 46-ban vagy 47-ben az orosz katonai rendőrség le tartóztatta, és a Szovjetunióban ítélték el. Valamikor 1955–56-ban térhetett vissza, már beteg. Aztán meglátogattuk a Petőfi Párt központját is, ez a Parasztpártnak az utódja volt, ahol Veres Péterrel találkoztunk és másokkal. Mindenütt nagy szeretettel fogadtak minket, akkor az egyetemistáknak tekintélyük volt. Ez zajlott le november első napjaiban. Akkor én napokig bent laktam az egyetemen, mert még arra sem volt időm, hogy hazamenjek, és emlékszem, íróasztalokon aludtunk, hoztak valami szalmazsákot és matracot, takarókat. Eltöltöttük valahogy az éjszakát, de nem sok időnk jutott alvásra, mert állandóan nyilatkozni kellett, fogadni kellett a küldöttségeket: a munkástanácsok küldötteit, a politikai pártok küldötteit, az újjáalakult ifjúsági szervezeteknek a küldötteit.

Ki tud emelni olyan momentumot a történések sorából, ami igazán meghatározó volt Ön számára?

Voltak utólag majdhogynem humorosnak tekinthető pillanatok. Emlékszem arra, hogy én voltam az ügyeletes, amikor egyszer megjelent há-

rom katonatiszt, már le volt tépve róluk a szovjet mintájú rangjelzés, a régi magyar rangjelzés volt a gallérjukon.

– Ön kicsoda? – kérdezték.

– Én képviselem az Egyetemi Forradalmi Diákbizottságot.

– Akkor bejelentem, hogy megalakult a budapesti helyőrség forradalmi bizottsága, és az a határozat született, hogy miután nem bízunk a honvédelmi vezetésben és a vezérkarban, az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság parancsnoksága alá helyezzük a budapesti forradalmi karbatalmi ezredet. Ezek szerint ön képviseli az Egyetemi Forradalmi Diákbizottságot?

– Igen.

– Akkor az ön parancsnoksága alá helyezzük az ezredet. Mi az Ön első utasítása?

– Üljenek le a fenekükre, és maradjanak békén!

Azt hiszem, ez nagyon jó tanácsnak és hadparancsnak bizonyult, mert tényleg elkerülték azt, hogy nekik sem kellett löniük, és rájuk sem lóttek. Voltak ilyen kalandjaim.

Hogyan végződtek a forradalmi napok?

November 3-án megbízást kaptam az Egyetemi Forradalmi Diákbizottságtól, hogy menjek le Győrbe, és vegyem fel az összeköttetést Szigethy Attilával. Nagyon derék ember volt, tanár, és ő volt a Dunántúli Nemzeti Bizottságnak az elnöke. Aztán a sorsa rettenetesen alakult, mert november 4-e után letartóztatták, akartak egy pert indítani ellene, ő nagyon keményen viselkedett, és végül azt közölték róla, hogy az ügyészségi, tehát a börtönépület 5. emeletéről kiugrott és meghalt az udvaron. Én akkor úgy tudtam, és ez elég hiteles közlés volt, hogy nem kiugrott, hanem ki dobták. Tehát egyszerűen meggyilkolták. Sajnos személyesen sohasem sikerült vele találkoznom, mert mi november 3-án este 8 körül érkezünk meg egy rekvirált autóval, amit egy műegyetemista vezetett. Vázsonyi Vilit vittem magammal, meg egy Keller Panni nevű évfolyamtársamat. Vázsonyi Vili tájékozódni akart, Keller Panni pedig hozott magával 10 kiló rőpiratot, melyet az Egyetemi Forradalmi Diákbizottság szerkesztett, mi pedig útközben szétszórtuk azokat Tatán és Komáromban. Akkor még nem volt autópálya, a régi úton kellett közlekedni.

Amikor megérkeztünk Győrbe, már késő volt, nem tudtunk Szigethy Attilával kapcsolatba lépni. Ez volt az első olyan nap, november 3-a, amikor úgy látszott, hogy győzött a forradalom: átalakult a Nagy Imre-féle kormány, bevették a kormányba a polgári pártoknak, tehát a korábbi koalíciós pártoknak a képviselőit. A béke illúziója töltötte el az emberek lelkét, de ez csak illúziónak bizonyult. Győrben november 3-án este elhe-

lyeztek minket egy szállodában a pályaudvarral szemben, melynek az eredeti neve Royal, aztán a Rákosi-korszakban Vörös Csillag lett, majd viszsza kapta az eredeti nevét. Amikor oda beköltöztünk, akkor már ismét az eredeti nevén szerepelt, napjainkban is úgy hívják. Valamikor éjjel 1-2 óra körül jött értünk három fiatalember, akik fel voltak szerelve géppisztollyal, s jelentették, hogy ők a Győri Forradalmi Bizottságnak az emberei, és az oroszok bevonultak Budapestre, megszállták a magyar országhatárt is, és közelednek Győr felé; nem szabad itt maradnunk, mert le fognak minket tartóztatni. Kimentettek minket ebből a szállodából, és elvittek egy ifjúsági munkásotthonnak a pincéjébe, ahol eltöltöttünk jónéhány napot illegálisan. Minden nap kimentünk a városba szétnézni: özönlöttek az emberek nyugat felé, számos évfolyamtársammal is találkoztam. Végül is Vázsonyi Vili és Keller Panni is úgy döntött, hogy nem jönnek haza, hanem kimennek Nyugatra. Vázsonyi Vili Párizsba ment, ő francia szakos volt, Keller Panni angol szakos volt, ő Angliába ment. Kikísértem őket a pályaudvarra a vonathoz. Arra emlékszem még, hogy disszidens vonat volt, aki erre a vonatra felszállt, az ment egyenesen Ausztriába. Könnyű volt átjutni, mert a vonat ment egyenesen a határig, ott a határon hangosbemondóba bementek, hogy tessék leszállni, mert 10 méterre már Ausztria van. Abba az irányba tessék menni, és akkor mindenkit átengedtek.

Amikor kikísértem Vilit a pályaudvarra, elbúcsúztunk és arra gondoltunk, hogy soha többet nem fogunk találkozni. Két nap múlva, miután én megpróbáltam érdeklődni, hogy odahaza mi lehet, olyan hírt kaptam, hogy ahol a szüleim laknak Pestújhelyen, ott az oroszok bombáztak. Nagyon fölzaklatott, hogy nem tudtam velük telefonon kapcsolatba kerülni, és akkor úgy döntöttem, hogy hazajövök, körülnézek, és ha úgy alakul, akkor én is elmegyek Nyugatra. Elég kalandosan jöttem haza. Vonatközlekedés csak Győr és Komárom között volt, majd Komáromtól teherautók hoztak. Stoppal közlekedtem, végül is hazaértem valamikor éjjel. A szüleim megvoltak, kétszer igazoltattak orosz katonák, másnap vagy harmadnap bementem a bölcsészkarra szétnézni, hogy mi a helyzet. Akkor éppen összeült egy diákgyűlés, ahol engem beválasztottak küldöttnek a MEFESZ országos bizottságába. Ugyanis az volt a helyzet, hogy a MEFESZ valamikor október közepén alakult meg a Szegedi Egyetemen, amely Magyar Egyetemisták és Főiskolások Szövetsége volt. A forradalom idején egyetemi forradalmi diákbizottságok működtek, de a forradalom leverése után ezeket meg kellett szüntetni, és akkor újjáalakult a MEFESZ. Az országos központban kellett jelentkezni egy alakuló közgyűlésre. A ledöntött Sztálin-szoborral szemben volt ez a központ, a Szakszer-

vezetek Országos Tanácsának a házában. Ha kinéztem az ablakon, akkor a két csizmát láttam, mert Sztálinból már csak a csizmák maradtak meg. Éppen ülésezett egy diáksparlament, ahol én felszóltam mint bölcsész, és ez további rokonszenvet váltott ki, úgyhogy rögtön beválasztottak az országos kilenc tagú elnökségbe, és ennek lett a titkára egy Prandler Árpád nevű, jogi egyetemen tevékenykedő tanársegéd, fiatalember, én becsültem, de aztán később a Kádár-korszakban ő a kormány mellé sorakozott föl és egy időben ő volt Magyarország ENSZ-képviselője a vezetője, valamikor a 70-es évek végén vagy a 80-as évek elején. Benne volt még az elnökségben a Műegyetemet képviselő Szabó Iván is, akiből később az első Antall-kormányban miniszter lett. Volt egy természettudományi karos, egy jogász képviselő, egy fő a képzőművészeti főiskoláról, mások különböző pesti egyetemokről, de Szegedet és Debrecent is képviselték, tehát úgy alakult ki ez a szélesebb körű választmány. Annak talán volt 40 vagy 45 tagja, de a szűkebb körű elnökségnek 9 vagy 11 tagja volt. Tehát ebbe választottak be engem, és akkor én egészen 1957. január elejéig, amíg a MEFESZ egyáltalán létezett, bejártam minden nap az irodába, és amire kifejezetten büszke vagyok: én voltam az utolsó diáksparlament elnök. 1956. december végén vagy 57. január elején ült össze ez a bizonyos diáksparlament a szakszervezetek házában. Volt egy nagy tanácsstermük, ahol több mint száz ember elfért, ezen az utolsó diáksparlamenten 140–150-en vettünk részt, különböző egyetemokről, Budapestről és vidékről. Ott engem választottak meg levezető elnöknek. Emlékszem, hogy elég nehezen jutottam be, és aztán még úgy mentettek ki, mert féltek, hogy megjelenik a karhatalom és engem ott letartóztatnak. Végül ez nem történt meg, de két olyan alkalom volt, ami még hitet tett a forradalom eszményei mellett: az egyik volt ez az utolsó egyetemista diáksparlament, a másik meg az Írószövetség utolsó közgyűlése december 28-án. Én ezen is részt vettem, mert a MEFESZ engem küldött ki. Veres Péter volt akkor az elnök, és kapott a MEFESZ egy meghívót, hogy képviseltesse magát az Írószövetségnek a közgyűlésén, és mivel én voltam bölcsész, engem bíztak meg ezzel a képviselettel. Elmentem az Írószövetség székházába, a Bajza utcába, jelentkeztem Veres Péternél, ott ismerkedtem meg személyesen olyanokkal, mint Illyés Gyula, Déry Tibor, Nagy László, Juhász Ferenc. Ennek az írószövetségi közgyűlésnek a jegyzőkönyvét megjelentettem a rendszerváltás kezdetén. Én képviseltem az ifjúságot ezen a közgyűlésen, és mondhatom, hogy nagyon nagy szeretettel fogadtak, hiszen az egyetemi ifjúságnak akkor nagy volt a tekintélye az irodalmi körökben, az 56-os forradalom tulajdonképpen három magyar társadalmi cso-

porttal volt összefonódva: az egyetemi ifjúsággal, az Írószövetséggel és a munkástanácsokkal. Részt vettem ezen a közgyűlésen, megkaptam a közgyűlésnek a határozatát, ez Tamási Áron *Gond és bitvallás* című kiáltványának a szövege, elvittem és terjesztettem. Ezután az Írószövetség tevékenységét éppen a közgyűlésen elhangzottak következtében felfüggesztették, később feloszlatták, és 1959-ben alakulhatott újjá, már új keretek között. Persze aztán az új Írószövetség is szakított a kádárista politikával, és a 80-as évek politikai átalakulásainak az egyik központi műhelye lett.

Ön mint 56-os forradalmár, illetve megburcolt személy 56 vívmányairól mit üzen a mai fiataloknak?

A legfontosabb üzenetem az lenne, hogy meg kellene valósítani 56-nak a törekvéseit, és ez nagyon könnyű lenne, mert először el kell olvasni az 56-os 16 pontot, ami nagyon emlékeztet az 1848. március 15-i 12 pontra, annak tulajdonképpen a korszerűsített változata. Tehát ha az 1848-as és az 1956-os követelések megvalósulnának, akkor 56 örökségének lenne gyakorlati értelme.

Párkányi Raab Péter: Malenkij robot

POHÁNKA ERIKA

Ipolyom

Bolyhos kis hullámokon
 falevelet dajkál.
 Csálé ágak
 ráhajolnak,
 redőt vetnek,
 valcert járnak.

Borostás partján
 átszökik a szél,
 körben békés
 bokrok térdepelnek.
 Bölcs fűzei
 eget tartják,
 földbe varrva
 némán állnak.

Repedések

Bölcsőt ringat
 dajka reményem,
 csipkét fésül
 szárnyak legyezője,
 táncol a falra...
 Rongyos a jelen,
 mint leszűrt
 tejnek a föle,
 gyűródik
 bőrösödve
 ... a repedések
 számon kérnek

Lehasadunk az időről

Este a hó közepén
 hontalan a fehérség.
 Felcsillan a levegő, –
 Rám olvad, hagyom...
 Megfelezett félelmeink,
 mint száradó csillagok...

Kinn esik a csönd,
 hangok hasadnak.
 Vállam gödrébe
 magamhoz vonlak.

Lehasadunk az időről
 – két kavics...

H. BALÁZS JÓZSEF

Tíz élet története

– Anyu! Miért nevet rajtunk a bácsi? – kérdezte a nagycsoportosom, miközben a reggeli buszra vártunk hatan: a kosárlabdázó gimnazistám, a nyolcadikos ballagásukra készülő könyvmoly-ikerlányaim, a negyedikes focistapalántám, a folyton kíváncsiskodó óvodásom és én.

– Jó kedve van – felelt helyettem az NBA-mániás. Ráhagytam. Majd délután elmesélem nekik: ha az a bácsi nem lett volna, ők sem lennének ennyien.

Ha a tegnapot nem számítjuk, a „bácsit” tíz éve nem láttam. Már ötven felett jár, de ahogy mondta, ő nem öszül, hanem a jóisten személyesen melírozza. Vidám szerete az Úristennek, az biztos. Tizenöt éve találkoztunk először, a mai langalétánkat toltuk babakocsiban a buszpályaudvaron a párommal. Fél óránk volt még az apósomékhöz induló buszig, ő pedig négy gyermekével indult kirándulni. Óvodás lányai épp összevesztek egy képeskönyvön, a nyolc év körüli nagyfia pedig olvasott a kétéves öccsének, hogy nyugton maradjon.

A férjem kérdezett tőle valamit, megjegyezve, nem lehet könnyű ennyi gyerekkel. Kiderült, hogy van egy ötödik is, csak a felesége otthon maradt az 5350 grammos újszülöttel. Nem volt könnyű szülés, jár neki a pihenés.

A kérdésre adott válaszból életfilozófiai kiképzés lett. A férfi elmondta, eleve ötöt terveztek, „mert a négy kevés, a hat meg sok, különben is az a rendes sportújságíró, aki a gyerekeiből az ötkarikát ki tudja rakni”. Mi csak háromban gondolkodtunk akkoriban, de a csöppünk úgyis aludt a kocsiban, úgyhogy meghallgattuk az ingyenelőadást, ami a páromat is lebilincselte.

Elbeszélőnk kezdő újságíró korában két hétvégi focimeccs tudósítása között megismerkedett egy könyvtáros lánnyal, aki a világ huszonnégy országába levelezett angolul. A világútlevél akkor még újdonság volt, a lányzót a svéd levelező partnernője meghívta szilveszterezni Stockholmba, ő pedig a hazatérte után interjút készített vele a megyei napilapba. A cikk után egyre többször találkoztak, másfél év múlva összeházasodtak. Az ő szavainak hatására döntöttük el, ha a dolgok úgy alakulnak, mi sem állunk meg háromnál. Úgy alakultak... Van igazság abban, ha az Úr bá-

ránykát ad, ad hozzá legelőt is. Nekünk adott. A férjem nyomdai előkészítő cégében tudok otthonról is dolgozni, van házunk, autónk, boldogságunk, mi kell még? Később többször találkoztunk ezzel az úrral, utoljára (a tegnapot nem számítva) már friss nagycsaládosként. Olyankor per-se mesélt a logisztikai rémálmokról is, továbbá a tizenkét literes fazekak gyors kiürüléséről, és a „mi a fenét főzzünk ma?” napi problémáiról, de mi ezzel együtt vállaltuk, hogy követjük. Nem tettünk rossz lóra. Unatkozánk az öt különböző érdeklődésű gyermekünk nélkül. Mert az ikerlányok is csak látszatra egyformák. Más típusú könyveket olvasnak, különbözik a fiúideáljuk, és az egyik karatézik, a másik röplabdázik. De így van ez jól.

Tegnap bevásárlás közben találkoztam családfilozófiai ötletadónkkal. Büszke vagyok magamra, mert jó tíz év után ő ismert meg, tehát nem sokat változtam huszonzét és harminchét között. Arra gondolni sem akarok, hogy dehogynem, csak az ő arcmemóriája tökéletes. Váltottunk pár szót a hipermarket eladóterében, megjegyezte, megnézne minket a buszmegállóban.

Most lát. És jót nevet, milyen hatással volt ránk tizenöt évvel ezelőtt. Ők azóta máshol élnek, és náluk már a legkisebb is középiskolás. De nem tagadta meg régi önmagát, amikor elmondta, négy egész ötnél még egyik ivadéka sem hozott haza rosszabb bizonyítványt, „fura is lenne, ha újságíró és könyvtáros közös gyermekei analfabéták lennének”. A mieink sem azok. Szerintem pedig az a fura, ha nincs az a buszpályaudvari találkozás, Magyarország szegényebb lenne két tehetséges gyermekkel, mert mi megállunk háromnál. S ha nincs ilyen életfilozófiája annak a férfinak, akkor még többel. A két család tíz értékes étellel gazdagodott, gazdagítva a házat is. Sok ilyen kellene, azt hiszem.

Ha ma este mind a heten összesereglnék, elmesélem csemetémnek, miért nevetett rajtunk a bácsi. De előbb elviszem a busszal a kis kíváncsit a nagycsoportba.

BIRÓ ERIKA

Nekem a Riviéra

Szürkének még sosem láttam.
Aszfalt az ég, vihart sejtve
gyalog, futva, két keréken
menekül a vásári nép.
Visszanézek, Tihany veszve:
függöny mögül nézi a Nap.
Eső az, s ha nem sietek,
pár cseppje a nyakamba csap.
Szesélyes társ, pocsek barát.
Ne bízz benne, ha a túlpárt
láthatatlan, magyar tengert
nem teremt a párás furfang.
Tükröt tart a faggatónak,
ha a felhő fölé hasal.
Azt hinnéd, hogy kiismerted,
pedig sodra titkot takar.
Talán, mikor morcos az ég,
s különválnak kék-zöld sávja,
vagy ha végre nem haragszik,
akkor nézném utoljára.

Ünnep

Lenőtt. Egy éve már
hajad végében az a világ.
Már csak egy hétvégi gondolat az egész
szalag mellett büszkeséged
dagadna, de elkap a gép.
A társaság marad, a rutin ugyanaz:
a hétfőtől péntekig élet befalaz.
Már nem frusztrál
a szomszédban szeretkező pár.
Nem te vagy egyedül,
csak mert ők falkában boldogok.
Ezt kerested, tied:
mint körforgalomban aprócska sziget.
Hetente szárítod, hajtogatod, felveszed,
hogy összegyűrje a centrifuga pénteken.

Párkányi Raab Péter: Önépítő

JASKÓNÉ GÁCSI MÁRIA

Antiklerikális szemlélet ábrázolása Kaffka Margit műveiben

Egy kor, egy társadalmi rend nevelésügyének megismeréséhez jelentősen hozzájárul az emberek iskolázási lehetőségeinek, kulturális igényeinek tovább- és önképzésüket szolgáló akcióiknak számbavétele. Különösen érvényes ez arra az időszakra, amelyet a kiegyezés éve vezetett be, és a világháború befejezése zárt le. 1867 után a földesúri érdekeket képviselő egyházak az iskoláknak mintegy háromnegyedét tartották a kezükben, a nagybirtokos katolikus egyház pedig különösen féltve őrizte a feudalizmus korában megszerzett vezető pozícióját a közoktatás egészének irányításában. A kiegyezést követő években a közoktatási rendszer alakulásában mind nagyobb szerepet játszott az állam fokozódó beavatkozása és az egyetemes állami, világi közoktatást elősegítő ténykedése. Az egyházak viszont minden beavatkozásban előjogaik csorbítását vélték felfedezni, és így szembekerültek az iskola modernizálásával, polgári jellegű átalakításával.

Kaffka Margit kezdő íróként saját gyermekkori élményeit: a korai árvaságát, szorongását vetette papírra és novellaformába. Emlékei rabságából kitekintve, felszabadított lélekkel kiírja magából a gyermekkori szorongásait. Az irgalmasok szatmári zárdájában eltöltött időkre nem szívesen emlékszik vissza. Regényei, elbeszélései saját átélésein alapulnak, így születnek meg a *Levelek a zárdából*, a *Soror Annuncia*, a *Kisasszony*, a *Csonka regény*, és a *Hangyaboly* is a megélt zárdai tapasztalatait összegzi.

Egy másik regényében is – a *Mária évből* – az általa megélt tapasztalatokból merítve ifjúsága élményeit rögzíti. Ez a műve 1913-ban jelent meg. A könyv főszereplőjét osztálytársáról, Valikovszky Erzsébetről mintázta, de a regényben használt név egyik tanítványa neve. A regényhős, Laszlovszky Mária valójában az érett író önarcképe fiatalkori önmagáról. Budapesti Erzsébet nőiskolás éveinek élete, valamint a miskolci évei tükröződnek benne. Laszlovszky Mária is kisvárosból, csonka családból érkezik a nagyvárosba, hogy felkészüljön a várva-várt tanári pályára; éppen úgy, mint Kaffka. Közelgő államvizsgája előtt reménykedő levelében írja Heddnának, hogy végre nem nyomorog majd, ha tanári állást kap, hisz tudjuk, hogy nyomasztotta a megélhetés. Igazából minden eshe-

tősegre felkészült, és azt is valószínűnek látta, hogy az „első komoly kéro” sem utasítja vissza. Kaffka korában és környezetében a nők kenyérkereső pályáját még a haladó szemlélettel bírók is a gazdasági kényszer hatására kifejlődött szükséges rossznak, a családi körből kiszorult nők kényszerű menedékének tekintették. Mária és társnői a Valéria Intézetben az érzelmek és irodalmi élmények álomvilágában éltek. Kaffka diákéletük utolsó napját mutatja be regénye elején. Ebben a nyitó jelenetben visszaemlékeznek a lányok a bent eltöltött három évre. Felidézük, bemutatják a közösség életét és a tanári pályán induló lányok érzéseit, gondolatait, annak legjellegzetesebb elemeit. *„Gyerekek, de jó is, hogy szétkerülünk. Itt összefülve ebben az aszalóban, hogy agyonfárasztottuk néha egymást! Így akarunk mi odalenn vidéken, kés magyar városokban megélni és polgárcsaládok felsőbb lányait tanítani. Mi lesz mivelünk? Úgy lesz eleinte, mint az új kapuval, megbámulnak, belénk dörgölöznek, megöklelnek, és – bepisszkítanak, bocsánat! Én tudom gyerekek, hogy bánnak ott az ilyen magányos jöttmenttel, mint mi leszünk. Védtelen és szokatlan; és más, mint a többi eladóleány ott, és mégis lány, sőt úrilány.”*¹ A tanult lányok tudják, hogy kinn a valós világban minden egészen más lesz és maguk mögött kell hagyni az internátus „gőzködő levegőjét”, a „lelki bordélyház” bensőségességét. Tudják mindannyian, hogy a változás nagy lesz és drasztikus; tele kihívásokkal és próbatételekkel.

A nőneveléssel foglalkozó egyházi személyek is megfogalmazták véleményüket az egyházi neveléssel kapcsolatosan. A társadalmi közéletben elfogadott legfontosabb feltételeknek azok a felnött és férjesülö nők feleltek meg, akik olyan ismeretek és műveltség birtokában voltak, mellyel a vallásos érzületet elfogultság nélkül tudták közvetíteni. A zárdai nevelés hátrányáról így ír egy iskolai közlöny: *„Félek, hogy a zárdai nevelés az egyoldalúságtól, elfogultságtól ment vallásos érzület helyett vagy vallási rajongást, az övékétől eltérö vallási nézetek iránt lenézö kicsinylést, féktelen türelmetlenséget plántál az ártatlan gyermek és serdülö leányi szívekebe (...) „Már pedig a női zárda a be nem teljesült vágyak, a megbiúsult remények, a megtört szívek, az azon kívül esö világra való keserü visszaemlékezések temetökertje.”*²

A *Hangyaboly* abban az idöszakban íródott, mikor az első világháború tombolt. Katonaorvos férjével Temesváron „állomásozott”, és arról ír Fenyö Miksának, hogy ha elkészül a zárdai regényével, akkor a férjének vesz egy mikroszkópot, pedig már a jegygyürüje is zálogban van. Írta ezt 1916 szeptemberében, és ugyanezen év október 30-án már a végét sietett

¹ Kaffka Margit 1964. *Mária évei*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 18.

² Tabajdi Lajos 1897. Felsőbb leánynevelés ügye. *Debreceni Protestáns Lapok*. 627.

feladni Fenyő Miksának. Ha meggondoljuk, másfél hónap se telt el a tervezetés és a befejezés között. A *Hangyaboly*ban az ember részévé válik a bezártság, a szabadság hiánya. Az ember olyan természetellenes létállapota ez, amelyben a már említett fojtott légkörben – mai szemmel is mondhatjuk – nem természetes vonzalmak mutatkoztak a lányok környezetében, de a felnőttek – a sororok – között is. Komáromi Gabriella írja, hogy a zárásban elítélték, nem bocsátották meg Kaffkának ezt a könyvet. A *Budapesti Szemle* pornográfiának, a *Magyar Kultúra* pamfletnek nevezte ezt a művét. Pedig nem más ez, mint „*az élet – kicsiben*” (Földes Anna), melyben a ma is aktuális emberi és társadalmi problémáikról vall. Mindazt leírja, amit kamaszfejjel elszenvedett. Helikopter-perspektívából látja már nem halványodó emlékeit. A mű jellegzetessége abban áll, hogy a „*zárda naturálisan és szimbolikusan egyaránt zárt, füledt világát*” (Bodnár György) úgy mutatja be, hogy felismerhetővé válik Kaffka társadalmának egésze, mint amikor egy részhalmoz jellemzői alapján extrapolálunk az azt tartalmazó alaphalmaz sajátosságaira.

A kor haladó magyar sajtója kíméletlenül pellengérré állította a közoktatás akkori állapotát, leleplezte a kormány művelődéspolitikáját. Érzékeltette az uralkodó osztály célkitűzéseit, amelyek arra irányultak, hogy a művelődés monopóliumát megtartsák maguknak, a proletariátust pedig megfosszák a magasabb szintű tanulás lehetőségétől. A *Hangyaboly*ban is megjelenik az oktatásban megjelenő anomália. Ha párhuzamot vonunk, akkor láthatjuk, hogy Kaffka bejárókra és bentlakókra osztotta a zárda közösségét. Ebben a közegben a diákok mindennapi élete másként zajlott, mint másutt. „*Abol egy fáról lebullott, érett körtét nem szabad, mert nem illik fölvenni a földről, csak ha engedélyt adnak rá, vagy ha valaki felajánlja Szűz Máriának, ott nem az emberi (sőt: gyermeki) természet, hanem az ezzel ellenkező, értelmetlen aszkézis uralkodik. Az értelem lefegyverzése együtt jár az érzelem lefegyverzésével.*”³ Feltárul a művek kapcsán az iskolázásnak, az oktató-nevelő munkának „igazi” képe. Igazolódik a korabeli oktatás tudománytalansága, tartalmi és módszerbeli elmaradottsága. Kaffka ír a feudális jellegű egyház ténykedéseiről, egyes papok képmutatásairól, az oktatás klerikális beállítottságáról, általában a felekezeteknek a közoktatásra gyakorolt befolyásáról. A hátrányos szociális helyzet hajtotta apácáit a zárda csendes falai közé. Ahogyan már szoltam róla; a növendékek egy része bejáró. Ők a hátsó két sorban ülnek, a többiek bentlakó diákok. Ismeretes, hogy az új nevelési törekvések, a modern közoktatási rendszerek létrejötte előse-

³ Földes Anna 1987. *Kaffka Margit*. Kossuth Könyvkiadó, Bp. 231.

gította a nemzeti népoktatási rendszerek megszületését. A modern pedagógia is fejlődésnek indult. Virginia tisztában volt a közoktatásügyi rendeletekkel, az új pszichológiai és pedagógiai törekvésekkel; „*ösmerte, szeretete ezt a rendet*”, ahol éveket töltött. Kirándultak a hegyekbe, találkoztak a város katolikus hölgyeivel. Egyszerűen a világi dolgokat sem zárta ki az életéből, mert nem talált ebben helytelent, bármit mondjanak is, mert „*akiben a szentséget erőszakkal kell megőrizni...*”, az soha nem lesz igazi keresztény. Vallja, hogy csak úgy őrizhető meg az „ellenálló képesség”, ha a világiakkal is tartják a kapcsolatot. A gyermeket az életre kell felkészíteni, az iskola maga legyen a valóságos élet, vagyis az iskola a társadalmi környezet leképezése kell, hogy legyen.

A *Hangyaboly* az élet nyüzsgésének keresése mindenben. Az élet egy szeletéből kivett és megkomponált kép. Úgy is nézhetünk a kisregényre, mely a fókuszba helyezett zárdát nem absztrakt létesítményként jelöli, hanem úgy, mint egy osztársadalmi problémákat tükröző alkotás; az élet ellentmondásait sűrítő ábrázolás. A kisregény formátumú elbeszélés egy egész tanítási évet beszél el. Ám a zárda sorsdöntő választás előtt áll; közeledik a stafétaátadás pillanata. „*Apácáit a konzervatívok és a modernek táborára osztja.*”⁴ A modernek magasabb szintű oktatásért korteskednek, ám a konzervatívok tábora győz. A főnöknőválasztás során – sőt már az agg vezető haldoklása idején is – a zárda lakói létük átmenetiségének zűrzavarait élik. A zárdafalak között rendszerváltási kísérlet, hatalmi harc folyik. A konzervativizmus és a progresszió, a dogmatika és a modernebb teológia konfliktusait élik. Kik az egyházért, régi regulákért, kik meg hiteszményekért, tudásért, nagyra törő tervekért, a lélek nagyobb s emberibb szabadságáért hevülnek. Azokban az években, mikor a regény íródott, a sajtó az iskolák korszerűsítését, színvonalának emelését, a dolgozók számára való megközelíthetőségét követelte. Nem feledkeztek meg a tanítókról sem. Gyakran ismertette nehéz helyzetüket, a felekezeti tanítók kiszolgáltatottságát, és küzdött a sajtó a tanulók szellemi, anyagi felemelkedéséért. „*S az nem valami új dolog, ha elmondjuk, hogy Magyarországon sok, elszomorítóan sok olyan hely van, hol a tanítók, azok, kikre a gyermekek szellemi művelése van bízva, szegyenletes csekély fizetésben részesülnek elannyira, hogy abból megélni sem tudnak. Nélkülözésre kényszerítik, hogy ezzel elvonják attól, hogy egyedüli hivatásának éljen.*”⁵

⁴ Bodnár György 2001. *Kaffka Margit*. Balassi Kiadó, Bp. 264.

⁵ *Tanítók nyomorúsága*. Népszava, 1892. IX. 2. XX. évf. 36. sz. 2–3.

A radikális mozgalom a 20. század első évtizedeiben kelt életre Magyarországon. A radikálisok a polgárság haladó korszakának nemes hagyományaihoz csatlakoztak; küzdve az emberi haladásért, a társadalmi igazságosság eszméiért. Lobogójukra tűzték a szabad gondolkodás és a dogma-mentes tudományos kutatások szükségességét. A radikálisok a korszak haladó pedagógiai törekvéseinek a hívei voltak. Az oktatás tartalmában a szociológia, általában a modern tudományosság szempontjait kívánták ki-domborítani. Az oktatási és nevelési módszerekben a modern lélektan-nak a fiziológiai-biológiai vonatkozásait próbálták érvényre juttatni. A kö-vetkezők olvashatók a programjukban: „*az oktatásügy súlypontját a természettu-dományi, technikai és társadalomtudományi alapokra kell helyezni, a klasszikus nyel-vek és irodalmuk oktatásának lehetőség szerinti korlátozása mellett. A vallásoktatást a család és az egyházi önkormányzat tevékenységi körébe kell utalni.*”⁶ Az egyház ál-talában sajátlagos körülményei és tanfogalma szerint tanítja a vallást.

A regény negyedik fejezetében a progresszív szellemiség jegyében fellé-pő Virginia feltárja Kunigund előtt a zárda vezetésével kapcsolatos jövő-beni elképzeléseit: „*Mennyi világi kisasszonyt kell tartanunk és fizetnünk a fiók-házakban kisegítőül; kivált a polgári iskolában, mert a kormány most megköveteli, hogy arra való, megfelelő képzettségű erőket alkalmazzunk. Erre kell a magasabb képző, főképpen, hogy a mi fiatal testvéreinknek ne kelljen világi, állami intézetekben vizsgáznia, keservesen magukban tanulni, mint nekem, mint egynébányunknak kel-lett. De hát még a jövedelem, amit ez az új intézmény hoz majd; fölér egy földbirtoké-val! Mennyi növendékünk itt marad majd szívesen továbbképzésre; ha ezzel hiteles, magasabb diploma jár. És az erkölcsi haszon; hogy annyi leendő tanárnőt végig a mi szellemünkben nevelünk, elvonunk a világi intézetek szabados befolyásától, csúnya modernségétől. Ért engem, ugye, kedves nővér?*”⁷ Kunigund érti az új időknek énekét, bár a zárda jövőbeni működésének programjával nem tud azono-sulni. Mert hiszen emlékszik még arra, mikor Virginia egy hangos szóért már novícia korában a folyosón sétált, ahol mindenki szégyenszemre megnézhetette. Most pedig „*annyi itt a sok kamasz lány, anyányi képezdész »kisasszony«, akiket még ki se térdepeltethet az ember, hátukra sem köt-heti a vörösnyelvet, hanem magázni kell őket.*”⁸

Az idős apácát a liberális eszmék nyilvánvaló meglepte éppúgy bosszan-totta, mint az a tény, hogy soror Virginia szégyell emlékezni a múltra, nem viszonozza érzelmeit, hiszen már a fiatal soror tud védekezni az

⁶ Mérei Gyula 1947. *Polgári radikalizmus Magyarországon 1900–1919*. Bp. 127.

⁷ Kaffka Margit 1963. *Hangyaboly*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 43.

⁸ Kaffka i. m. 40.

„idétlen, komikus vonzalmakkal szemben.”⁹ Virginia már az Amerikát járt Magdolnára vetíti ki beteges vonzalmát, bár még magának sem vallja be: „*az ő lelkes hódolata e kiváló nő iránt milyen más, mint ezek a félszeg ragaszkodások, e homályos, burkolt érzések, titkos izgalmi hajlamok! Nem lehet, hogy istennek ne tessék az ő érzelme - hisz csak jobb, különb óhajt lenni általa és a Magdolna kedvéért! – „Isten – ő bizonyly maga a megértés –, én csak, mint valami végtelen erős és tisztá hajlamot tudom elképzelni, mely minden létező felé szabadon és vég nélkül kitarul!”*¹⁰ Kunigund konzervatív szavainak indulatosága mögött frusztrációja, „csúnya, vétkes féltékenység” bújik meg. Okát az önbizalomhiányában is látom, hiszen nem érti Virginia szavait: „intézmény”, „elmebeli képzettség”, „egészségi viszonyok” és az engedelmesség hitében, szegénységben és imádkozva tudja elképzelni zárdai életének folytatását. Kunigund világi maradisága és konzervativizmusa egy olyan zárdaképet mutat, ami már „*egy letűnt világ*” (Bodnár György).

Látható, hogy Kunigund zárdai világnézetében töretlen, nem ért egyet Virginiával. A „pártokat” főképpen a zárda anyagi forrásainak megválasztása állítja szembe egymással (Bodnár György). A konzervatívok továbbra is adományokból, jómódú jelöltek hozományaiból szeretné működtetni a zárdát. A progresszív szellemiséget képviselők másként gondolják. Magasabb szintű iskolák szervezését szorgalmazzák, új épületeket szeretnének építeni, korszerűsíteni kívánják az oktatást. A kolostori állapotok leírása a regény elejétől a végéig alig változik. Ennek az időszaknak a legnagyobb eseménye a kolostor vezetésében történő nemzedékváltás. A főnökasszony halála után megindul a vetélkedés, a kolostori választás előkészítése. A választási előkészületekkel párhuzamosan olvashatjuk a zárdai élet belső történetét, zártságát, a bennük szereplők életének történetét. Király Erzsivel mondatja ki a szerző, hogy ami körülötte zajlik, az nem más, „mint az élet kicsiben”. Kaffka írta egy kritikájában: az élet „befele fordított oldala”, mely csalétekként hat ránk. A *Hangyaboly*ban Bodnár György is a társadalom kicsinyített képét látja: „*érdekek összeütközése, maradi és haladó törekvések vetélkedése, korteskedése, a véletlen meglepő fordulatái, végül a megalkuvás, a kiegyezkedés, minden emberi küzdelem végső sora.*”¹¹ Bodnár szerint Kaffka zárdája szimbólum, melyben „*a gazdasági élet modernkori változását kell látnunk.*”¹² Miért lehetett a *Hangyaboly* a kor szimbó-

⁹ Kaffka i. m. 37.

¹⁰ Kaffka i. m. 56.

¹¹ Földes i. m. 235.

¹² Bodnár György 1963. *Utószó*. In: Kaffka i. m. 199.

luma? Az ország a forradalom felé közeledett, melyet Kaffka üdvözöl a publikációiban. Időszerű kérdések foglalkoztatták; előbbre vihető-e az emberiség, részt vehet-e az egyén a társadalmi harcokban? Az *Új Korczak* 1914. IV. évf. 8. számában olvashatjuk, hogy az uralkodó osztály egyes rétegei és pártjai milyen követelésekkel álltak a tanítók elé. Felekezeti, nemzeti és politikai szolgálatokat követeltek tőlük. De mit várt a munkásság a tanítóktól? Elsősorban azt, hogy becsületre tanítsák a nép gyermekeit. Hangsúlyozták, hogy a jó néptanító hozzásegítheti az új generációt saját létének tisztázásához, ezáltal osztályhelyzetét felismerve biztonságosabban képes mozogni, egyéni életében jobban tud boldogulni. „*Jól tudjuk, hogy azt a tanítói munkát, amelyre nekünk szükségünk van, csak kitűnően képzett és a kenyérgondoktól fölmentett tanítóság végezheti el. Ezért követeljük a tanítók számára tisztességes, méltányos díjazást.*”¹³ A tanítóság és a munkásság egymásra volt utalva, hiszen a két leginkább elnyomott, gazdaságilag legsanyarúbb helyzetben lévő rétege volt Magyarországnak. Somogyi Béla tanító, középiskolai tanár nevéhez több iskolakönyv, pedagógiai cikk kötődik; és a *Népszava* belső munkatársa volt. Megindította a tanítók szervezkedését, és szerkesztette lapjukat, az *Új Korczakot* is. A szociáldemokrata párt mozgalma kezdettől fogva mély érdeklődéssel kísérte az iskola-kérdést. Politikai harcának eredménye a nagy tömegek kulturáltságának szintjétől függött. A polgári pedagógusok álláspontját szűknek találták, azt vallották, hogy a szellemi és testi munka kettéválasztásán alapszik a kizsákmányolók és a kizsákmányoltak mai társadalmá, és ennek tényét a polgári pedagógiai törekvések nem tartják szem előtt. Az elemi iskola a legszegényesebb, s egész berendezése bizonyítja az osztályuralom kulturálatlanságát. A középiskolák és a főiskolák az uralkodó osztályok gyermekeit nevelte a közjogi és technikai uralomra. A kor társadalmá az iskolajárást is pénzkérdéssé tette, s ezzel útját vágta az okosabbak, felsőbb tanulmányokra alkalmasabbak természetes kiválasztását. Nem az értelmesség, hanem a jövedelem bizonyos nagyságának jele volt az, ha valaki iskolákat járhatott. A szociáldemokrata párt iskolareformja részletesen szólt és foglalkozott az iskolák felekezettelenségének követelményével. Az akkori felekezeti vallásoktatás az osztályuralom szolgálatában állt, engedelmes nyáját nevelve az uralmon levőknek. A szociáldemokraták kultúriskolákat akartak; minden politikát kizárni onnan. Az új nemzedék az iskolán keresztül szívta magába az uralkodó osztályok tiszteletének ápolását, a fönnálló rend változhatatlanságában való hitet, a nyomorúsággal való

¹³ A tanítók és a Szociáldemokrata Párt. *Új Korczak*. 1914. IV. évf. 8. sz. 13–14.

megelégedettséget. Míg a tanítókból hiányzott a politikai öntudat, addig fölhasználták őket saját érdekeik és a magyar nép érdekeivel ellentétes világnézet terjesztésére.

Kaffka antiklerikalizmusa világosan érzékelteti véleményét a társadalmi haladás ellenlábasaival szemben. Úgy tűnik, hogy az avított és az új szellem harca manifesztálódik a zárda két pártjának küzdelmében is. Az akkori társadalom oktatás- és neveléskultúrája a zárda falain belül a *királyerzsike* számára szűknek bizonyult. A konzervatívok elképzelése szerint a tudomány oppozícióban áll a klérussal. Virginia és Kunigund konszenzust mellőző dialógusuk során a nőnevelés is fókuszba helyeződik. Bodnár úgy véli, hogy Kaffka egyúttérez a progresszív haladókkal, bár valódi ellentét a tényanyag ismeretében nem valószínű. Ugyanakkor nem vitathozhatunk azzal a Bodnár-féle meglátással, mely szerint az olvasók szeretete kiemeli Virginia alakját a haladók között. Kaffka zárdatörténetében nemcsak egy izgalmas cselekménybonyolítás átélői lehetünk, hanem a szenzitív befogadó a történetek mögé tud nézni, mert „*aki tudja, mi történik, az azt is tudja, mi van a világban, aminek ábrázolására vállalkozik.*”¹⁴

Kaffka Margit a forradalmat a „lelkes dolgok lelkesültjeként” várja. Így ír a *Pesti Napló*-ban: „*Ma mindnyájunkat igézetben tart a hit és szent remény, hogy az új világban, mely most tán rombolva épül az új Magyarországon, mely vérbabjából született a szemünk előtt... több ember foghat könyvet olvasni, képet látni, muzsikát érezni, mint eddig; hogy a tömeg, az átlag, a középszerű, homályos és töméntelen árjából több egyén, több öntudatos igazi lény fog felkerülni... csillogó, szivárványoló szintre; hogy több lesz, mérhetetlen több lesz a földön a lélek, mert több lesz a lelkiöröm.*” Anyjának írja halála előtt néhány nappal: „*Azok az úri családok, akiket emlegetsz, sajnálnivalók, igaz; de sok száz éves bűn kezdi magát megbosszulni sorsukban. Ugyan gondoltak-e valaha arra, hogy a paraszt is ember, hogy a gazdasági cselédnek is rendes, egészséges, tiszta és csinos, külön házra van igénye a munkája után, hogy minden tanyán legyen iskola, kórház, doktor, patika és népkönyvtár? Állati létben hagyták a szegény páriákat...*”¹⁵ A változásoktól azonban féltette az országot. Aggodalmai, kételyei is vallanak erről az érzéséről. A túlságosan gyors fejlődést azért „nem óhajtaná túl hamar” (Bodnár György), mert az ország nagy többségét teljesen előkészítetlennek látta.

¹⁴ Bodnár György 1988. *A mese lélekvandorlása*. Szépirodalmi Könyvkiadó, Bp. 363.

¹⁵ *Kaffka Margit válogatott művei*. 1956. Válogatta: Bodnár György. Szépirodalmi Kiadó, Bp. 50.

BÜKY LÁSZLÓ

Baiaeban csend

Baiaeban míg Cynthiának rozmaringok illatoztak,
hajdan együttkeresgettük, mennyi fényt hint ránk a holnap.
Csillag, felhő, holdvilág van, – s göröngy, kavics a partokon.

Hol van, amit rég találtam, – volt az illat, lesz még a fény?
Mit mondhatok Cynthiának, ha mégis jön egy alkalom.
Háboroghat ott a tenger, Baiaeban csend –, meghallhatom...

Haiku

Zápor virága
a bennünk lévő kertben;
s rozsdás légykapó.

Haiku

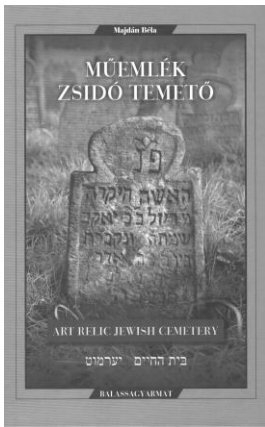
Már nincs kakukkszó,
lepke repül át a kerten;
este jön s a hold.

Haiku

Diófán varjak,
rám sötétül az este;
késik a holdfény.

ÁDÁM TAMÁS

Egymásra rakódó szövetek Majdán Béla: *Műemlék zsidó temető*

Egy település múltja, jelene egymásra rakódó szövetekből áll. Személyiségeiből, szellemiségéből, épületeiből, bokraiból, fáiból, köveiből épül föl. Temetőiből. A balassagyarmati műemlék zsidó temető kiemelkedő jelentőséggel bír, bizonyítja ezt, hogy az országban elsőként nyilvánították védetté. A közelmúltban született egy szép könyv a temetőről. Szerzője Majdán Béla, akiről joggal mondhatjuk, hogy a városhoz nőtt.

Jöhetett bármilyen szellő, érkezhettek bármerről, Majdán Béla kitarzott városa mellett, s talán fordítva is így igaz, erről tanúskodik a Pro Urbedij. Akadtak időszakok, amikor helyi képviselőként vállalta az összeütközéseket. Szeretett városáért tette. Megesett, hogy nem értették őt, eltávolították például az akkor még a megye által működtetett Palóc Múzeumból, sok sérelem érte, ám ez nem befolyásolta abban, hogy következetesen végigvigye elképzeléseit. Büszkén mondja: tősgyökeres gyarmati! Bekapcsolódott a Komjáthy Jenő Irodalmi és Művészeti Társaság munkájába, előadásokat tartott, tudományos alaposággal írta könyveit, amelyek ma már megkerülhetetlenek. Számtalan egyesületben serénykedett, részt vállalt a Honismereti Híradó összeállításában, kiadványokat szerkesztett. Tekintsünk most el valamennyi vállalásának ismertetésétől.

Várostörténészként egyre csak kutatott, és törvényszerű, hogy a zsidóságnál kötött ki. Megkerülhetetlen. A mintegy kétezer elhurcolt balassagyarmati zsidó közül 136-an éltek túl a második világháborút. Korábban igen erős közösség élt Balassagyarmaton, lehetett mit feldolgozni. Majdán nevéhez fűződik *A balassagyarmati zsidó közösség emlékezete* című könyv is. Béla a Kertész István Alapítvány kuratóriumi titkára lett. Kezdeményezte a helyi zsidó temető helyreállítását, a sírok gondozását, a zsidó imaház kezelését, az emlékek megőrzését. Jelenleg az alapítvány vezetője-

ként a várossal kapcsolatos zsidó hagyományok, emlékek gondozója. Ha nem veti bele magát ennyire lelkesen a munkába, talán sok minden menthetetlen lett volna.

És most itt fekszik előttem Majdán Béla új kötete: *Műemlék zsidó temető*. Ilyen egyszerű a cím, nem kell több. Nem melleleg a magyarországi zsidó temetők közül elsőként a balassagyarmati „Élők házát” nyilvánították országosan védett műemlékké. A párhuzamos angol szöveget Majdán Zsuzsanna írta, nyilván tágabb horizontú munka született, nem csupán a helybelieknek szól. Nekik is persze. Ezt írja a szerző: „...ennek a hajdani, erősen vallásos (ortodox) közösségnek mennyi-mennyi szála kötődik a világ más részeibe, más népek kultúrájához, benne a hajdani, döntően keresztény magyar társadalomhoz.” A fotókat Kopisz Attila, Nagy Angela, Péntes Géza és Szugyiczki Tamás készítette.

A kétnyelvű előszó eligazít bennünket: „*Ennek a három évszázados, a széles nyilvánosság elől illő módon rejtőzködő kegyeleti helynek országosan védett műemlékké nyilvánítása, vallási turisztikai célponttá és művelődéstörténeti ismeretterjesztő helyé válása negyedszázados céltudatos munka eredménye. Ezzel a szakrális és kulturális örökséggel – szakember kalauzolásával – történő helyszíni megismerkedés valódi szellemi élményt nyújthat az Ipoly mentére ellátogató érdeklődő számára.*”

Az előszót megtolja egy bevezető, amelyben a szerző ismerteti a balassagyarmati zsidóság hatszáz éves történetét, természetesen részletes ismertetés terjedelmi okok miatt nem lehetséges, ám így is pontos képet kapunk a magyarországi zsidóságról és a helyi közösségről.

A szövegtestet a fejezeteket kifejező fotók törik meg, a tükör kifutó képei illeszkednek a napjainkban alkalmazott tördelési technikához, fajsúlyossá teszik azokat. Fotók készültek a várossal, az utcákról, nagytotál a temetőről, sírkövekről, héber feliratokról, ismert arcok tűnnek fel. A múltban, a jelenben. Az évszázadok alatt változtak a síremlékek formái: hol díszesebb, hol puritánabb készült. Néhol a hajlított ív, máshol a hegyes, szögletes kialakítás volt jellemző.

A temetőben három és félezer síremlék található. Bár az idő koptatta a feliratokat, mintegy ötszáz kivételével sikerült azokat lefordítani. Sok kő szétmállott vagy egyszerűen eltűnt, csak a helye jelzi, itt valamikor kő állott. A héberül kőbe vésott szövegek egészen különlegesek, ilyenek: „*Itt van elrejtve. A fontos és szerény asszony, egy istenfélő feleség: Szeril. Lánya a megbalt Jiszahárnak, áldassék az igaz emléke. Elhunyt szent szombaton, eltemették ádár / 4-én, az (5)566. évben.*” vagy „*Egyenes, szerény és kifogástalan asszony. Adott kenyeret a szegényeknek, Száján bölcsen nyitotta meg, a rangos Brajndel úrnő, Jehuda özvegye.*”

Mivel a Tóra szerint a papok nem kerülhetnek érintkezésbe egy halottal (mert az tisztátalan), meg kell őrizniük tisztaságukat, ezért a zsidó temetőben számukra külön parcellákat alakítottak ki, itt is ezt látjuk. Amikor a zsidó temetőben sétálgattam, jó néhány síron láttam egy kis kancsót, soha nem tudtam, mit jelent, lusta voltam utánanézni. Most a könyv segített: a kancsó, a pap kezének rituális tisztaságát biztosító eszköz, amelynek a sírköveken történő megjelenítése az elhunyt lévita származásáról hagyott üzenetet az utókoroknak. Sok sírkövön kígyó látható, az pedig a bölcs rabbi szimbóluma. Na, meg szomorúfűz, ami a babiloni száműzetésre és szomorúságra utal. A szarvas az elhunyt nevére.

Hosszú ideig egy valami maradt változatlan, ez pedig a héber felirat névvel, utalással. Újabb korunkban azonban ez a hagyomány is megtörni látszik, magyar feliratok jelentek meg. Ennek pedig prózai okai vannak, úgy hívják: asszimiláció. Az első világháború után erősödött fel ez a folyamat.

Jeles személyiségek nyugszanak a temetőben, olyanok is akadnak, akiket még mi is ismertünk. Hogy mást ne említsünk: Michel Gyarmathy, akinek a neve is mutatja kötődését a városhoz. Róla tudni kell, hogy évtizeden keresztül a világhírű párizsi Folies Bergere díszlet- és jelmeztervezője, rendezője, művészeti igazgatója és résztulajdonosa volt. Akik Párizsban jártak, és felkeresték, tanúsíthatják, mennyire vendégszerető volt.

A temetőbe nem annyira egyszerű bejutni, mert kőkerítés veszi körül. Természetesen ennek is akadnak érdekességei: a kerítés az 1839-ben megkezdett, ám évtizedekig befejezetlenül hagyott zsinagóga lebontott köveiből épült. Ekkor készült a ravatalozó is. Így épülnek egymásra a szövetek.

A szépsége mellett erénye a könyvnek a visszafogottság, nem akar mindent megmutatni, nem akarja a fejünket teletömni információkkal.

József Attila Ady-vízió című esszéjében megtanított bennünket arra, hogy pontosan fogalmazzunk és érveljünk, bátran kritizáljunk! Könnyebb helyzetben lennénk, ha rossz könyv került volna a kezembe, azt fel lehetne darabolni, szétcincálni. Azért keresek valamit: a rossz hírem az, ha belemerülünk a kötetbe, gyorsan száll az idő, hamar az utolsó oldalra érünk.

(Kertész István Alapítvány, Balassagyarmat, 2018)

BAKONYI ISTVÁN

Fellinger Károly: Szimering

Vannak „költőietlen” címek, szavak a költészetben is. Igaz, József Attila is használt olyan szavakat, mint a dinamó, ami „fémkeblű” vagy éppen a transzformátor. Legújabb líránkba is befészkeltek magukat olyan szavak, mint az e-mail, az sms és más, újabb szülemények. Nincs ezzel semmi gond, hiszen a nyelv és az irodalom is kell, hogy kövesse a világ változásait.

Mégis meglepett, amikor a „szimeringet” láttam Fellinger Károly új verseskötetének borítóján. Ez a tárgy tömítésre szolgáló alkatrész, és a feszültség megtartásában is van szerepe. Így már jobban érthető a szó kiválasztása, akár a könyv, akár a címadó vers esetében. Hiszen a mozgásnak és a feszültségnek a költői alkotómunkában is van szerepe. Még hozzá fontos!

Az új kötet költőnk továbblépésének a dokumentuma. Persze úgy, hogy közben pl. továbbra is számol az elmúlással (miként előző kötetnek is tárgya volt az apa elvesztése), de immáron próbál túllépni is a gyászon. Beszédes cikluscímei: *Levebetetlen*, *János, ha becsengetnek*, *Képeket másolni*, *Halni jár belénk*. Ugyancsak beszédes a fülön olvasható ajánló szöveg: „Fellinger Károly költészetében mintha Escher vizuális paradoxonjait látnánk betűkbe szedve: a sírból kilépve ugyanoda érkezünk, a földi paradicsom egy lépésre van a pokoltól, és tulajdonképpen megkülönböztethetetlen. Uzzük, aki minket űz, felmutatjuk, aki minket mutat fel – költő és tárgya, vers és téma ugyanaz. Egy falu, egy család, egy közösség töredezett mítosza az apa lassan oszló árnyéka körül.” Igaz szavak, és eme líra igencsak lényeges vonásaira utalnak.

A fenti szavak igazát erősíti a ciklusok előtt álló vers, a *Penge* is, amelyben így szól a befejezés: „...aki rám akar hasonlítani, / azzá válhatok”. Mindezen kívül jellemzi világát a felvidéki magyarság kultúrája, a családi hagyományok rögzítése, s mindez modern költői előadásmódban tárul elénk. Eközben küzd az „öntelt ürességgel”, és körüljárja a csodát. Pl.

így: „A csodák valójában olyan / fecskéfészkek, / melyekbe, egy kis szerencsével, / jövőre is visszatér a fecskepár...” (*Földterasz*) S a vers befejező két sora: „...a jövő, akár a bőrd, / levethetetlen.” Közben jól él a szabadvers lehetőségeivel, a közlendő határainak kitágításával.” Ha *Alkalmi verset* ír, akkor is túlmutat az „alkalmon”, és jeles gondolatokat közöl.

Pátoszmentes intellektualitás és nemes egyszerűség jellemzi sorait, melyek között kétségkívül vannak igencsak prózaiak is. Elmékedései föl-emelik a hétköznapiságot. Érdekes, hogy helyenként tudatosan fölállalja a szabálytalanságot, ilyen műve a hátlapon olvasható *Lombfűrész*, melyben mintha haikus lennének, ugyanakkor eltérően az ősi japán háromsorosok mértékétől. Itt is, másutt is erénye – miként ez korábbi pályaszakaszában is így volt – a tömörítés igénye, a kívánatos szűkszavúság. Ezzel van összhangban az a fajta feszültség, a szorítások ereje, amely éppen a *Szimering* c. versben látható, miközben elmeséli egy hajdani meggyeszedés izgalmaival. S ha már az „elmesél” szót említettem, akkor idekíváncozik, hogy szövegeiben gyakori az epikus elemek jelenléte, egy-egy hétköznapi történet föl-villantása.

Önéletrajzi elemeit építi bele a versekbe, és ezek között hétköznapi és annál fontosabb részletek vannak. Saját önzőségét is emlegeti ezzel kapcsolatban a *Mosdó* szövegében, ám ebből az időből ennél fontosabb egy *Négysoros* remeklése Nemes Nagy Ágnes emlékére: „Gondolataiba mélyedve, / mint a sáros anyaföldbe, / túl sok választási lehetősége nem volt, / Isten esernyőt adott a kezébe.” Olyan ember és költő húzódik meg itt, aki a földi létbe ragadván is fel tud nézni az égre, ám ehhez szükséges a felülről jött segítség. Mindeközben vissza-visszatér az Istennel perlekedő hang, ugyanakkor jellemző Fellingerre, ahogy dedikálja egy-egy kötetét: „hittel és szeretettel”. Istenképe emberközpontú, helyenként profán elemekkel. Teremtője viszont mindenütt jelen van. Az egyszerre meglelt és hiányzó isteni minőség utáni vágy költészete ez. A „mégis-hit” ereje.

Hangja és világlátása egyre bölcselkedőbb, érettebb. Fontos elem mind-ebben az emlékezés, pl. egy régi szerelem nyomainak megmutatásával, egy helyzetdalban: „Láthatatlan, / mégis elbújik, / egy bokor mögé, / amikor meglát. / Ilyenkor észreveszem.” (*Régi szerelmemmek*) Itt is puritán eszközökkel él, és a nosztalgától is mentesen. Mint korábban is, innen sem maradnak ki Juli és János történetei, újabb epikus színekkel gazdagítván a lírát. Egy különös pár meséivel. Itt kevesebb, másutt több a képzeletvilág, a teremtő fantázia sok eredménye, néhol groteszkkel is színezve. (*Késértés*)

A modern családi líra újabb és újabb elemekkel bővül tovább. Bár érzékeljük az elengedés újdonságát, de azért az apahiány fájdalmai nem szűntek meg, és továbbra is itt vannak a már-már eszelős temetőbejárás elemei. Hasonlóképpen él költőnk a lírában igen gyakori lelki leltárkészítés, a részösszegzés lehetőségeivel is. Van úgy, hogy mindez a hétköznapi-sággal párosul, és nincs túl sok előremutató értelme. Másutt ennek az ellenkezője az igaz, és ebben szerepet játszik az elmúlás tudomásul vétele, a még oly bumfordi jelképpel, a síron látható két, parányi porcelánelefánttal is szembetalálkozván... (*Leltár*)

Így hát természetes, hogy megjelenik a halál-motívum, az „integet a halál”-féle közlésben. (*Tojásbéj*) Küzd is ellene, de el is fogadja, mint elkerülhetetlen végkifejletet. (A cikluscím sem mellékes ebben a tekintetben: *Halni jár belénk.*)

Észrevehetjük, hogy erős a befelé fordulás igénye, és ennek következtében egyértelmű, hogy a lélek mélyéről fakadnak föl a versek. „A vers / felnyitja a szabadságot...” felismerésével.

Mindent összevetve: a fentiek okán tarthatjuk előrelépésnek ezt a kötetet Fellingner Károly pályáján.

(*Kalligram, Budapest, 2018*)

MADÁR JÁNOS

Erkölc és irodalom

Döbrentei Kornél márciusa*

A harapófogó öblében című válogatott verseskötet tükrében

Az évszakok, az idő emocionális múlása minden emberből kiválthat személyes érzéseket, de közösségi, morális meghatározottságokat csak kevesekből. Alig van a magyar irodalomban – főleg a kortárs irodalomban – olyan alkotó, aki társadalmilag is exponált érzékenységgel figyeli a rügyek kibomlását, az élni akarás törvényszerűségeit. Döbrentei Kornél – akit már annyiszor megpróbáltak leszoktatni erről az érzékenységről – nemrég egy hatalmas válogatásban mutatta föl eddigi verseinek legjavát,

* Részlet egy készülő monográfiából.

illetve költészetének legfontosabb darabjait. Mozaikszerű, mégis következetes egymásra épülésben olyan egészset épített fel a költő *A harapófogó öblében* című válogatott kötetében, amely szintézisteremtő és pályakép is egyszerre. Ebben az irodalomtörténeti, kronológiai és értékorientált összegzésben óriási szerepe van Szokolczay Lajosnak, aki válogatta és szerkesztette a könyvet. A Püski Kiadó gondozásában megjelent kötetben – szigorú válogatásban, mégis a teljes Döbrentei-költészet hangsúlyait megtartva – következnek az egyes fejezetek, amelyek címei a megjelent verseskötetek címeit hordozzák. Már az első fejezetben – *A Skorpió jegyében* – szembetűnő a természethez kötött, mégis emberi, etikai értékkért perlekedő költői kiállítás: „...fehérmellényű napfényutakon, melyek / megkövezik a sötétet, / beléfonódva mámoros vizek / hamvas asszonyi hajába, / átugorva kitepelt bogárlábak / erdején, viráglányok kába / testén fölcsúszva öntudatlan, / foggal-körömmel kínlódom a fény / állatok szemeiben megfürdetett / csuszamlós viaszkötelén, / fölkészik a fák édenébe...” – *Aldozás*; „Lezuhannak a cseresznyefákról a piros esők / Lobog a sírás szedersötét kapuk előterében / A kék úton / Káposztakatedrálisban ragyás vizek átszellemült kórusai / Vonulásuk az éghez / A kék úton / Kövek spirituáléja: lüktető virág / A kék úton / Hangok legendája az üszkös rigóban...” – *A kék úton*.

Mintha szerves folytatása volna ennek a ciklusnak (1967–1972) a következő nagy fejezet, a *Szököőér*: „Ciánnal hajtott barackmag-hajóval a mélyben. / Fényévnvi csíraárborc hegyén az ég eszelős / korongja forog, itt készül a testem agyagból, / köldököt ejt rajta Naplövő mutatóujj, / két / tavaszkonzerv a vagyonom, spenótzöld alkalom / a bitófáknak is!” – *Naplövő*. Ezt a verset Tóth Bálintnak ajánlotta Döbrentei Kornél. Nem véletlen ez a tisztelet, ez a megszólítás, hiszen mindketten március szellemében, a magyarság védelmében lettek igazi forradalmárok. Tóth Bálint – koránál fogva – nem kerülhette el az 1956-os eseményeket, illetve megtorlásokat. Emberi megaláztatását, bebörtönzését – később – Döbrentei Kornél teljesen átérezte, amit írásaiban és emberi kiállításában egyaránt kinyilvánított. Így lettek ők nagyon jó barátok, sorstársak. A *Naplövő* című vershez hasonlóan több olyan költemény következik a gyűjteményben, amely egyértelműen árulkodik arról, hogy kiket tart Döbrentei Kornél példaképének, szellemi rokonának: Ady Endre, Géza fejedelem, Van

Döbrentei Kornél
A HARAPÓFOGÓ ÖBLÉBEN

Válogatott versek
1967-2018

Gogh, Kormos István, Munkácsy Mihály, Csontváry. Költők, képzőművészek, politikusok. Tehát az élet minden terén keresi és megtalálja azokat a kiemelkedő személyiségeket, akiket ő arra érdemesít, hogy példaképének eszköztárában rögzítse nevüket és versekben örökítse meg emberi, művészi, közéleti rendkívüli jelentőségüket. Ezek közül elsőként nézzük meg közelebbről a Kormos Istvánnak ajánlott költeményt: „Szőlőkarókkal / fölparcellázott agyamból kikélnék / a rémek, vércsöppekkel labdázgatnak / e lassan megférgeződő tavaszban – / fényességes országutak a borotvák. // Nagy lélegzet hiába fú vészettül, / istenmenekítő mélyeimből / dől a bűz, akár a rügyeket / kamaszodó táj gyomrából a lila / kankalincsdordák. // Eperkeserű az ígélet. // Akaratom óriás bimbait, / két öklömet, bár nyelje el a cethal-ég, / Faust, légy a barátom! – és / meglepem a tengert feledés közben...” – *Szurokfény*; a Van Gogh emlékére írt vers részletéből is kitészik Döbrentei Kornél és a nagy festő emberi, művészi azonosulása: „Éjszakába görbített koponyám / aranykohó. Bimbók elsüllyedt / termeiben fölszikrázik méhéből / az Isten. Kupolám széttörik / a borotva szomjatozó pillanatában – // Kinőtte fejemet a napraforgó. // Kofakötények elhatalmasodó / kék derűjében vacog a tér. // Nyakam csobog a kertek alatt.” – *Nyár*. Ebben a versben Döbrentei Kornél megáll és szemlélődik „a bimbók elsüllyedt termeiben” a tavasz szent emlékeivel. Rügy, bimbó, virág – március, tavasz, fény: az egy-lényegűség, a születés, a teremtés áldott pillanata, amelyek végül a nyárban nyernek végtelen ragyogást, kiteljesedést. Ebben a fejezetben olvashatunk még egy – az édesapjának ajánlott – rendkívül szép és meghatározó verset, amelyet idézzünk teljes terjedelmében, hiszen Döbrentei Kornél egész költészetének is meghatározó darabja több szempontból.

Tavasz

Édesapámnak

Toporzékoló fákról szakad a hab,
nőstény-tömeg nyüszít a tavasz
ágyúcsövén, orrán, száján dől a barka.

Apám homloka hideg szirmokon
suhanó szánkó, röpítem, a patkóm
kettétört glória, főséges távlat
az ostrom, bögölyből rajta a bog.
Orgonavirágot ordít a táj, állkapcsa
ég és föld, összecsattan, bezár.

A gondolat hossza: margarétákból Szibéria.

Lábak sortüze ropog, díszmenet-szántotta
hátamon visítva nő a búza.

Bakancs delel a tulipánok szívében.

A harapófogó öblében című válogatott kötet harmadik fejezetében – *Naplövő* – újabb ősoket, rokonokat, alkotókat, szellemi társakat szólít meg Döbrentei Kornél. Az 1979 és 1984 között írott versek világát fölillantó ciklusban – többek között – úgy szólítja meg édesapját, hogy az önostorozás kegyetlen eszközeivel önmagát faggatja kíméletlen sorokban: „Az apádtól rádtestált bakancsba már sose nősz bele, / trikolór-csíkos növendék-fegyence a szabadságnak, / vigyázzmenet-tiporta tenyeredből elgurultak / a színes üveggolyók, megfeneklett bennük az ég / harangtalan nagy szomorúsága, nélkülöd üresek, / mint a szemed a beléfagyott fájdalom ámulat / áthideglik az időn, akár a megválthatatlan / jövőendő – / játszótéri kicsi sírok fölött mereng, / a lóporfüsttől maszatos, benzinszagú ős. // Háttérben a tenger, mint a tomboló férfizokogás.” – *Elgurult üveggolyók*. A régvolt tavaszok és a gyermekkor, az önfeledt évek tündöklései és a kitörölhetetlen emlékek sora – a felnőtté válás hirtelen ráeszmélésében – felelősséggel, nemes hazafisággal telítődnek. Mindez erőteljesen megmutatkozik még – ebben a ciklusban – a *Mondatok síron innen és túl* című versben, amely Kormos Istvánt, Latinovits Zoltánt és Nagy Lászlót idézi; *Égig érő babfajta*, amely Kormos Istvánt; *Sisak a fejfán*, amely Nagy Lászlót; *Testünké e földet*, amely Bretter Györgyöt szólítja. Az itt idézett versek közül ki kell emelnünk a *Mondatok síron innen és túl* címűt, hiszen itt a példaképek, szellemi rokonok arcélei egyszerre villantják fel a múltat és a jelent. A záróképben megjelenő, múltat és mát egybekapcsoló metafora egyetemes létérzéseket vált ki belőlünk. Az ég felé dobott diák-sapka egyszerre jelenti önmagát és egyszerre jelenti az eget. Micsoda telitalálat! A lent és fent – szinte látomásszerű – egyidejűsége, kozmikus látatása történelmi dimenziókat is hordoz magában. Mindezek mögött – ha figyelmesen elolvassuk a verset – a „kiserked a megörökölt alkony”, „rügyekbe temetett hiányotok” stb. részletekben – itt is jelen vannak március, a tavasz mindent meghatározó mozzanatai. A gyermekkor, a diákévek, az ifjúság mindent eldöntött Döbrentei Kornélnál, hiszen innen táplálkozik az ősi erőforrás, az igazmondás kényszere. Nem véletlen, hogy aztán – a valóság szörnyűségeit látva – nagyon sok versében „az érte dühösködöm” dühével szólal meg a szerző. A *Naplövő* című ciklus végén *Az almafa balála* soraiban például így perlekedik:

Kifosztottál tavasz, te napkoldus,
 kijátszott hitünk, akár a nyers hús,
 lenyúztad róla a halált vadul
 és vérzik, vérzik halhatatlanul –

Önostorozás, önmarcangolás ez a vers, amely egyszerre személyes és egyszerre közösségi. Döbrentei Kornél már sohasem csak önmagáról beszél. A haza ügye, a magyarság kérdéskörei sorra megjelennek írásaiban: Dózsa trónusa; Arad; Trianon; 1956...

Ebben a közéleti, történelmi indíttatásban íródtak a következő fejezet – *Amikor a szíppantók megjönnek* – versei is. Az 1984 és 1991 között írt költeményekből nagy terjedelmű válogatás került a könyvbe, ami azt is jelzi, hogy a szerző és a szerkesztő egyaránt fontosnak tartja ezt az időszakot. Ha szemügyre vesszük a ciklus legfontosabb verseit – *Honvagy egy álom után; Vérudvarú mécses; Zrínyi Ilona éjszakája; A csiksomlyói búcsú; Egy Martinovics-arc képre; A magyar Olimposz; Hangulatjelentés Berzsenyi Dánielnek; Félglél; Ez is a Dunánál; Átpingált március; Amikor a szíppantók megjönnek; Az igaz taps; A Medveölő halála; Rebellis türelem* –, méginkább kirajzolódik előttünk Döbrentei Kornél rendíthetetlen emberi és alkotói kiállása. A költő fájdalma, tragédiája immár eggyé vált a magyar nép, a magyar nemzet tragédiájával. „Méltóságunk oda, megsilányul vérünk, / okosságunk hisszük tehetetlenségünk, / mert félünk, félünk, félünk: / irmagszakadásig zsarolt véreinket / árvaságra hagyjuk...” – *Hangulatjelentés Berzsenyi Dánielnek*. A gyermek, a jövő elvesztése a legnagyobb tragédia ugyanakkor – a rezignáltság mögött – fogcsikorgatás és mérhetetlen düh érződik, amelyek a költő karakterének elengedhetetlen kísérőjegyei lettek. Az *Átpingált március* című versében így tör ki magából a költő:

Uramisten, mennyi csapodár kokárda,
 nemzeti színre játszik a régi gárda,
 s míg jó szokás szerint
 törvényt tisztelni int

Ez a részlet is hordozza azt a látomást, hogy a „kaméleonok” gyalázatos viselkedése, nemzetrontó szándéka milyen visszafordíthatatlan folyamatokat indíthat el. A hazugság, a legszentebb ünnepeinket sem kímélő politika csak „igazi tapssal”, a „börtönfalak pórusain kisugárzott verssel” és „rebellis türelemmel” győzhető le. Ebben a látletben, kiütkeresésben – ahol Berzsenyi Dánielt, Sinkovits Imrét, Gérecz Attilát, Tótkés Lászlót is megidézi – egy nagyon szokatlan keretet, jóslást rajzol meg a szerző az-

zal, hogy a fejezet élére látszólag teljesen hétköznapi, ugyanakkor megbotránkozató verscímet választ: *Amikor a szippantók megjönnek*. A vers befejező soraiban olvashatjuk: „...megjöttek a valóság kijózanító követői, / a szippantók, a kiábrándult anyag dimenziójában kotrók, / tartálykocsijuk naptégely, dagadó potroh, / készen arra, / hogy új hitet petézzen a salakba, ...”. Elolvassva a verset – a nyomasztó érzések ellenére – az emberben valami remény fogalmazódik meg.

A válogatott kötet következő fejezete az *Elmaradt vezekelés*, amely az 1992 és 1996 között írott versekből ad válogatást. Már a ciklus címadó versének hangütése is perlekedés, számonkérés. A többi vers is – *Madách lerúgja csizmáit; A felszabadítás szomorúsága; Az ács fia; Húsvételő Döblingben; Celebrált idő; Hóvirág, a tisztaság strázsavirága* – a fohászok hangján, a hitvilág mágikus erejével és az emberi létezés méltóságának tiszteletével szólal meg. De a költő elvárja a kölcsönös tiszteletet másoktól is: „Úristen, / mire vihettek volna, ha nem itten... / ha nem e helyt kell ábrándjaim életre keltnem, / ezen a nyelven, / amely az ÁRVASÁG hasonlata, / akár muszkasereg rengetegében a magyar baka...” – *Madách lerúgja csizmáit*; „A megmaradás nem csupán bőszséggel ontott sokaság. // Engesztelj meg minket, celebrált idő...” – *Celebrált idő*. Bűneink bevallását és a velünk szemben elkövetett bűnök bevallását egyaránt fontosnak tartja Döbrentei Kornél. A *Hóvirág, a tisztaság strázsavirága* című versben egyenesen sürgeti az új, a jobb, a szebb és nemesebb megszületését: „Még teremtesközi a világ, a tél kietlen telke / a föld, még fohászosan megébredő szándék...” A természet és az ember születése, újraszületése ezekben a versekben állandósult motívumok, amelyek kifejezik Ady Endre „az élet él és élni akar” makacs újrafogalmazását.

Krónikás ének? Igen. Balassi Bálinttól Csoóri Sándorig hallható nemzeti lélegzetvétel? Igen. Micsoda íve a magyar irodalomnak, amely nagyon is jelen van Döbrentei Kornél költészetében. *A borgony ördögszarván* című ciklus – 1997–2007 – több versében ugyanaz a nemzeti öntudat, tiltakozás, rontás elleni ima és fohászok fogalmazódik meg, mint a nagy elődök költészetében: „Nyeregben támadunk fel, ismét verekszünk, / jóvátételt nyerni rögeszmés keresztünk, / Elpazarolsz megint vagy végleg megmenekszünk? // Mindig a vakmerők mernek s odahalnak, / S akkor a hitványok maradnak meg magnak, / Abból majd miféle magyar sarjak hajtnak?” – *Magyaroknak való*. Ez a vers nagy főhajtás, aminek alcímeként olvashatjuk: *Balassi Bálint úr utolsó csatája*. Már-már törvényszerű Döbrentei Kornél „betilthatatlan szívdobogásában”, hogy bárhol olvasunk bele költészetébe, mindig a történelmi, irodalmi, szellemi rokonok hangja, ar-

ca és neve sejlik föl: Petőfi, Álmos, Zrínyi, Zápolya, József Attila, Tóth Ilona, Gérecz Attila, Nagy Gáspár, Schéner Mihály, Gyurkovics Tibor, Csoóri Sándor stb. „Csontvázra felöltött fekete nagykabátok...” – *Magyar táj, ínségkonyhával*; „Miért hogy mindig leharcolt ünnep utáni maradék-sors / a miénk, keselyűkbe ojtott vércseppvijjogás és hiénák / dögletes zihálása közt át hogyan hathat a szférák zenéje? / ... / Akadnak férfiak még, / kik nem feledik, nem tagadják meg apjukat, akiket / megbecstelenítő történelmi nászoktól várandós öklükből naponta / kihordanak, s ütnek akkora rettentőt, hogy belérecseg / ez az ál-világ...” – *A megkerülhetetlen élet*. Ennek a versnek alcíme is van: *A betvenéves Csoóri Sándornak*. Így még pontosabban értjük, érezzük az előbbieken idézett sorok determináltságát. Mindent meghatározó ennek a versnek a befejező része „ízekre emlékszik a nyelv, / melyben immár agonizál a nemzet...”. A Vörösmarty látomásait is megidéző sorok ellenére sem gondolhatjuk ezt a hatalmas verset egyértelműen pesszimistának, hiszen lépten-nyomon megvillannak a remény, a fény erőterei is, amelyekben: „csíraőrző a szándék”, és „beszédessé lesz a hallgatag Isten...”. Ezek a mozzanatok – március, tavasz, remény, forradalmiság – már olyan sugalmazásokat, sürgetéseket hordoznak, amelyek egyenesen a *Tartsd meg a sziklát!* című hihetetlen erejű verset készítik elő:

Termékeny időből végleg kifutsz,
marasszon az, amellyel elűzni akarnak,
rettentd vissza hulltában a sziklát, öngörgető magyar Sziszifusz,
tartsd meg mozdíthatatlan alapnak,
mert benned bizonyosságot álmodik az Isten

A vers indító soraiból is kiérezzük a forradalmiság, a csakazértis megmaradás fogcsikorgatását. Ennek a nagylélegzetű költeménynek alcíme is van: *A Pesti srácok emlékére*. Az 1956-os események hőseivel és áldozataival teljesen azonosulva Döbrentei Kornél „sorshoz csikorítva lobban” és izzó szemében „fölmagaslik egy-egy szabadság-suhanc”. A prózai oldottságú, de nyelvében nagyon szigorú mű utolsó soraiban a költő megfogalmazza reményeit, sürgeti hitét is: „...ne csak ébredj, hidd is, / maradt erő, majd mozdulnak nemzedékek, / termékenyítő elszántsággal...” Az idő eleven szöveteiben feszülő mocorgásból így lesz rügy, a rügyből március és tavasz. De a születés halál is. Ezt a verset akkor értjük meg igazán, ha figyelmesen elolvassuk a címet a cím alatti négy sorral, amelyek egy rendkívül érzékeny és lánglelkű fiatalember tragédiájáról tudósítanak: *Bauer Sándor 17 éves diák emlékére, aki 1969-ben felgyújtotta magát a Nemzeti Múzeum lépcsőin*.

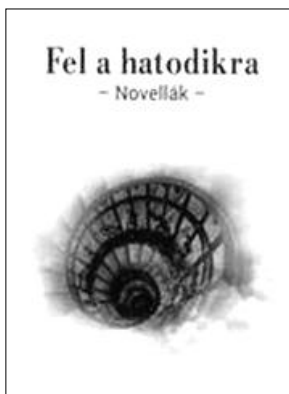
Beleborzong az ember ebbe a szörnyűségbe, és beleborzong az ember abba a nyelvi teremtő erőbe, amellyel megörökíti Döbrentei Kornél ezt a kegyetlen pillanatot. Így teljesedik ki az alkotó emberi és költői felelőssége a fiatalságért, a március-lelkű ifjúságért, a forradalomért. Mert minden lázadás mögött tiltakozás van, a félig-gyermek, félig-felnőtt világmegváltó szándéka, tiltakozása és tragédiája.

A közeli és távoli veszteségek eleven emlékei, a történelem kitörölhetetlen sebei mind-mind ott munkálnak Döbrentei Kornél verseiben. *A harapófogó öblében* című válogatott kötet utolsó fejezetében – *Ajánlások könyve* – példákat, példaképeket állít elének az alkotó Nagy László, Szervátiusz Tibor, Dózsa, Bartók, Ady, Szabó Dezső, Kós Károly, Jókai Mór, Németh László, Tamási Áron, Gérecz Attila, Kőrösi Csoma Sándor, Tisza István, Nagy Imre, Csoóri Sándor, József Attila, Tormay Cecile, Zrínyi Ilona, Karády Katalin, Szelezky Zita és Tóth Ilona megidézésével. Talán az sem véletlen, hogy az előbbieken említett – a történelem és politika áldozataivá vált – nők sorában, illetve azután állítja elének Petrás Máriát. *A Mária kertje: dacföld* című nagylélegzetű vers egy olyan nőt, páratlan személyiséget mutat föl a líra nyelvén, aki – Döbrentei Kornél méltó társaként – felvállalta a költőférfj évtizedek óta tartó harcát is. A Csángóföldről érkezett híres énekes, kerámiaművész nagy-nagy kitartással, elhivatottsággal és tisztességgel végzi a munkáját. Mindennapi alkotói feladataival egyidejűleg olyan családi légkört, melegséget teremt, amelyben a költőférfj igazán otthon érzi magát. Döbrentei Kornél így vall minderről: „A csipkebokorból Babba Mária szeme felvillanó tágulatában, / a Kisjézus testén át megszűrt illat-áram / uralkodik el a kertben, az asszonyi ölből a gyermek kikél, / – a parancsolat először térdig majd édig ér –, / és az anyamellről leszakad, / picinyő tenyere bűverővel a vakolatra tapad, / s könnyedén áthatol a falon a kicsi ded, / megcirógatni arcunkat a szalmalángy szobába betipeg.” A gyermek önfeledt jelenléte, a család lélekfel-emelő ereje és az otthon őriző melege járja át ezt a költeményt. Már a puszta verscím is – *Mária kertje: dacföld* – a békesség és szeretet szigetének, ugyanakkor kemény és kitartó teremtésnek az erőtereit sugalmazza. Szent parancsolat, amelyben „citrom s kakukkfű, sáfrány, keserű üröm s gyalog-gyom, / fűszeres kipárolgásukból megtartó üdv-pácolat nedve kering / s balsamozó bizonyosság...” A természet és az ember kapcsolata – a mindennapok szelid üdvözületében – immár végleges erejét, mágneses mezejét mutatja a világnak.

(Püski Kiadó, Budapest, 2018)

DRESCHER J. ATTILA

Tér, idő, számtan... Zentai László új prózakötetéről

Amikor próza olvasásába fog az ember, bizonyos két kérdés foglalkoztatja (attól is függően, hogy üres óráit akarja csupán elverni, vagy feladattal áll neki): élvezetes-veretes, olvasmányos nyelven kap-e élményt a szerzőtől, no meg milyen „sztori” kerekedik ki a prózaszövegből... Persze más és más lehet – műfajtól függően – a nyert élmény, hiszen ha egyetlen, nagy lélegzetű regényegésről beszélünk, legfeljebb fejezetek tagolják az írásművet, míg elbeszélések/novellák lazább szerkezetében több az írásvégi megszakítás, elágazás s a tör-

ténet is, végső soron a tematika.

Zentai László sorrendben hatodik kötete, a *Fel a hatodikra*, egyezően az előzővel (*Mikor jön az öreg?*), kisprózai írásokat tartalmaz tehát: szerzőjük megjelölése szerint novellákat, míg az ugyancsak prózai előzménykötet műfaji önbesorolása-alcíme *el- és kibeszélések* volt, látszólag azonos műfaji forrásvidékről, bár korábban is taglaltuk már a két műfaj nem feltétlenül szinonimaértékű hasonlatosságát. Hanem álljunk is meg itt egy szóra: akár véletlen, akár tudatos (az elemző hajlik ezúttal az első verzióra), a kötet cím *térbeliségre* utaló hatodikja (vö. lift s az emelet) még a kevésbé figyelmes olvasóban is felkeltheti a poentírozó, értsd kötetszámra is utalható hatodik sorszámnev képzetét, egyezését, ekként a készülő hetedik (próza)kötet előtt nyugodtan biztathatjuk a „hajrá, *fel a hetedikre*” csatakiáltással, legfeljebb a szerző-főalak utazása majd valóban a hetedik emeletig tart..., ha el nem romlik az a fránya lift közben, miként tárgyalt kötetnyitó novellájában is, provokatív apropóul szolgálva a szüzsé kifejlődéséhez, érleléséhez. Ekként tehát jelképes is a cím, noha „első blikkre” egy meghíusult lépcsőházi utazás felcíme csupán...

Vissza-visszatérő méltatás és jellemzés Zentai könyvei kapcsán a humánus szerzői alapállás, a számkivetettek és kiszolgáltatottak iránti szolidáris

rokonszenv, a javíthatás keresése. Persze egy idő után még e nemes attitűd is – avagy annak emlegetése – közhelyessé válhat, jó az óvatosság, miközben nyilván nem véletlen a könyvfülön hozott, Tisza Istvántól eredtetett idézet sem a közhivatalnok és közhivatalok hivatásáról, „hogy az elhagyottak érdekeinek gondozói legyenek”, a tán elvontabb Gondviselés helyett és mellett. Eme értéken s értékkiemelésen túl magunk azzal a figyelmet kelteni remélő adalékkal egészítjük ki fentieket, hogy a szerző bizonytalansággal nem esetlegesen választ/ott s ekként nyilván célzatos, analógiát keltő-kereső idegen idézeteket, így vizslatjuk is a hangsúlyos helyeken (könyvfülön vagy belső oldalakon) beemeltek. Az egykori germanista elemző különös örömeül szolgált ekként Hermann Hesse sorait viszontlátni, melyeknek fő motívuma a kötet szerkesztő Zsirai Lászlónak is vezérlő csillaga saját életművében, így kétszeresen is megéri ehelyütt is felidézni: *„Az égvilágon mindent utánozhatunk és meghamisíthatunk, csak a szeretetet nem. Szeretetet nem lehet lopni, utánozni, a szeretet csak olyan szívben lakozik, amely mindenestől képes odaadni magát. Ez minden művészet forrása.”*

Nos, a Zentai mostani kötetét alkotó 11 novella (s itt kanyarodik újra vissza a hivatásos olvasó a műfaji dilemmához) inkább elbeszélést involváló rövidpróza, ha novellát céloz is mesterük. A novella jobban tör a csattanószerű bevezetésre, szereti a szokatlant-váratlant, s mert kicsengése adja műfaji jellegét is, talán még kiérleltebb formát követel olykor a szépírótól. Ebben, csakis ebben érez a bíráló olykor még lehetőségeket több írásban is, a kiérlelt-csattanós végek helyetti elvarratlanságban s kicsit leegyszerűsített berekesztésben, s ez is a különben igényes témakezelés és nagyon pontos leírások és trópusok miatt szúr szemet a folyamatosan jó színvonalat (el)várónak. Ezen halk elégedetlenség alól erős kivételt képez például *A kápolna titka* című írás, erős hangulati töltéssel, erdélyi tárgyát történelmi s személyes-családi összefüggésekbe ágyazva.

Bárhogy is hívják az egyes írások férfinőségét a feltáró, múltbeli szinteket, rétegeket és korokat megrajzoló történetmesélésben, tudjuk, értjük, hogy ugyanarról a világról, hősről és szerelmesről van szó, ide értve a mindenkori Kedvest is, szintén változó, gyakorta M. kezdetű keresztnévvel jelölve. Jellegzetes írói eljárása, technikája ekként a visszaemlékezés, az idősíkok váltogatása – tette ezt hajdan gyakorta sok elhíresült alkotó és filmes is – a múlt előhívásával egy-egy emlék nyomán, lehet ez név, település, munkakör, történelmi korszak is, miközben erőteljesen merít saját emberi-alkotói élményeiből, azaz saját életéből is, sőt abból leginkább.

Persze ennyi emlékképhez remek memória is szükséges az írói fantázián túl is, legyen az előhívó emlék egy városrész vagy utca szeretett szülő-

városából, a virágos dombok közt megbúvó Sopronból, egy régi épület vagy régen látott diáktárs (aki mind kevesebb immár), s lehet egyre érzelmihiányosabb vénülésünk ellensúlyozása is egy-egy fájó és/vagy életutunkat végigkísérő lelki élmény. „...*ha az ember öregszik, akkor egyre gyakrabban keresi az emlékeit.*” Talán éppen ehhez kulcsmondat a *Virágvölgyet* megidéző elbeszélésben az alábbi, miközben a szülőváros amúgy is meghatározóan gyakran kerül előtérbe, de hát ott nőtt/ünk fel, lett/ünk első ízben, majd mind többször szerelmessé, s onnan lőtték ki a nagyreményű fiataalt a valós Élet nevű csillagrendszerbe...

A *Lilla* című elbeszélés írástechnikai szempontból érdekes: történet a történetben, itt nem a szerző az igazi elbeszélő, hanem a főhősnő, bár elfogulatlan olvasónak kevésbé meg- és felrázóan.

A *feladat végrehajtva* c. darab más vonatkozásban érdekes mű, summázottan önéletrajzi jellegű, alig eltérő elemekkel az egyes szám első személyben is elmesélhetőtől, bár Zentai mindig szigorúan harmadik személyben, tehát formálisan távolságtartó-leíró előadásnál marad. Itt jut el ismét a nagy ideáig, a jól beazonosítható s talán valahol élete fő tettének vélt kezdeményezéséig, a nők negyven éves munkaviszony utáni nyugdíjba vonulhatásának saját s eredeti ötletéig, amire persze joggal lehet büszke, hiszen elérnie sem volt könnyű, és azóta sok ezer magyar asszony, feleség, édesanya, nagymama ennek köszönheti – s családjaik –, hogy jóval több idő és figyelem jut e kisközösségre, éppen a családi élet védelme s erősítése jegyében. Számos, a politikum napi eseményei körébe tartozó-illő eset s tapasztalat kap még megörökítő szándékú hangsúlyt, ikertestvéri kezet nyújtva korábbi, kötetbe sorolt publicisztikájának is, s talán ez magyarázza, hogy a szépirodalmi ábrázolás itt és ezért némiképp erőteljesebb a nála megszokottnál. Talán csak hiteles akart maradni, ám ettől vált valamelyest didaktikusabbá s direktebbé az előadásmód is. S nem utolsósorban ezen írásában szerepel a kötet hátsó borítójára „szerelt” macska–egér–sajt metafora is, örök tanulságaként a hatalmi harcok természetének és az örök emberi típusú viselkedésnek...

Ördögi angyal Elvira című írása szintén letagadhatatlan személyes elemekből táplálkozik, s azzal a drámákból ismert, jó rendezők által felismert lehetőséggel él benne, amikor hirtelen nem a tényleges főszereplők válnak fontossá, hanem egy mellékfigura, jelesül Klárka, a magyartanárnő, így ez az írás valahol az ő megérdemelt apoteózisa is, legalább egy fél oldal erejéig...

Az utolsó lélegeztetőgép voltaképp két monológ összekapcsolása, apáé és lányáé, az elhunyt asszony-feleség és édesanya kórházi halottaságja felett, külön-külön. Aztán majd előkerül „az a férfi” – újabb átlényegített szer-

zői alakmásként –, és a lényegét alig sejtő lánnyal folytatott óvatos beszélgetéseik érzelmi konfliktusba váltanak az egykori kapcsolat óta eltelt reménytelenül hosszú idő okán, s az elhunyt nő miatti fájdalom sem épít közénk békítő hidat, talán csak az írászárást is szolgáló férfigesztus – egy régi anyafotóval. Ez viszont szép és novellisztikus megoldás, ha nem is ismerjük a másik fél reakcióját vagy a tett utóéletét.

A csaknem feltűnően sok nőalakrajz mellett a kötetzáró darabokban erősödik fel igazán a már emlegetett s hőseivel – akár nők, akár gyermekek – szolidáris-együttérző írói mentalitás, állásfoglalás és szeretet. *A kisvárosi BB* erőteljesen s jó értelemben pszichologizáló gondolatvezetése és halálpontos találatai révén a kettős csapdában vergődő gyermeklány, majd érett fiatal nő nyomorúságos lelki életét megrázó erővel adja vissza Zentai, érdemes is idéznünk e frappáns belső magyarázatot az írásból, amikor a második, vagyis a mostohaapa családba való beléptével elszabadul a pokol és válik irtózáttá e szülői-nevelési nonszensz: „...Úgy látszott, hogy kedvüket lelték ebben a példamutató nevelési technikában. Szabályosan élvezték, ahogy a síkogató lány a szobájába menekül az egymást hergelő szülők elől. ...Az anyja a vér szerinti apja miatt büntette, a férje meg azért, mert nem az ő gyermeke volt.” Az írás zárlata, immár nem is meglepő módon, az egyszerre feloldó és elidegenítő-leleplező drámai megoldással, sejtetéssel megint igazi műfaji megoldásra nyújt jó példát.

A kötetzáró *Mit mondjak, kedvesem?* egy kicsit önhergelő szituációban – hosszú közlekedési dugóban, egyúttal a „használjuk ki azt az üres időt” jellegű kényszerélményben – való hosszas tűnődés, elősorjázó emlékképekkel, s még egy látens apa-fiú, régtől érlelődő konfliktus is belefér, a végén Deus ex machina-szerű egyetemi értesítéssel, ami felold és megold, s még közös vacsorára is ihlet a közben elszökő asszony s anya ilyen okú visszacsábítása révén. Nem tagadjuk, ez a nyelvileg is egyszerre provokatív, ugyanakkor végtelenül siralmas emberi mentalitást tükröző befejezés komoly fejtörést okozott a megolvasónak: nehéz volt eldöntenie, hogy ennek a szánalmas, bőfögtetős-tévész programnak zárlatként való szerepeltetése valóban annak szánatott-e, vagy „csak” gunyoros, tudatosan elidegenítő, vérlázítóan bunkó viselkedésminta a kispolgári lét gyönyörei közt...

Goethe egyik híres lírai verséből (nem tautológia!) tudjuk, hogy lírai hősnünk és az alkotó is ezer alakba (k)öltözhet, attól még minden hatékonyan s leplezetlenül hat. A halhatatlan szerelmes és kedves esetében, a róluk szóló – „minden más csak apropó” jellegű – írásokban mindig értük szól a harang..., legyenek azok visszatérő megszólításformák, közös

viselkedéstípusok vagy személyiségjegyek. Végtére is érzékeny műformáról van szó, még a széppróza esetében is.

Zentai László – mondhatni valamennyi írásában – a magyar próza legértékesebb szerzőit és hagyományait követi, kiváló mesterek világítják neki az utat, Mikszáthtól Móriczig s a modern magyar szépirodalom „pszichologizálóbb” alkotóit. A helyenkénti szűkszavú, pontos kifejezés ereje és a figurák belső beszéde is ebből az előzményből eredeztetik, s miként halhatatlan elődeinél, nála is gyakori a kibeszélés (olykor csak az idősből), hiszen ilyenkor a szerző „adomázik” s kacsint ki az olvasó felé, cinkosan, mert közös korszakok megélőiként „ismerik a dörgést”... A néha keményen megfogalmazott, mert valóban kemény férfi-nő kapcsolatok mindenütt arra utalnak, hogy bármilyen értelemben, de életünk meghatározói, s e kapcsolat milyensége s minősége borzolja és irányítja hősei életének – és a magunkénak – irányát, sejtetett vagy részleteiben ki is bontott sorsát – s majdan emlékeit...

Többször is végiglapozván a kötetet, talán csak a szem számára dilemmát okozóan feltűnt valaminek a hiánya, ami egy ideig nem is volt beazonosítható. Zentai mindig elegáns szövegtükörrel megjelenő CFK-köteteiben valóban csak textus található, tollrajz, illusztráció, ami ugyan nem kötelező, mert úgymond nem is szorul a szöveg az illusztratív képesség mankójára, nem... Ez a képi érintetlenség egyszer talán majd végiggondolható, mert megérheti az ihletett, a sűrű szöveg okozta alkalmi monotóniát oldó, asszociatív lehetőségeket erősítő illusztrálás kipróbálása, már a soron következő kötetekben is...

És ha előző kötetének bemutatásakor annak üdefehér csinosságát is méltattuk (könyvre manapság nem mindig alkalmazható e jelzőből képzett fogalom és értékmegjelölés), most is csak dicsérhetjük a művet gondozó Civil Flotta Kiadó és az Érdi Rózsa Nyomda gondos és látványos, egyúttal jól kézre álló munkáját.

(Civil Flotta Kiadó, Budapest, 2018)

SZERZŐINKRŐL

- ÁDÁM TAMÁS (1954, Balassagyarmat) költő, szerkesztő, újságíró.
- BAKONYI ISTVÁN, DR. (1952, Székesfehérvár) irodalmár, főiskolai tanár.
- BARÁTHI OTTÓ, DR. (1944, Hatvan) közgazdász, újság- és közíró.
- BENE ZOLTÁN (1973, Kecskemét) író, szerkesztő.
- BIRÓ ERIKA (1987, Békéscsaba) sokszorosító grafikus, rajz- és angoltanár.
- BÜKY LÁSZLÓ, DR. (1941, Nagykanizsa) magyar nyelvész, egyetemi tanár.
- CSONGRÁDY BÉLA, DR. (1941, Hatvan) Madách-díjas közíró, szerkesztő, középiskolai tanár.
- DÁVID ZSUZSANNA (1984, Budapest) képzőművész-tanár, freskófestő.
- DEBRECZENY GYÖRGY (1958, Budapest) költő, könyvtáros.
- DRESCHER J. ATTILA (1950, Sopron) író, költő, nyelvész.
- ERDŐS ISTVÁN (1939, Hernádnémeti) író, népművelő, romakutató.
- FANCSIK JÁNOS, DR. (1932, Salgótarján) közíró, belgyógyász-reumatológus.
- H. BALÁZS JÓZSEF (1964, Salgótarján) szabadfoglalkozású újságíró.
- JASKÓNÉ DR. GÁCSI MÁRIA (1969, Mezőkövesd) egyetemi oktató, drámapedagógus.
- KETYKÓ ISTVÁN (1946, Szügy) költő.
- KÉPIRÓ ÁGNES (1981, Mátészalka) tanár, kutató, illusztrátor.
- KŐRÖSI FERENC (1998, Miskolc) magyar-történelem szakos egyetemi hallgató.
- MADÁR JÁNOS (1948, Balkány) író, szerkesztő, könyvkiadó-vezető.
- MÁRKUS LÁSZLÓ (1955, Miskolc) költő, fotós, lapigazgató.
- ORAVECZ TIBOR (1959, Salgótarján) költő.
- POHÁNKA ERIKA (1954, Balassagyarmat) tanár, költő.
- SAITOS LAJOS (1947, Soponya) költő, szerkesztő.
- ZOLTAY LÍVIA (1974, Budapest) író, jogász.

Képzőművész

PÁRKÁNYI RAAB PÉTER (1967, Balassagyarmat) szobrász. A Magyar Képzőművészeti Egyetemen szerzett mesterdiplomát. A kilencvenes években monumentális alkotásokkal jelentkeztek, de készít tradicionális jellegű kispasztikákat, egy-egy kiállítási közegben, kiállítótermi, belső térben megszólaló kompozíciót is. Köztéri szobrai szülőföldjén, Balassagyarmaton, Magyarország több településén és külföldön (Ausztriában, Németországban, Olaszországban, Belgiumban) láthatók.

Palócföld
IRODALMI, MŰVÉSZETI, KÖZLETI PULYBÉRAT

19002

Ára: 500 Ft